T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İTALYA ve TÜRKİYE'DE GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf Halit ÇAYKARA

GÖÇ POLİTİKALARI ve ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

Doç. Dr. Emrah AKBAŞ

ANKARA, 2019

TEZ KABUL ONAY SAYFASI

Yusuf Halit ÇAYKARA tarafından hazırlanan "İtalya ve Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Göç Politikaları ve Araştırmaları Anabilim Dalı'nda Doktora/Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Doç. Dr. Emrah AKBAŞ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Ali Zafer SAĞIROĞLU	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Levent YİĞİTTEPE	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 19/06/2019

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Göç Politikaları ve Araştırmaları Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Ünvan Ad Soyad

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 28/05/2019

Yusuf Halit ÇAYKARA

İTHAF

Aylan bebek ve daha nice masum göçmenlere…

TEŞEKKÜR

Bu teze başlamamda her zaman desteklerini esirgemeyen Değerli Hocam Doç. Dr. Emrah AKBAŞ'a, tezimin her aşamasında beni yönlendirip eksiklerimi görmemi sağlayan Saygıdeğer Hocam Dr. Öğr. Üyesi Levent YİĞİTTEPE'ye ve yüksek lisans programının başından beri desteğini her konuda ilgi ve alakasını her zaman gördüğüm Değerli Hocam, Dr. Öğr. Üyesi Ali Zafer SAĞIROĞLU'na teşekkür gönül borcumdur. Göç politikaları çalışmalarının başından beri sabır ve teşvikleriyle yardımlarını gördüğüm kıymettar babam Cemal Hüsnü ÇAYKARA'ya, annem Şahi Nur ÇAYKARA'ya ve ablam Merve Şule KANSIZ'a ve beraber bu yola çıktığımız ilgi ve desteklerini her zaman hissettiğim tez arkadaşlarım Sümeyye GEDİKOĞLU ve Gülsüm SÜMER'e sonsuz teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL ONAY SAYFASI ii
BEYAN iii
İTHAF iv
TEŞEKKÜR v
İÇİNDEKİLER vi
ÖZET viii
ABSTRACT ix
KISALTMALAR x
ŞEKİLLER DİZİNİ xi
1. GİRİŞ 1
2. İTALYA ve TÜRKİYE'DE GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI 4
2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 4
2.2. Araştırmanın Önemi 4
2.3. Araştırmanın Problemi 5
2.4. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri 5
2.5. Araştırmanın Bulguları 6
3. AVRUPA ve İTALYA'DA GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI 7
3.1. Avrupa'da Göçmen Kaçakçılığı 7
3.1.1. Avrupa'daki Göçmen Kaçakçılığının Siyasi Durumu 9
3.1.2. Avrupa'da Göçmen Kaçakçılığının Tarihi 11
3.1.3. Avrupa'da Göçmen Kaçakçılığının Yoğun Olduğu Ülkeler 12
3.2. İtalya'daki Göçmen Kaçakçılığı 13
3.2.1. İtalya'daki Göçmen Kaçakçılığının Tarihi 16
3.2.2. İtalya'daki Göçmen Kaçakçılığının Hukuki Durumu 19
3.2.3. İtalya'daki Göçmen Kaçakçılığının Siyasi Durumu 20
3.2.4. Lampedusa Adası 22
3.2.5. Libya'dan İtalya'ya Kaçakçılık Yolculuğu 25

3.2.6. Tunus'tan İtalya'ya Kaçakçılık Yolculuğu 27
3.2.7. Kaçakçılığı Önlemek İçin Gerçekleştirilen Operasyonlar 28
3.2.7.1. Constant Vigilance Operasyonu 28
3.2.7.2. Mare Nostrum Operasyonu 28
3.2.7.3. SAR (Search and Rescue) Operasyonları 29
3.2.8. STK'ların Kurtarma Operasyonlarındaki Yeri 32
3.2.9. STK'ların Dünya Üzerindeki Faaliyetleri 33
3.2.9.1. STK'ların İtalya Üzerindeki Faaliyetleri 33
3.2.9.2. MSF'in Kurtarama Operasyonlarındaki Yeri 37

4. TÜRKİYE'DE GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI 39

4.1. Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı 39

4.1.1. Türkiye'deki Göçmen Kaçakçılığının Tarihi 42

4.1.2. Türkiye'deki Göçmen Kaçakçılığının Hukuki Durumu 43
4.1.2.1. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu 44
4.1.2.2. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 44

4.1.3. Türkiye'deki Göçmen Kaçakçılığının Siyasi Durumu 45

4.1.4. Kaçakçılığı Önlemek İçin Gerçekleştirilen Operasyonlar 46

4.1.5. Doğu Sınırından Türkiye'ye Göç Serüveni 47

4.1.6. Afrika'dan Türkiye'ye Göç Serüveni 49

4.1.7. Yunanistan'ın Göçmen Kaçakçılığı Durumu 51
4.1.7.1. Türkiye'den Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ana Rotalar 52
4.1.7.2. Türkiye'den Yunanistan'a Gerçekleştirilen Göç Serüveni 54
4.1.7.3. Ölüm Denizine Yolculuk 58

5. SONUÇ ve ÖNERİLER 61
5.1. Sonuç 61
5.2. Öneriler 65

6. KAYNAKÇA 67

ÖZGEÇMİŞ 70

ÖZET

(İtalya ve Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı)

Göç, en basit tanımıyla insanların yer değiştirme hareketidir. Göçün bir çeşidi olan uluslararası göç olgusu son zamanlarda gündemde olan göç konularının başında gelmektedir. Zira uluslararası göçmen sayısı son yıllarda şimdiye kadar hiç olmadığı kadar yüksek sayıya ulaşmıştır. Uluslararası göçün yasadışı çeşidi olan göçmen kaçakçılığı konusu da son yıllarda medyada geniş bir şekilde yankı uyandırmıştır. Bu çalışma göçmen kaçakçılığı konusunu Akdeniz ve Ege üzerinde deniz yoluyla gerçekleşen kaçakçılık özelinde incelemektedir. Özellikle son yıllarda Akdeniz ve Ege'de meydana gelen Aylan bebek gibi ölümler, konunun akademik araştırılmasının göçmen mağduriyeti açısından gerekliliğini belirtmektedir.

İtalya, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığı açısından Avrupa'da en fazla sorunla karşılaşan ülke konumundadır. Zira Avrupa'ya deniz yoluyla ulaşan 3 büyük göçmen kaçakçılığı rotası içerisinde en fazla ölüm oranına sahip olan ülke İtalya'dır. İtalya'da göçmen kaçakçılığını engellemek adına; Avrupa Birliği (FRONTEX'le), İtalya hükümeti ve bazı Sivil Toplum Kuruluşları faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte, tüm bu çalışmalara rağmen ölüm oranları azalmamakta ve mağduriyetler yaşanmaya devam etmektedir.

Türkiye, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığı noktasında İtalya kadar eski bir tarihe sahip değildir. Türkiye transit noktada bulunmasıyla, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığı açısından Avrupa için çok önemli bir konuma sahiptir. Türkiye'de 2000'li yıllarda başlayan kaçakçılık serüveni 2006 yıllarda artmaya başlamış ve 2009 yılında maksimum seviyeye ulaşmıştır. Ardından 2010 yılında operasyonların başlaması ve sonrasında geri kabul anlaşmasıyla beraber düşme eğilimine girmiştir.

Bu araştırmanın amacı, göçmen kaçakçılığı kavramını İtalya ve Türkiye özelinde, iki ülkenin kaçakçılıkla ilgili tarihi, hukuki, siyasi durumlarını karşılaştırmalı inceleyerek iki ülkeye gerçekleştirilen göçmen kaçakçılığı rotalarına ayrıntılı bakarak, İtalya ve Türkiye'nin bölgede hem devlet hem de Sivil Toplum Kuruluşları eliyle yürütmüş oldukları faaliyetin göçmen mağduriyetlerini ne şekilde etkilediğini araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Arama Kurtarma Operasyonları, Göç, Göçmen Kaçakçılığı, İtalya, Türkiye, Yasadışı Göç.

ABSTRACT

(Migrant Smuggling in Italy and Turkey)

Migration is basically a movement of displacement. International migration phenomenon as one of the types of migration and is one of the main migration issues lately. Yet, the number of international migrants has reached more than ever in recent years. The issue of migrant smuggling which is an illegal type of international migration has wide spreaded in media coverage in recent years. This study analyzes the issue of migrant smuggling in terms of smuggling by sea on the Mediterranean and Aegean water. Especially death occurred in recent years in the Mediterranean and Aegean sea such as Aylan Kurdi story indicates for an academic investigation of the subject in terms of migrant victimization.

Italy is the country with the highest number of problems in Europe in terms of migrant smuggling by sea. Yet, Italy is the highest mortality rate country in three major migrant smuggling routes to Europe by sea. In order to prevent migrant smuggling in Italy, the European Union (with FRONTEX), the Italian government and some Non-Governmental Organisations are being active. However, despite all these operations, mortality rate does not decrease and victimization continues to be experienced.

Turkey does not have a long history as Italy in terms of migrant smuggling by sea. Turkey, has a very crucial position for Europe, as it a transit point for the migrant smuggling by sea. The smuggling adventure in Turkey that started in 2000s then increased in 2006s and reached its maximum level in 2009. Then in 2010, it started to decrease when operation took place and after the readmission agreement.

The aim of this study is to analyze the migrant smuggling concept in Itay and Turkey in particular, in terms of historical, legal and political comparison, looking at the details of migrant smuggling routes of two countries and researching on how it has affected the migrant victimization of those activities that has undertaken by Italian and Turkish government and some Non-Governmental Organisations in the region.

Key Words: Illegal Migrants, Italy, Migrant Smuggling, Migration, Search and Rescue Operations, Turkey.

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

ENP: Avrupa Komşuluk Politikası

EUROPOL: Avrupa Polis Teşkilatı

FRONTEX: Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı

EUROSUR: Avrupa Sınır Gözetim Sistemi

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

MOAS: Açık Denizdeki Göçmenlere Yardım Merkezi

MRCC: Denizcilik Kurtarma Koordinasyon Merkezi

MSF: Sınır Tanımayan Doktorlar

SAR: Arama Kurtarma

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

UNCLOS: Birleşmiş Milletler Deniz Sözleşmesi

UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Orta Akdeniz Ana Göçmen Rotası. 13
Şekil 2: Akdeniz Ülkelerine Giden Göçmenlerin Ülkesel Olarak Varış ve Ölüm Sayıları. 15
Şekil 3: Lampedusa Adasının İtalya'daki Konumu. 23
Şekil 4: 2010-2019 Yılları Arasında Türkiye'de Göçmen Kaçakçıları Sayısı..... 41
Şekil 5: Afrika'dan Türkiye'ye Gerçekleşen Göç Rotası. 50
Şekil 6: Türkiye'den Yunanistan'a Gerçekleşen Göç Rotası..... 53

1. GİRİŞ

Göç kavramı, akademik anlamda birçok tanıma ev sahipliği yapan bir kavram olmasına karşın en geniş anlamıyla insanların hür iradeleriyle yer değiştirme hareketi olarak tanımlanır. İlk insan Hz. Adem'in göçebe bir hayat yaşaması ve yer değiştirmesi, göçün insanlığın en başından beri olağan bir süreç olduğunu göstermektedir. Önceleri yiyecek bulma ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılama amacıyla gerçekleştirilen göçler, zamanla küreselleşmenin etkisi ve ülkelerin ekonomik seviyelerindeki farklılaşmayla beraber daha iyi yaşam sürdürme ve refah devletine kavuşma güdüleriyle gerçekleşmeye başlamıştır. Bunlarla beraber göçün iç savaş, çatışma ve terör gibi insanları yerinden ayrılmaya iten faklı nedenleri de vardır. Göçmen kaçakçılığı noktasında her iki türde de göçmenin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bir kısım göçmenler -ki Ortadoğu'dan kaynaklananlar çoğunlukla bu kategoridedir- savaş, çatışma ve terörizm gibi makul sebeplerle ülkelerinden ayrıldığından dolayı zorunlu göç kategorisine girerken diğer bir kısım bazı göçmenler de daha iyi refah seviyesine ulaşmak ve ekonomik seviyeye ulaşmak amacıyla bulundukları ülkelerden Avrupa ve Amerika gibi ekonomik olarak belli seviyelerdeki ülkelere göç ederek gönüllü göç kategorisine girmektedir.

Avrupa ülkelerinde göç ve göçmen kaçakçılığı konuları uzun süredir gündemde yer almaktadır. Bunun nedeni Avrupa'nın Afrika ülkeleriyle tarihsel olarak kolonyal bağların bulunması ve bunu sonucu olarak Avrupa'ya gelen göçmenlerin azımsanmayacak kadar yüksek oranda Afrika ülkelerinden gelmeleridir. Özellikle de 1990'lı yıllardan sonra Avrupa'ya gelen Afrika kökenli göçmenlerin sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu tarihten sonra da 2001 yılında meydana gelen 11 Eylül saldırıları sonrası ve 2011'de Suriye'de meydana gelen iç savaş ve Ortadoğu'daki DAEŞ terör örgütü tehlikesi, Avrupa'ya yapılan göçmen akımının ciddi olarak artmasına neden olmuştur. Bu olaylardan sonra Avrupa ülkeleri sınır birliğini korumaya ve göç politikalarına daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu noktada Avrupa Komşuluk Politikasını (European Neigbourhood Policy - ENP) Doğru Avrupa ülkeleriyle ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirmek ve komşu ülkelerden gelen göçmen akımını yönetmek amacıyla kurulmuştur.

İtalya, göçmen kaçakçılığı noktasında Avrupa'daki en kritik ülke konumundadır. Bunun nedeni Avrupa'ya gerçekleştirilen en büyük göçmen kaçakçılığı rotasının birisinin İtalya'ya olması ve İtalyan güvenlik birimlerinin birçok Avrupa ülkesi ve BM uyarılarına

rağmen yakalanan göçmen kaçakçılarına karşı sert uygulamalarından vazgeçmemeleridir. Bununla beraber Avrupa ülkeleri içerisinde deniz yoluyla gerçekleşen kaçakçılık olaylarında en fazla ölüm oranı İtalya'ya aittir. İtalya'ya deniz yoluyla gerçekleşen göçmen kaçakçılığı, Kuzey Afrika ülkeleri üzerinden gelmektedir. Kuzey Afrika üzerinden göçmen kaçakçılığı olayları özellikle 2000'li yıllardan itibaren yoğunlaşmaya başlamıştır. Göçmen sayısının artmasıyla birlikte İtalya birtakım önlemler almış ve ilk olarak Tunus, ardından da Libya ile geri kabul anlaşması imzalanmıştır. İkili anlaşmaların göçmenler üzerinde azaltıcı bir etkisi olmamış ve İtalyan hükümeti ilk önce 2004 yılında Constant Vigilance operasyonu ardından da 2013 yılında bu operasyonun çok daha kapsamlı ve gelişmiş hali olan Mare Nostrum operasyonunu denizlerdeki hayatı kurtarmak ve sınır güvenliğini sağlamak adına başlatmıştır.

Çalışmanın diğer ülkesi olan Türkiye boyutunda, Türkiye göçmen kaçakçıları için hem kaynak hem hedef hem de 3. Ülkelere geçiş açsından transit geçiş ülkesidir. Çalışmamızda, deniz yolu ile göçmen kaçakçılığı kavramına uygun olması adına daha çok transit geçiş ülkesi olması noktasında değinilmiştir. Bu noktada, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığı üzerinde durulup Akdeniz ve Ege'de gerçekleşen kaçakçılık vakalarına yoğunlaşılmıştır. Araştırmada, göçmen kaçakçılığı çalışırken özellikle İtalya ve Türkiye özelinde durulmuştur, bunun nedeni İtalya'nın, Avrupa ülkeleri içerisinde göçmen kaçakçılığı ölüm oranlarının en yüksek olduğu ülke olmasından, Türkiye olmasının nedeni ise Yunanistan adalarına yakınlığı nedeniyle kaçakçılar açısından hem Avrupa'ya hem de Ortadoğu'ya yakın konumda olması sonucunda birçok kaçakçının tercih nedeni olmasıdır. Bu noktada Avrupa'ya Türkiye- Yunanistan denizyoluyla kaçakçılar tarafından ulaşan göçmenlerin sayıca fazla olduğu bilinmektedir.

Çalışmanın cevap bulmaya çalıştığı sorular;

- İtalya'nın ve Türkiye'nin hem devlet hem de STK'lar vasıtasıyla göçmen kaçakçılığını önlemek ve göçmenlerin hayatlarını kurtarmak için yapmış oldukları faaliyetler nelerdir? Bu faaliyetler yeterli midir?
- İtalya ve Türkiye hükümetinin göçmenlerle ilgili siyasi tutumu, göçmen kaçakçılığı olaylarını ne düzeyde etkilemektedir?
- Göçmen kaçakçılarının Kuzey Afrika'dan İtalya'ya ve Türkiye'den Yunanistan'a kullanmış oldukları rotalar nelerdir?

Şeklinde sıralanmıştır.

Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın; amacı, kapsamı, önemi, problemi, yöntem ve teknikleri ve bulguları ayrı bir başlık altınca açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Avrupa'daki göçmen kaçakçılığının siyasi durumuna, tarihine Avrupa'da göçmen kaçakçılığının yoğun olarak gerçekleştiği ülkelere değinilmiştir. Bununla birlikte İtalya'nın da göçmen kaçakçılığı tarihine, siyasi ve hukuki durumuna, kaçakçılar için özel bir yeri olan Lampedusa adasına, Libya ve Tunus'tan İtalya'ya kaçakçılık yolculuğuna ve gerçekleştirilen devlet operasyonlarıyla birlikte STK'ların hem bölge üzerinde hem de dünya üzerindeki faaliyetleri incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, çalışmanın bir diğer ülkesi olan Türkiye'deki göçmen kaçakçılığının genel durumu, tarihi, hukuki ve siyasi durumu, doğu sınırından ve Afrika'dan Türkiye'ye göç serüveni incelenmiştir. Bununla birlikte Türkiye'den deniz yoluyla göçmen kaçakçılığı gerçekleşen tek ülke Yunanistan olmasında dolayı Yunanistan'ın göçmen kaçakçılığı durumuyla Yunanistan'a gerçekleşen göç serüveni detaylı bir şekilde araştırılmıştır.

2. İTALYA ve TÜRKİYE'DE GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI

İtalya ve Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı adlı çalışmamızın bu bölümünde, yapmış olduğumuz araştırmanın amacına ve kapsamına; araştırmanın önemine, araştırmada kullanılan yöntem ve tekniklere ve son olarak da araştırma sonucunda elde edilen bulgulara başlıklar halinde değinilecektir.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu araştırmanın amacı Avrupa'da meydana gelen göçmen kaçakçılığı olaylarını iki ülkenin yapmış olduğu uygulamalara bakarak İtalya ve Türkiye özelinde araştırmak ve iki ülkenin devlet eliyle ve STK'lar vasıtasıyla yapmış olduğu operasyonların göçmenlerin hayatlarını kurtarmadaki rolünü tartışmaktır. Akdeniz'de meydana gelen ölüm oranlarında en yüksek rakam İtalya'ya aittir ve İtalya hükümeti bu oranları azaltmak için gözle görülür bir çalışma yapmamaktadır. Bu noktada çalışmada amaç, bu konuyu irdelemek vasıtasıyla kamunun ilgisini çekmektir. Araştırmanın kapsamı, konuyu daha iyi anlamak ve spesifik tutmak adına Akdeniz ve Ege coğrafyası üzerinde deniz yoluyla gerçekleşen göçmen kaçakçılığı şeklinde sınırlandırılmıştır.

2.2. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi göçmen kaçakçılığı konusunun son yıllarda medya ve kamu tarafından Aylan bebek ve Akdeniz'de ölüm yolculuğu gibi olaylarla göz önünde olması, göçmen kaçakçılığıyla ilgili akademik çalışmalara ihtiyacın gerektiği sonucunu doğurmuştur. Araştırmanın İtalya ve Türkiye özelinde seçilmesinin de ayrı bir önemi vardır. İtalya olmasının önemi, İtalya'nın deniz yoluyla gerçekleşen göçmen kaçakçılığı noktasında Avrupa'daki en yüksek ölüm oranına sahip olmasıdır. Türkiye olmasının önemi ise, coğrafi olarak doğu ve batı ile kuzey ve güneyin kesişim noktasında bulunmasından dolayı, özellikle Avrupa ve Avrupa vasıtasıyla ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelere geçmeye çalışan göçmenler için cazip bir transit geçiş noktasında bulunmasıdır.

2.3. Araştırmanın Problemi

İtalya ve Türkiye, Akdeniz havzasında göçmen kaçakçılığı açısından önemli noktada bulunan iki ülke konumundadır. İtalya'nın önemi, Avrupa'da göçmenlerin mağduriyetinin gerçekleştiği en yüksek oranlı ülke olmasından; Türkiye'nin önemi de Asya ve Avrupa arasında göçmenler açısından geçiş ülkesi olmasındandır. Bu bağlamda çalışmayı yapmamızın nedeni, bölgedeki kaçakçılık olaylarını sosyolojik açıdan değerlendirmekle beraber, göçmen kaçakçılığı mağduriyeti noktasında özellikle iki ülkenin uygulamalarının farklılıklarının olması ve bu farklılıkların göçmenlerin üzerinde doğrudan etkilerinin olup olmadığını tartışmaktır. Örneğin İtalya'nın giderek artan göçmen karşıtlığı politikası, Avrupa Birliği kriterlerine uymamaktan ötürü diğer ülkeler açısından ciddi bir şekilde eleştirilmektedir. Türkiye'de de Akdeniz ve Ege'de aktif olarak STK'lar görev yapmamakta ve devlet eliyle kurtarma operasyonları gerçekleşmektedir. Bu noktada, araştırmanın problemi iki ülkenin uygulamalarının farklılıklarının, göçmen mağduriyetlerini engellemede nasıl bir etkisinin olduğunu araştırmaktır. Bununla birlikte diğer alt problemler ise, İtalya ve Türkiye hükümetlerinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının yapmış oldukları faaliyetlerin göçmen kaçakçılığı ve göçmenlerin mağduriyetini engelleyip engellemediğinin saptanması ile İtalya ve Türkiye'nin yapmış olduğu hukuki ve siyasi değişikliklerin göçmenleri üzerinde nasıl bir değişikliğe yol açtığının saptanmasıdır.

2.4. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Araştırmada verilerin elde edilmesinde literatür taramasından faydalanılarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Dokümanlar; bu konu ile ilgili yazılmış akademik çoğunluğu yabancı kaynaklı makale, kitap ve tezlerden oluşmaktadır. Ayrıca göçmen kaçakçılığına ilişkin yerli ve yabancı kurumların raporları incelenmiştir. Yerli raporlar, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün yayınlamış olduğu istatistiklerle beraber Dışişleri Bakanlığının verilerinden oluşmaktadır. Yabancı kurum olarak da Birleşmiş Milletlerin (BM) göç raporu ile Uluslararası Göç Örgütü'nün göçmen kaçakçılığıyla ilgili istatistiksel verileri araştırılmıştır. Konunun daha rahat anlaşılmasını sağlamak adına şekillere ve haritalara yer verilmiştir. Bunların dışında göçmen kaçakçılığı konusunun güncel ve değişken olmasından dolayı yerli ve yabancı internet kaynaklarına da başvurulmuştur.

2.5. Araştırmanın Bulguları

Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular İtalya özelinde, Avrupa Birliği (AB) ve FRONTEX'in denizde boğulan ve yardıma muhtaç konumda bulunan göçmenleri kurtarmak adına etkili bir çalışma yürütmediğinden dolayı birçok göçmenin ölüme mahkûm bırakılmaya devam ettiği ve şimdiki İtalya hükümetinin tavrının göçmenler aleyhine giderek sertleştiği şeklindedir. Bunun dışında bölgede görev yapan STK'lar da sertleşen politikalardan dolayı giderek daha fazla zorlanmaktadır. Türkiye özelinde ise, Türkiye'de kaçakçılık olaylarının çok yoğun olarak gerçekleştiği Ege ve Akdeniz'de hâlihazırda etkin faaliyet yürüten herhangi bir STK'nın yer almadığı ve devlet eliyle de Sahil Güvenlik ekiplerinin ve bir zamanlar gerçekleştirilen operasyonların yetersiz kaldığıdır.

3. AVRUPA ve İTALYA'DA GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI

Avrupa'da uluslararası göçmenler konusu uzun süredir gündemde olan konular arasındadır. Bunun nedeni Avrupa'nın tarihi olarak şu anda göç almış olduğu çoğu gelişmemiş Afrika ülkesi ile kolonyal bağlarının bulunmasındandır. 1900'lerden itibaren başlatmış olduğu sömürgecilik anlayışı sonuç olarak Afrika ülkelerinin Avrupa'ya olan göçünü arttırmıştır.

Avrupa'daki uluslararası göçmenlerin sayısında, bazı yıllarda olağanın dışında artışlar olduğu görülmektedir. Özellikle de 11 Eylül 2001 yılında ve 2015 yılında bu rakamlarda ciddi artışlar olmuştur. Uluslararası göçmenler özellikle de 9/11'dan ve DAEŞ terör örgütünün ortaya çıkmasından sonra Balkanlar ve Kuzey Afrika üzerinden Avrupa'ya doğru artmıştır (İrrera, 2016: 20).

İtalya'da göçmen kaçakçılığı ise Avrupa'nın geneli ile birlikte başlamakla bereaber özellikle 2000'li yıllardan sonra armaya başlamış ve İtalya hükümetinin bu konuda güvenlik eksenli önlem almasıyla sonuçlanmıştır.

3.1. Avrupa'da Göçmen Kaçakçılığı

Uluslararası göç, dünya üzerinde son yirmi yılda Doğu-Batı ve Kuzey-Güney eksenli olarak gelişme göstermiş; Avrupa kıtası, Afrika ve Asya'dan yoğun bir şekilde göçmen almıştır. İnsanların yapmış oldukları bu uluslararası hareketlilik de haliyle yasadışı sınır geçişlerini ve bunun karşılığında ülkelerin sınır güvenliğini koruma çalışmalarını tetiklemektedir. Uluslararası göçle ilgili son yıllarda meydana gelen çarpıcı olayların olmasıyla birlikte yasadışı göç zamanla küresel bir olgu haline gelmiştir. Bu durum Avrupa'da politika belirleyicilerin, medyanın, akademisyenlerin dikkatini çekmiş ve bu durumla ilgili akademik çalışmalar yapmaya itmiştir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 1-4).

Küreselleşmenin etkisi ve insan hareketlerinin eskiye göre hem hızlanması hem de farklılaşmasıyla beraber göçün tanımlanması noktasında farklılaşmalar olmuştur. İçduygu'ya göre göçün tanımı yapılırken uluslararası göçün yapısının değişmesiyle birlikte sadece *"göç alan"* ve *"göç veren"* gibi tanımlamalar yeterli olmayıp; *"ulusaşırı alanlar"* gibi yeni terimler de ortaya çıkmıştır (İçduygu, 2010: 22). Dolayısıyla değişen konjonktürle beraber sadece kısıtlı bir tanımlamayla uluslararası göçü anlamak yetersiz olmakta ve sosyoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi gibi birçok bilim dalıyla doğrudan ilişkili olan

uluslararası göçü ileriki bölümlerde İtalya ve Türkiye açısından bu alanlarla ilişkilendirip nedenlerini açıklayarak daha iyi anlamayı amaçlamaktayız.

Son yıllarda yaşanan ülkelerdeki iç savaş ve kargaşadan dolayı göç alışılmış kabuğundan çıkmış; mülteci ve sığınmacı gibi zorla yerinden edilmiş göçmen sayısı artmıştır. Zira Birleşmiş Milletlerin verilerine göre 2000 yılında 173 milyon olan uluslararası göçmen sayısı 2017 yılında 258 milyona ulaşmıştır (UN, 2017: 1).

Avrupa Birliği son yıllarda yasadışı göçle mücadele etmek ve dış sınırlarını korumak amacıyla göç yönetimine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu doğrultuda Avrupa Komşuluk Politikası (European Neigbourhood Policy -ENP) temel olarak Doğu Avrupa ülkeleriyle arkadaşça siyasi ve ekonomik ilişkileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. ENP'nin bir diğer amacı da komşu ülkelerden gelebilecek olan yasadışı göçmen akımını kontrol edip yönetmektir. Avrupa Birliğinin dış sınırlarının önemi 2006 yılında Sahra Altı Afrika ülkelerinden Kanarya Adalarına ve Asya ve Afrika ülkelerinden de Güney Avrupa ülkelerine gerçekleşen dramatik göçmen artışlarından sonra anlaşılmıştır. İtalya, İspanya ve Yunanistan; Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde Kuzey Avrupa'ya yakın olan üç Akdeniz ülkesi olup, coğrafi olarak göç kaynaklarından ve transit ülkelerden daha uzakta olan Almanya, İngiltere veya Romanya gibi diğer AB göç hedefleriyle karşılaştırıldığında, kendi ülkelerine denizden ve karadan düzensiz geçişlerde orantısız bir şekilde etkilenmektedir. 1990'larda bu üç ülkenin hepsi için yasadışı sınır geçişleri önemli bir oran teşkil etmeye başlamıştır. İspanya, çoğunlukla Cebelitarık boğazı üzerinden düzensiz göç geçişleriyle etkilenirken, İtalya ve Yunanistan Otranto Boğazı ve Epirus dağları yoluyla Arnavut vatandaşların yoğun akımlarına maruz kalmışlardır. Bu üç ülkenin hepsi de 1990'ların sonuna doğru bu *"sıcak"* bölgelerde sınır kontrollerini yoğunlaştırmışlar ve komşu kaynak ülkeleriyle ortak çalışma yürütmüşlerdir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 35).

DAEŞ terör örgütüyle birlikte Irak ve Suriye'de olan iç savaş sonucunda, dünya üzerindeki göçmen sayısı ikinci dünya savaşından sonraki en yüksek sayıya ulaşmıştır. Artan göçmen sayılarıyla birlikte Avrupa'da göçmenlere yönelik yeni politik arayışlar başlamış ve önceden hayata geçirilmeyen farklı uygulamalar başlatılmaya çalışılmıştır. Bu noktada ilk yapılan, engellemeye yönelik düşünmüş olduğu çözüm çok isabetli değildir. Avrupa Birliği ülkeleri, göçmenlerin kendi ülkelerinde kalmalarını sağlayan fonlara ivme kazandıracağına, kendi sınırlarını kapatmayı ve göçmenlere yönelik sıkı güvenlik uygulamalarını çözüm olarak görmektedir (Valle, 2016: 23).

2015 yılı Avrupa açısından göç krizleriyle anılan bir yıl olarak geçmiştir (Wilkins, 2016: 311). Bunun birçok nedeni olmasına karşın göze çarpan ilk neden Suriye'deki iç

karışıklığın artık 5. Yılına girmesiyle krizi artık görmezden gelmeyen Avrupa'nın Suriyeli mültecilerle ilgili gözle görülür bir şeyler yapmaya başlaması ve DAEŞ terör örgütünün sadece Suriye ve Irak'ta değil, birçok Arap ülkelerinde saldırılar düzenleyerek hem Avrupa hem de birçok ülke için ciddi tehdit olmaya başlamasıdır. Bunun dışında aynı yıl meydana gelmiş olan Aylan Kurdi olayı da Avrupa'nın denizlerdeki göçmen kaçakçılığı olgusunu kamuoyuna taşımıştır. Aylan Bebek, 2 Eylül 2015 tarihinde ailesiyle birlikte Muğla'dan Yunanistan'a şişme botla geçmeye çalışırken annesi ve kardeşi ile boğularak hayatını kaybetmiştir. Olay sonrası *"Aylan Bebek"* Suriyeli sığınmacıların simgesi haline gelmiş ve hem Türkiye'de hem dünya üzerinde adından sıkça bahsedilmiştir (www.cnn.com).

Bazı akademisyenler ise Avrupa'daki göçmen krizindeki artışı daha önceye taşımakta 1970'te görülen petrol krizinin etkisi olarak görmektedir. Bu tarihten önce Avrupa'da kendi arasında yer değiştirmeler sık görülmektedir fakat bu olayla birlikte diğer ülkelerden Avrupa'ya gelen göçmen sayısı artmaya başlamıştır (Andersson, 2016: 1056).

3.1.1. Avrupa'daki Göçmen Kaçakçılığının Siyasi Durumu

Göç konusuna Avrupa Birliği'nde iki görüş hâkimdir. Bir yandan sınır güvenliğini tehdit eden unsur olarak güvenlik ekseninde bir kavram olarak, bir yandan da AB'nin diğer ülkelerle etkileşimini geliştiren yararlı bir hareketlilik olarak görmektedir (İrrera, 2016: 20). Bununla birlikte son zamanlarda Avrupa'da yükselmekte olan milliyetçilik ve radikal görüşle birlikte göç konusuna tehdit olarak bakan ülkelerin ve görüşlerin sayısı giderek artmaktadır. Buna Macaristan'ın Sırbistan sınırına 150 km uzunluğunda tel örgü çekmesini örnek verebiliriz. Macaristan, Sırbistan üzerinden gelecek olan göç dalgasını engellemek amacıyla *"jiletli tel örgü"* çekmiştir ve birçok ülkeden tepki almıştır. Konuyla ilgili açıklama yapan İçişleri Bakanı Karoly Kontrat:

"Hükumet olarak ikinci bir tel örgü çekilmesine karar verdik çünkü olası bir göçmen akınına karşı hazırlıklı olmalıyız. Son iki yıldır Avrupa göç konusunda büyük bir baskı altında. Balkan hattı hala aktif, yaz ayları da yaklaştığı için Avrupa'ya doğru yeni bir mülteci akınının başlaması bekleniyor" demiştir. Bakanın bu görüşü Avrupa'da artmakta olan göçmen korkusunu net bir şekilde açıklamaktadır (tr.euronews.com).

Avrupa'da göçmen karşıtlığının artmasıyla ilgili verilebilecek bir diğer örnek de Çekya'dır. Çekya'da, Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Partisi sadece göçmen karşıtlığını kullanarak %10,64 oy alarak parlamentoya girmiştir (www.bbc.com).

Avrupa'da artan göçmen karşıtlığıyla birlikte göçmen olaylarının Avrupa'da krize dönüşmesinin nedeni, Avrupa sınırlarının ölüm olaylarının artmasıyla birlikte mağduriyet mahalli olması ve bunun karşılığında insani müdahalenin gerçekleşmesidir. Avrupa'nın dış sınırlarını sağlamlaştırma politikası, Schengen uygulaması, sınırlandırıcı vize rejimi; sonuç olarak göçmenleri Avrupa'ya ulaşmak amacıyla daha güvenli ve legal rotalara doğru itmiştir (Jeandesboz & Wilkins, 2016: 318).

Akdeniz'deki göç ve sınır yönetimine son yıllarda bakıldığı zaman insan hakları ve insani müdahale gibi kavramların çarpıcı bir şekilde kullanımının arttığını görmekteyiz. Bazı STK'lar bölgede daha aktif rol almaya başlamışlardır. Bu noktada devlet eliyle de FRONTEX de kendi görevini insani müdahale noktasında yerine getirmeye çalışırken Avrupa'nın en büyük arama kurtarma operasyonu SAR *(Search and Rescue)* operasyonu da bölgede aktivitesini sürdürmektedir (Perkowski, 2016: 332). Her ne kadar göçmen konusu, sınır güvenliği noktasında güvenlik ve askeri müdahale bakış açısıyla düşünülse de Aylan bebek gibi hiçbir suçu olmadan boğulan masum insanların da olması nedeniyle insani müdahale kısmı görmezden gelinmemelidir.

Akdeniz'de son zamanlarda meydana gelen hareketliliği; güvenlik, insani müdahale ve insanilik *(humanitarianism)* bağlamında değerlendirmek gereklidir. Her üç kavram da gelen göçmenleri farklı olarak anlamlandırmaktadır. Güvenlik boyutu bir yönüyle gelen kişileri "*terörist,* "*illegal kişi*" ve "*nüfus dengesini bozan unsur"* olarak bakarken insanilik bağlamında ise kendi ülkelerindeki zulümden kaçmak zorunda olan *"kurbanlar"* olarak bakar. İnsani müdahale söylemi de buna benzer şekilde tanımlamaktadır. Bütün bu üç kavramın da göç yönetiminde birbirlerinden ayrı olmak üzere önemli rolleri vardır. Akdeniz için insani kriz kavramı güvenlikten ayrı tutulmaktan ziyade güvenlik odaklı politikaların devamı niteliğindedir. İnsanilik ve insan haklarının hükümetler ve güvenlik aktörleri tarafından uygulanması, Akdeniz sınır yönetiminde yeni koalisyonların oluşmasını beraberinde getirmiştir. İlerleyen bölümlerde inceleyeceğimiz gibi hem devlet eliyle hem de özel sektör ve STK'lar eliyle birçok kuruluş insani müdahale açsından bölgede aktif olmaya başlamıştır. Bu koalisyonlar Avrupa sınır güvenliğini göçmenlerden temizleme adına ölüm vakaları ve bunun gibi riskli vakaların önlenmesine nispeten katkıda bulunmaktadır (Perkowski, 2016: 333).

Avrupa'da deniz yoluyla göçmen kaçakçılığının en yoğun gerçekleştiği bölgelerden birisi Akdeniz'dir. Akdeniz, coğrafi olarak hem Avrupa hem de Kuzey Afrika'ya yakın olması nedeniyle göçmen kaçakçıların yoğun olarak kullandığı denizlerden birisidir.

Akdeniz'deki göçmen kaçakçılığı; karışık bir sosyo-politik durumun, coğrafi nedenli kargaşanın ve günlük politik kargaşanın bir sonucudur (Wilkins, 2016: 311).

Akdeniz'de göçmen kaçakçılığı noktasında en kritik konumdaki ülke İtalya'dır. İtalya hükümeti meclisten geçirmeye çalıştığı son kararnameyle, bölgede kurtarma görevi yapan STK'ların çalışmalarını sınırlandırmakta ve zorlaştırmaktadır. İtalya İçişleri Bakanı Matteo Salvini, yeni kararnameyle, STK'ların İtalya karasularına girişi zorlaştıracaklarını ve bu yolla göçmenler için caydırıcı bir durumun oluşacağını belirtmiştir.

Kararnameye göre, Sivil Toplum Kuruluşlarına kurtarmış oldukları her bir göçmen için 5 500€ e kadar para cezası kesilecektir. Bu rakamlar baz alındığında bölgede aktif olarak görev yapan STK'lardan olan MSF'in şimdiye kadar yapmış olduğu kurtarma operasyonların maliyeti 440 milyon Euro'yu bulmaktadır (www. theworldnews.net).

Akdeniz üzerindeki göçmen kaçakçılığı incelenirken AB ülkelerinin göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar hakkındaki duruşuna bakmakta fayda vardır. AB ülkelerinin sınırlı politikaları, bir yönüyle zor durumda olan insanları göçmen kaçaklarının kollarına atmaktadır. AB politikaları istemsiz bir şekilde denizdeki ölüm oranlarını arttırmaktadır (Valle, 2016: 31).

3.1.2. Avrupa'da Göçmen Kaçakçılığının Tarihi

Dünya üzerinde ülkelerin sınırlarının belirlenmiş olması ülkelerin belirli bir sınır politikası uygulamasına sebep olmuştur. Ülkeler, sınırlarını korumak amacıyla sınır geçiş noktaları, sınır kontrolleri, pasaport kontrolleri ve sınır geçişlerinde pasaport ve vize süreçleri gibi bazı bürokratik önlemler almışlardır. Bu bürokrasi, sadece devlet yetkililerini değil aynı zamanda STK'ları uluslararası kuruluşları ve kaçakçılık yapan organize şebekelerini de içeren geniş bir güvenlik aktörüdür. Göçmen kaçakçılığı yalnızca 1998 yılından itibaren resmi olarak problem olarak görülmesine rağmen, göçmen kaçakçılığının göçü sınırlandırma çalışmaları kadar eski olduğunu kabul etmek gereklidir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 5).

Göçmen kaçakçılığıyla alakalı yapılan ilk akademik çalışmalarda göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti kavramları birbirinin yerine kullanılmıştır. Birleşmiş Milletler ikisini birbirinden ayırarak kullanmaktadır. İkisini birbirinin yerine kullanan akademisyenler olduğu gibi, Birleşmiş Milletler gibi ikisinin birbirinden ayrılarak kullanılmasının daha uygun olduğunu düşünen akademisyenler vardır fakat son zamanlarda ikisinin birbirinden ayrılması gerektiğini savunan görüşler daha ağır basmaktadır. Göçmen kaçakçılığı, insan

ticaretine göre daha serbest bir yapıdayken insan ticareti ise kişiyi özgürlüğünden alıkoyma noktasında insan haklarını ihlal eden bir suçtur. Göçmen kaçakçılığı, yasadışı göçle ve sığınmacılıkla yakından alakalı olan sosyal bir olgudur. Göçmen kaçakçılığı şebekelerinin yardımıyla veya yardımı olmaksızın, sınırı yasadışı olarak geçen sığınmacıların ve yasadışı göçmenlerin buluştukları ortak payda, yetkilendirme olmaksızın ülkeye giriş yapmalarıdır. Bununla birlikte tabi ki bütün sığınmacılar ve yasadışı göçmenler yasadışı giriş yapmazlar. Uygun belgelerle ülkeye giriş yapıp sonrasında sığınmacı başvurusu yapanlar ile gereken vizeyi aldıktan sonra vize süresi bitmesine rağmen kalmaya devam edenler de bulunmaktadır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 7-8).

3.1.3. Avrupa'da Göçmen Kaçakçılığının Yoğun Olduğu Ülkeler

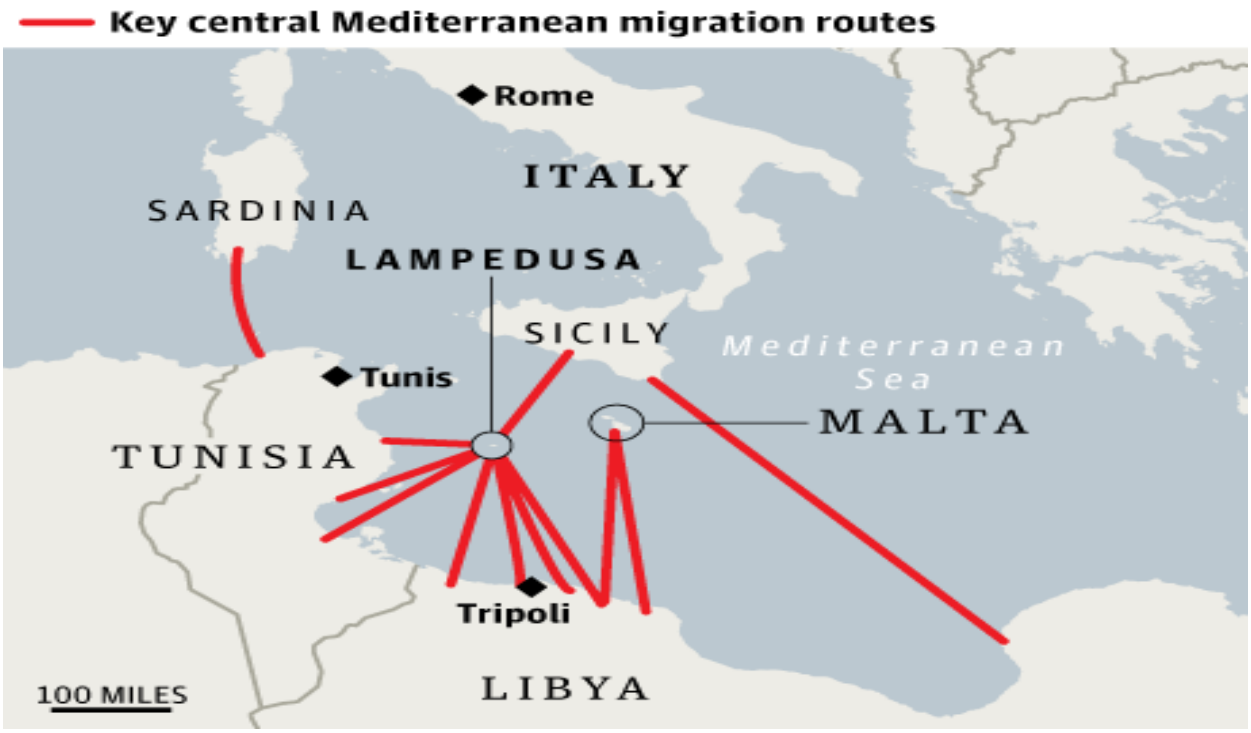
Avrupa'da deniz yoluyla göçmen kaçakçılığının yoğun olduğu ülkeler, IOM'un (*International Organisation of Migration*) yapmış olduğu istatistiklere göre İtalya, İspanya ve Yunanistan'dır (IOM, 2019). Bunların dışında Malta ve Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti de istatistiklerde yer almaktadır fakat diğer ülkelere nazaran daha az kaçakçılık olmaktadır. Biz çalışmamızda önemi itibariyle özellikle İtalya'daki duruma odaklanacağız fakat İspanya ve Yunanistan'daki duruma da Akdeniz ülkeleri olmaları hasebiyle rakamsal olarak değineceğiz.

Jeandesboz ve Wilkins, Akdeniz'de meydana gelen göçmen krizinin nedenini politik olarak görmekte ve İtalya'nın siyasi olarak olayı üstlenmeyişinin krizin büyümesine bir sebep olarak göstermektedir. Ayrıca krizle alakalı uzun süreli bir çözüm düşünülmediğini, sadece olaylar meydana geldikçe günlük faaliyetlerle çözüm üretilmeye çalışıldığı belirtilmektedir. Dolayısıyla da bu durum sadece sorunu tamir etmeye neden olmakta ve kalıcı çözüm sağlamamaktadır. Bu noktada Yunanistan İtalya'dan daha iyi bir noktada bulunmaktadır. Yunanistan hem İtalya'dan daha fazla takımada bulundurmasına ve Ege deniziyle Türkiye'ye yakın bir konumda olmasına karşın göçmen kaçakçılığı noktasında İtalya'ya nazaran kısmen başarılıdır. Yunanistan, İtalya'dan ziyade krizi çözümlemede ve göçmenlerle ilgili sorunları sadece problem olduğu zaman değil, günlük zamanlarda da çözüm üretmeye çalışan bir ülkedir. Hatta Avrupa Birliğinden göç krizi ile ilgili fon almak için ülke içerisinde kanun değişikliği bile yapmıştır (Jeandesboz & Wilkins, 2016: 318). Yunanistan'ın daha başarılı olmasında Türkiye'nin de rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bunun nedeni Yunan sahil güvenliği gibi Türkiye sahil güvenliğinin de bölgede sürekli devriye yapması ve bölgede herhangi bir felaket gerçekleşmemesi adına gerekli önlemleri almasıdır.

3.2. İtalya'daki Göçmen Kaçakçılığı

İtalya, -aşağıda rakamlarla daha ayrıntılı göreceğimiz gibi- göçmen kaçakçılığı konusunda Avrupa'da en fazla sorunla karşılaşan ve en fazla eleştirilen ülke konumundadır. Bunun hem jeopolitik hem de politik olarak birçok nedeni vardır. Jeopolitik olarak temel nedeni, İtalya'nın güneyinde küçük bir ada olan Lampedusa'nın göçmen kaçakçıları açısından çok cazip bir noktada bulunmasıdır. Zira ada, İtalya'dan ziyade Libya ve Tunus'a yakındır. Dolayısıyla Kuzey Afrika üzerinden gerçekleşen göçmen kaçakçılığı olgusunda kullanılan ilk merkez olarak yer almaktadır. Politik nedeni ise İtalya, uygulamış olduğu göçmen politikalarıyla sık sık diğer Avrupa ülkeleri tarafından eleştirilmektedir. Eleştiriler hem devlet olarak bölgede yeterince operasyon yapmadığı yönünde hem de yakalanan göçmenlere çok sert uygulamalar yaptığı yönündedir.

Lampedusa adası son yıllarda göçmen kaçakçılığı olayları ve boğulma vakalarıyla adından çok sık bahsettirmiştir. Adanın etrafında birçok hem kamu hem de özel sektör ekipleri bulunmasına rağmen boğulma ve ölüm olaylarının önü alınamamaktadır. Son yıllarda İtalya hükümetinin adaya yapmış olduğu yatırımlar ve adanın fiziksel şartları da düzelmeye başlasa da ada hala barınma imkânları ve şartları bakımından yetersizliğini korumaktadır.

Şekil 1: Orta Akdeniz Ana Göçmen Rotası (Kaynak: www.comence.eu).

2000'lerde İtalya'daki yasadışı göç düşünüldüğünde Ortadoğu ve Orta Asya'dan gelen göçmenlerle birlikte Doğu Avrupa'dan gelen göçmenlerin de bulunduğu İtalya-Slovenya sınırı önemli bir geçiş noktası olmuştur. Bununla beraber Güney ve Doğu İtalya kıyılarına ulaşan göçmenler hem eski Yugoslavya ve Arnavutluk'tan hem de Kuzey Afrika'dan botlarla yolculuğa çıkmaktadır. Son yıllarda Afrika ve özellikle Libya'dan gerçekleşen izinsiz geçiş akımları artarken, İtalya ve Arnavut deniz devriyelerinin çalışmalarını arttırmasıyla Balkanlarda ise ciddi olarak düşmüştür. Daha sonraki akımlar, Kuzey Afrika'dan gelen göçmenler kadar sahra altı Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Son yıllarda İtalya'ya yasadışı göçmen giriş rotası Tunus'tan (Zuvara şehri yakınlarında) ve Libya'dan Sicilya ve Lampedusa'ya olmaktadır. Sicilya, Lampedusa ve küçük bir ada olan Linosa'ya yakın gezen deniz devriyeleri daha az etkilidir çünkü botlar düzensiz göçmenleri taşırken radara yakalandığında çoktan İtalya kıyılarına yakın bir yere ulaşmış olduğundan dolayı İtalya limanına çıkarılmaları gerekmektedir. İtalya ve Malta arasında deniz devriyeleri hususunda zaman zaman ihtilaflar yaşanmaktadır. İtalyan yetkililer, Maltalı meslektaşlarını İtalyan karasularındaki tehlikede bulunan botları sadece durdurma yoluyla müdahale ettikleri ve mağdurları kurtarma adına yeteri kadar etkili olmadıkları şeklinde suçlamaktadır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 39-40).

İtalya'nın güneyinde ölüm vakalarının sıklaşmasından dolayı İtalya Sahil güvenliği, Mare Nostrum ve STK operasyonları 2014 yılında arttırmaya başlamıştır (Valle, 2016: 22). 2011 yılının Nisan ayında ise Libya açıklarında isimsiz bir botun motoru bozulması ve göçmenlerin yiyeceklerinin bitmesinden dolayı İtalyan MRCC (*Maritime Rescue Coordination Center*) ekipleri botla ilgili sinyalleri almış ve çalışma başlatmış olmasına rağmen kimse onları kurtarmaya gelmemiştir (Basaran, 2015: 216). Bu durumda MRCC sadece sinyalleri almak ve bölgedeki gemilere haber vermekle üzerine düşeni yaptığını düşünmektedir fakat olay sonucunda anlaşılan yapılan işlerin yetersiz olduğudur. Bu olay Akdeniz'de vuku bulan özel bir olay değildir ve her zaman buna benzer vakalar meydana gelmektedir.

Buna benzer bir diğer olay da 3 Ekim 2013 tarihinde Lampedusa adasına birkaç yüz metre kala içerisinde Eritre, Somali ve Ganalı olmak üzere yaklaşık olarak 500 kişinin bulunduğu botun batmasıyla birlikte 366 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu olay ikinci dünya savaşından sonra Akdeniz'de meydana gelen en büyük felaket olmuştur. Olayın ardından Tunuslu olan botun kaptanı sağ olarak ele geçirilmiş ve yetkililer tarafından adam öldürme cezasıyla tutuklanmıştır (Dines vd, 2015: 430).

Akdeniz'deki göçmen krizine İtalya, İspanya ve Yunanistan açısından rakamsal olarak değinecek olursak, IOM'un verilerine göre 1 Ocak 2018 tarihinden 22 Aralık 2018 tarihine kadar Akdeniz'de toplam 113 145 varış, 2 242 ölüm vakası gerçekleşmiştir. İtalya özelinde bakıldığında 23 126 varış ve 1 306 ölüm oranı gerçekleşmiştir. Bu da demek oluyor ki 23 126 varışı olan İtalya, 1 306 kişilik ölüm vakasıyla varış/ölüm olarak %5,64'lik oranıyla çok yüksek bir ölüm oranına sahiptir. Hâlbuki İtalya'dan daha fazla (56 480) varışa sahip olan İspanya, İtalya'dan daha az sayıda ölüm vakasına sahip ve oranı da %1,36'dır. Yunanistan da İtalya'dan daha fazla (31 310) varışa, 167 ölüm vakasına sahip ve oranı da %0,53'dür. Sonuç olarak İtalya; İspanya'ya göre yaklaşık olarak 4, Yunanistan'a göre ise 10 kat daha fazla ölüm vakasına ev sahipliği yapmıştır. Bu durum da Akdeniz'deki göçmen kaçakçılığı olgusunu bilhassa İtalya özelinde araştırmamıza neden olmuştur (IOM, 2018).

Şekil 2: Akdeniz Ülkelerine Giden Göçmenlerin Ülkesel Olarak Varış ve Ölüm Sayıları (Kaynak: www.iom.int).

İtalya, AB ülkeleri arasında göçmen sayısı hızla artan ülkelerden olmuştur. Bu durum sonucunda AB bölgede daha etkili olmaya başlamıştır. İtalya'nın Avrupa Birliği ortak sınır güvenliği operasyon birimi olan FRONTEX tarafından önemli bir ülke olmasının nedeni

uzun ve kontrol etmesi zor olan sahillerinin olması ve kendisine uzak adalarının bulunmasıdır (Ultan, 2016: 186).

Akdeniz'de İtalya'ya gerçekleşen göçmen kaçakçılığı ve bunun sonucu ölüm vakalarını anlayabilmek için göçmen kaçakçılığı konusunda İtalya'nın tarihine, hukuki ve siyasi durumuna değinmeyi faydalı bulmaktayız.

3.2.1. İtalya'daki Göçmen Kaçakçılığının Tarihi

Göçler, kısa ve uzun süreli sonuçları olan bir sosyolojik değişiklik olduğundan dolayı doğası gereği göç yapılan ve göç yapan yerlerdeki ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel hayatı etkiler (Atabay, 2012: 279). Göç veren ülkede nüfus azalması, kalifiye eleman eksikliği mal ve hizmet piyasasının azalması gibi birtakım değişiklikler oluşturacağı gibi göç alan ülkeler de belli başlı iş kollarında istihdamın artmasıyla birlikte genel anlamda nüfus artışından kaynaklanan işsizlik, nüfus artışı ve piyasanın hareketlenmesi gibi sonuçlar doğurabilir.

Yeni bir ülkeye daha iyi iş bulmak ve hayat standartlarını arttırmak amacıyla gereken izni almadan göç eden insanlar eğer yasal yollarla seyahatleri mümkün değilse, yasal olmayan yollarla amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadır. Bu insanların genellikle göç macerasına çıkmadan önce kaynak ülkede kendilerine yardımcı olacak akrabaları vardır ve göç sürecini daha rahat geçirmek adına onların yardımlarından faydalanırlar. Bununla birlikte yasal sınırlarla ilgili devletlerin geliştirdiği bürokratik argümanlar vasıtasıyla göç etmeye karar veren kişiler "suç aracılarının hizmetlerini" kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Son yıllarda göçmen kaçakçılığıyla ilgili suç örgütlerinin ve kaçakçılıkla ilgili iş yapan bağlantıları İtalya'da olduğu gibi profesyonelleşmektedir. 10 yıldan bu yana göçmen kaçakçılığı ve ticareti konusunda hem suç alanları hem de iş hacmi olarak genişlemeler yaşanmış, bunun sonucunda da devletler ve uluslararası organizasyonlar bu durumla mücadele ederek karşılık vermeye çalışmışlardır. Gerçekten de göçmen kaçakçılığı Avrupa ve diğer ülkeler için Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin *(United Nations on Drugs and Crime)* kaçakçılık engelleyici eğitim programları sayesinde öncelikli konular arasına girmiştir. Uluslararası kuruluş bazında da Birleşmiş Milletlere ait görev yapan IOM göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretini engellemeye yönelik görev yapmaktadır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 5).

2000'lı yıllarda İtalya'nın göçmen profiliyle bugünkü göçmen profili de birbirinden çok farklıdır. Son yıllarda İtalya'ya deniz yoluyla yakın olması nedeniyle en fazla göçmenin

geldiği ülke Tunus olmuştur. İtalya, Tunus ve Libya'ya diğer Kuzey Afrika ülkelerinden farklı nazarda bakmakta ve kaçakçılığı önlemek adına ortak operasyonlar yürütmeye çalışmaktadır. Bu noktada 1998 yılında İtalyan hükümetinin mali desteğiyle birlikte Tunus ile geri kabul anlaşması imzalanmış daha sonra aynı anlaşma Libya için de yapılmıştır (Dines vd, 2015: 433).

İtalya'ya gelen göçmen akımını anlamak için Afrika'dan Güney Avrupa'ya olan göç hareketine değinmekte fayda görmekteyiz. Afrika'dan Güney Avrupa'ya olan göç hareketi, sahra ötesi ülkelerindeki göç durumunun genişlemesi sonucunda oluşmuştur. 1990'ların sonundan beri Fas, Cezayir ve Tunusun, birçok sahra altı ülkeden çalışma umuduyla veya Avrupa'ya geçmek amacıyla yüksek sayıda göçmen almalarına neden olmuştur. Libya'da 2000'li yıllarda sahra altı ülkelerden gelen göçmenlerle yerlilerin arasında çatışmalardan dolayı Libya'daki göçmenler doğrudan Avrupa'ya geçmeye çalışmışlardır. Bu durumdan sonra, bir zamanlar kaynak ülke olan Libya, zamanla hem transit ülke hem kaynak ülke konumuna gelmiştir. Böylelikle genel olarak Kuzey Afrika ülkeleri özel olarak da Libya, göçmenlerin transit geçiş merkezi haline gelmesine ve göçmen kaçakçılığı ağlarının artmasına neden olmuştur (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 33).

İtalyan sahil güvenliği 2000'li yılların ortasından itibaren Lampedusa ve Sicilya sahilinde devriyelerini sıklaştırmış fakat bölgede devriyeler artmasına rağmen sonuçlar hayal kırıklığı olmaya devam etmiştir. Libya'dan Lampedusa'ya eski botlarla birlikte geçiş yolculuğu birkaç gün sürmektedir. Botlar genellikle Malta veya İtalya kıyılarına yakın olduklarında sahil güvenlik tarafından önü kesilmekte ve kıyıya ulaşana kadar eşlik edilerek, göçmenlerin acil ihtiyaçları ve sağlık koşulları sağlanmaktadır ardından da belgeleri kontrol edilmektedir. Kimliklerini tespit amacıyla geçici olarak kabul merkezinde tutuklanırlar, sonrasında sınır dışı emri verilir ve birçoğu serbest bırakılır. Birçok göçmen iş bulma umuduyla diğer yasadışı göçmen işçi grubuna katılarak Kuzey İtalya'ya ve diğer Avrupa ülkelerine giderler. İtalya deniz sınırına gelen kaçakçılar hem Tunus, Mısır, Cezayir ve Fas gibi Kuzey Afrika ülkelerinden hem de Nijerya, Somali ve Eritre gibi Batı ve Doğu Afrika ülkelerinden gelmektedir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 40).

İtalya, tarihi süreç içerisinde göçmen kaçakçılığını önlemek adına şimdiye kadar birçok ikili anlaşmalar yapılmasına rağmen zamanla göçmen akımı azalmamış aksine artmaya devam etmiştir. İtalya yönetiminin Lampedusa'ya artan göçmen akımı dikkatini çekmesiyle birlikte ada üzerinde değişiklikler yapmaya ve bazı uygulamaları başlatmaya çalışmıştır. 1998 yılında Turco-Napolitano (ki bu kanun göçmen yönetimi açısından o tarihlerde bir dönüm noktası olmuştur) adında bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanun ülkeye

girmeye çalışan göçmenlere yasal olarak çok sert önlemler barındırmaktadır. Ayrıca artan göçmen sayısını kontrol etmek amacıyla kurulan kabul merkezinde polislere göçmenleri 30 güne kadar gözaltına alma yetkisi getirilmiştir. 2002 yılında ise kabul merkezindeki sayı maksimum seviyeye ulaşmış ve Bossi-Fini Kanunun geçmesiyle birlikte gözaltı süresi 60 güne çıkarılmıştır ve bu sayı aynı anda 600-700 kişiye kadar ulaşabilmektedir (Cuttita, 2012: 81, aktaran Dines vd, 2015: 432-433).

Kasım 2006 yılında Avrupa ve Asya ülkelerinin Bakanlarının katılımıyla gerçekleşen göç konferansından sonra Libya hükümeti, İtalya ve AB'ye gerçekleşen yasadışı göç akımını engellemek amacıyla kendi kuzey deniz hattında İtalya ve Malya hükümet güçleriyle ortak çalışarak devriye gezmesinde anlaşmışlardır. AB ayrıca Libya'ya güney sahra çölü sınırlarındaki geniş sınırlarını kontrol altına alma önerisinde bulunmuştur. İtalya'ya denizden yasadışı göçmenlerinin seçmesinin nedeni, İtalya'nın çok geniş deniz sınırının olmasından dolayı devriye yapmanın güçlüğüyle beraber, Libya gibi kaynak/transit ülkelerin coğrafi olarak İtalya'nın Lampedusa adası ve Sicilya adasına yakın bulunmasıdır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 41).

İtalya'nın göçmen kaçakçılığı tarihine Lampedusa adası açısından bakıldığında ada, 2003-2008 yılları arasında İtalya'ya deniz yoluyla geçen göçmenlerin %75'ini kendi başına alma oranıyla çok yüksek bir göç merkezi haline gelmiştir (Dines vd, 2015: 433). Bu denli artan göçmen sayısı ve bunun sonucu olarak adada gözaltı süresi gibi şartların ağırlaştırılması nedeniyle Lampedusa göçmenler açısından İtalyan kara parçasından ziyade göçmenlerin toplandığı ve zor şartlar altında kaldığı bir merkeze dönüşmüştür. Sayının giderek artması da sınır dışı etme sürecini başlatmış ve 3-7 Ekim 2014 tarihleri arasında kaçak yollardan Lampedusa adasına ulaşan binlerce yasadışı göçmen askeri uçaklarla Libya'ya sınır dışı edilmiştir. (Andrijasevic, 2006: 121). Bu tarihten sonra ada ile ilgili alınan önlemler daha fazla sıkılaştırılmış ve böylelikle yeni oluşabilecek göç dalgasının önünü kesmek amaçlanmıştır.

İtalya'daki göçmenlerin şimdiki genel durumuna bakıldığı zaman çok az göçmenin yasadışı yollarla ülkeye ulaştığı görülmektedir. Göçmenlerin çoğu yasal yollarla ülkeye ulaşıp, oturma izinlerinin bitmesine rağmen kalmaya devam etmektedir. Buna rağmen İtalya siyasetinde deniz yoluyla giren göçmenler hem ölüm vakalarının olmasından dolayı hem de uluslararası ilişkilere değindiğinden dolayı ilgi noktasında daha fazla kamuoyunun dikkatini çekmektedir (Dines vd, 2015: 432). İtalya'daki göçmenlerin sadece %10'u deniz yoluyla gelen kaçak göçmenleri oluşturmaktadır (Cuttitta, 2005 aktaran Andrijasevic, 2006: 123).

Sonuç olarak deniz yoluyla Afrika ülkelerinden Avrupa'nın güneyine doğru iki rotada yoğun bir göçmen kaçakçılığı gerçekleştiği bilinmektedir. İlk rota, Libya ve Tunus yoluyla büyük sahrayı geçerek Malta ve İtalya'ya giden rotadır. Bu rota 2000'li yıllardan başlayarak çok yoğun olarak kullanılmıştır. İkinci rota, Batı Afrika sahili Fas yoluyla İspanya'ya gidiş hattıdır. İkinci rota 2009'lu yıllara kadar önemli bir rota olmasına rağmen bu yıllardan sonra yavaş yavaş terk edilmeye başlamış ve birinci rotaya tekrar dönüş başlamıştır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 50).

3.2.2. İtalya'daki Göçmen Kaçakçılığının Hukuki Durumu

Uluslararası deniz kanununa bakıldığı zaman gemi kaptanları; statüsüne ve vatandaşlık durumuna bakılmaksızın hangi durumda bulunurlarsa bulunsun, tehlikede olan insanlara yardım etmek durumundadır. Bu durum uzun yıllardır süregelen ve sonunda kanuna da eklenen deniz geleneğinin sonucudur. Bu durumda denizde tehlikede bulunanları kurtarma durumunda sıkıntı bulunmamaktadır fakat asıl sıkıntı bu insanları karaya çıkarmada ülkelerin izin verip vermeyeceğidir (Valle, 2016: 25).

İtalya'da göçmenlerle ilgili kanunun katı olması, bazı balıkçıların ve ticari gemilerin tehlikede olan insanları kurtarmalarından ötürü cezalandırılmalarıyla sonuçlanmıştır. Örneğin 2007 yılında bir grup Tunuslu balıkçı, 44 göçmeni kurtarıp Lampedusa'ya çıkarmışlardır fakat bu olay sonucunda balıkçılar, yasadışı göç faaliyetine yardım ettikleri gerekçesiyle İtalya mahkemesi tarafından yargılanmışlardır. Yargılama sonrasında balıkçılar, lisansları alınarak serbest bırakılmıştır. Ekim 2013 yılında da Libya kıyılarından Lampedusa adasına geçmekte olan göçmen botunun batmasıyla 360 kişi hayatını kaybetmiş ve bu olay sonrasında Papa ve birçok AB ülkesi lideri denizdeki ölümlerin durdurulması için hükümete çağrı yapmıştır (Valle, 2016: 25-26).

İtalya'nın Tunus ve Libya ile olan iş birliği son on yılda İtalyan hükümetinin geri kabul anlaşmasındaki hukuksuzluk yapması endişesine karşı gelişmiştir. Gerçekten de İtalya-Libya ortak iş birliği 2003 yılında başlamıştır. Ağustos 2003 ve Aralık 2004 yılları arasında kısmen İtalya hükümeti tarafından finanse edilen 50 bağış uçağıyla, içlerinde Bangladeş, Mısır, Eritre, Gana, Mali, Nijer, Nijerya, Pakistan, Sudan ve Suriye'yi de içeren 5 688 kişi asıl ülkelerine geri gönderilmişlerdir. Bu operasyon, İtalya'ya ulaştıklarında sığınmacı olarak başvuru yapmaya ihtiyacı olan yasadışı göçmenlere izin vermemesiyle birlikte geri kabul kuralını ihmal ederek Berlusconi hükümeti döneminde gerçekleşmiştir. Libya ile olan geri kabul anlaşması ve ilerleyen zamanlarda gerçekleşen sınır dışı etmeler, İtalya'nın

imzalayıp Libya'nın imzalamadığı mülteciler için olan 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümlerine saygı gösterilmeden gerçekleşmiştir. Uluslararası birçok kuruluş bu sınır dışı etme koşullarına sözleşmeyi ihlal ettiği gerekçesiyle itiraz etmiş ve rapor yazmışlardır. Berlusconi hükümetinin sert taktiğine karşı Kanarya Adaları ve Cebelitarık Boğazında meydana gelen girişlerde ciddi düşüşler yaşanırken Libya'dan İtalya'ya olan geçişler tercih sebebi olmaya devam etmektedir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 40-41).

1951 Mülteci Sözleşmesinin 1. Maddesinin *"a"* fırkasına göre göre haklı nedenlere dayanan yargılanma korkusu ile ülkelerinden kaçan insanlar, diğer ülkelerin topraklarına ulaştıkları zaman korunmaya ve yardıma hak kazanırlar ve ülkelerine geri gönderilmezler (1951 Refugee Convention). Sözleşmede madde; *"Birden fazla tabiiyeti olan bir kişi hakkındaki "vatandaşı olduğu ¸ülke" ifadesi, tabiiyetini haiz olduğu ülkelerden her birini kasteder ve bir kişi, haklı bir sebebe dayalı bir korku olmaksızın, vatandaşı olduğu ülkelerden birinin korumasından yararlanmıyorsa, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından mahrum sayılmayacaktır"* şeklinde belirtilmektedir.

Bununla beraber Akdeniz'de karşılaşılan durumlarda her zaman 1951 uygulanmamıştır. Bunun nedeni, haklı nedenlere dayanan yargılama korkusu açık bir şekilde sözleşmede zikredilmiştir fakat denizi geçen botların ve kendi ülkelerinde yargılanma korkusundan ziyade ülkelerindeki fırsat eksikliği gibi nedenlerin 1951 sözleşmesinde geçen kriterlerle uyuşmamasıdır. Medya ve siyasetçiler bu göçmenleri genellikle *"ekonomik göçmen"* olarak adlandırmaktadır. Bu durumda bu göçmenleri, savaş veya yargılanma korkusundan dolayı hak eden göçmenlerle (*deserving migrants*) ülkelerindeki fakirlikten kaçan ve daha iyi fırsat elde etmek amacıyla göç eden göçmenleri (*undeserving migrants*) ayırmak gereklidir (Valle, 2016: 28).

3.2.3. İtalya'daki Göçmen Kaçakçılığının Siyasi Durumu

İtalya siyasetinde göçmen ve göçmen kaçakçılarına karşı çok farklı politikalar yürütülmekte ve bu durum da siyasi partiler arasında görüş ayrılığına yol açmaktadır. Bazı siyasetçiler STK'ların bölgede yapmış oldukları kurtarma operasyonunun insani yardımdan ziyade siyasi bir durum olduğunu ve STK'ların bu konuda çok ileri gitmemelerini gerektiğini ve denizlerdeki hayatları kurtarma operasyonlarını sınırlandırmaları gerektiğini savunmaktadırlar.

Lampedusa, 2000'li yıllardan itibaren her yıl ortalama 15 000 göçmen almaktadır. Lampedusa'ya ulaşan yasadışı göçmenler; Etiyopya, Eritre, Demokratik Kongo

Cumhuriyeti, Nijerya, Gana ve Senegal'i içeren Doğu Afrika ve Sahra Altı ülkelerinden gelmektedir. Orta ve Batı Afrika'dan gelenler ise daha çok Sudan ve Çad üzerinden; Somali yarımadasından gelenler ise Mali ve Nijer üzerinden Libya'ya ulaşmaktadır. Göçmenler, Libya'ya giden bu yolculuk için eski kafile yolunu kullanmaktadırlar. Sahra ötesi göçmen hareketliliği, İtalya ve Avrupa'ya gerçekleşen göçmen kaçakçılığı kavramı etrafında düşünülmesi gereken bir sorundur. Sahra ötesi göç, hareketlilik açısından yeni ortaya çıkan bir olgu olmayıp; ticaret, fetih ve hac gibi nedenlerle tarihsel olarak önemi bulunmaktadır. Sahra ötesi ticaret sömürgeciliğin gelişiyle ve ülkelerin sınırlarının çizilmesiyle birlikte dağılmış, 1970'lerden sonra tekrar yükselmeye başlamıştır. İnsanları kuzeye Moritanya, Fas, Libya, Cezayir ve Mısır'a göçe zorlayan nedenler ağırlıklı olarak Sahra altı bölgesindeki ekonomik düşüş, kuraklık gibi çevre felaketleri ve etnik savaş gibi unsurlardır. Sahra ötesi rota tarihsel olarak Fildişi Sahilinde yükselen yabancı düşmanlığı ve ekonomik düşüşten dolayı 1990'ların sonuna doğru tekrar aktifliğe geçmiştir. Özellikle Libya, lider Muammer Kaddafi'nin 1990'larda Afrika birliği politikasından dolayı Batı Afrikalılar için tarım, inşaat ve hizmet sektöründe önemli bir merkez olmuştur. Bu durumdan sonra 2000'li yıllarda Libyalılar arasında popüler bir kızgınlık olayı meydana gelmiş ve aynı yıl yerliler ve Sahra altı göçmenler arasında çatışmalar çıkmıştır. Bu olay karşısında Libyalı yetkililer 2003 ve 2005 yılları arasında toplam 145 000 yasadışı göçmeni toplu olarak sınır dışı etmiştir. Libya'daki göçmen politikasının değişimi, ülkeye gelen yasadışı göçmenlerin sayısının azalmasına neden olmuş, bu durumda göçmenler daha çok Cezayir ve Fas yoluyla İspanya'ya yönelmişlerdir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 52-53).

Yakın zamanlara bakacak olursak, 2008 yılında yeni yönetim kurulduğunda Berlusconi hem ülke içerisinde hem de ülke sınırlarında güvenliği ön plana çıkarmış ve yasadışı engellemeye çalışmıştır. İtalya içinde güvenliği artırmaya yönelik diğer önlemlerle birlikte hükümet, Lampedusa'dan İtalya'ya olan yasadışı göçmen ve sığınmacı akımını engellemeye öncelik göstermiştir. 2009 yılının başlarında İçişleri Bakanı Roberto Maroni, adada tutuklanan göçmenlerin İtalya anakarasına geçişlerini yasaklayarak, yerel halk ve yasadışı göçmenler için katlanılmaz bir durum oluşturmuştur. 4 Şubat 2009 yılında Bakanlık Libyalı yetkililerle imzaladığı anlaşmada, iki ülkenin de kendi karasuları kadar uluslararası karasularında da ortak devriye ekiplerinin gezmesi noktasında anlaşmışlardır. Daha önceki anlaşma sadece bir kısmında uygulanıp yasadışı göçmen kaçakçılığını azaltmada başarısız olmasından dolayı yeni yapılan anlaşma Lampedusa kıyılarında ve İtalya sınırlarında tutuklanan göçmenlerin sayısında dramatik bir düşüş sağlayarak daha sistematik bir hale getirilmiştir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 41-42).

2009 ve 2011 Ocak yılları arsında Libya'dan Lampedusa ve Sicilya'ya yasadışı göçü neredeyse bitirme hedefi, İtalya hükümeti tarafından yasadışı göçü tamamıyla kesme politikası olarak uygulanmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği *(UNHCR)* İtalya'nın Libya'yla anlaşmasını ve Libya kıyılarına geri göndermeye zorlayıcı politikasını, Libya'nın geri dönen mülteciler için tehlikeli bir ülke olmasından dolayı sert bir şekilde kınamıştır. UNCHR'da çalışan Laura Boldrini, İtalya'nın bu politikasına karşı adeta savaş açmış ve bununla ilgili bir kitap da (*Tutti Indietro- Herşey Geriye)* çıkarmıştır. İtalya hükümeti UNCHR ve diğer uluslararası kuruluşlardan gelen suçlamaları reddetseler de bu tartışmalı durum önemli ölçüde İtalyan yetkililerle UNHCR çalışanları arasındaki ilişkilere zarar vermiştir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 42).

Akdeniz'de İtalya'ya gerçekleşen göçmen kaçakçılığı ve bunun sonucu ölüm vakalarında Kuzey Afrika'ya yakın konumda olan Lampedusa adasının önemli bir konumu bulunmaktadır. Bu bağlamda göçmen kaçakçılığı konusunu aydınlatmak adına Lampedusa'yı tek bir başlık altında incelemeye faydalı görmekteyiz.

3.2.4. Lampedusa Adası

İtalya'da yürütülen operasyonlara değinmeden önce kaçakçılık açısından çok önemli bir noktada bulunan Lampedua adasına bakmakta yarar vardır. Lampedusa adası İtalya'ya bağlı ve konum olarak ülkenin güneybatısında yer alan bir adadır. Ada, İtalya'nın en güney toprak parçası olan Sicilya'ya 205, Tunus'a ise 113 km uzaklıktadır. Lampedusa son yıllarda coğrafi olarak Kuzey Afrika'ya yakınlığından dolayı göçmen kaçakçılarının uğrak yeri olmuş ve Kuzey Afrika'dan buraya gerçekleşen kaçakçılık olaylarında oluşan ölüm vakalarıyla birlikte dikkat çekmeye başlamıştır (Dines vd, 2015: 431).

Adanın tarihçesine bakacak olursak 1990'lı yıllarda Lampedusa adası bugün olduğu kadar medyanın gözünde büyük bir öneme sahip değildi. Zira o yıllardan 2002 yılına kadar kullanılan ana deniz rotası Lampedusa adasının içinde bulunduğu Akdeniz'den değil Adriyatik denizinden geçmekteydi. Zamanla Lampedusa daha sık kullanılmaya başlandı ve göçmenlerin uğrak yeri oldu. Artan göçmen sayısından dolayı hükümet önlem aldı ve 1996 yılında adada bulunan havaalanı içerisine 186 kişi kapasiteli bir "*Kabul Merkezi"* yaptırdı.

Lampedusa kampı gözaltı koşulları düşünüldüğü zaman yatacak yer sorunu, yetersiz hijyen koşulları ve göçmenlerin üzerine polis tarafından orantısız şiddet uygulanması suçlamalarıyla karşılaşmıştır. Avrupa Komisyonunun da gözaltı süreleri ve sınır dışı etme durumlarıyla ilgili düşünceleri İtalya yönetiminden çok farklı değildir. Zira komisyon, Libya

üzerinden gelecek göç akımının önünü kesmek adına bu uygulamaların zorunlu olduğunu ve göçmenler üzerinde caydırıcı etki uyandırdığını ileri sürmektedir (Andrijasevic, 2006: 122).

Gözaltı koşullarının sıkıntılı olması göçmenler açısından caydırıcı etki yaptığını düşünen akademisyenlerin yanında bu şekilde düşünmeyen ve göçmenlerin koşullara bakılmaksızın sonucu her ne olursa olsun göç yolculuğuna kayıtsız çıktığını düşünenler de vardır. Dolayısıyla daha sert önlem alınması caydırıcı bir etki oluşturmamakta ve göçmenler karşılaştığı zorunluluktan dolayı göç etme kararını değiştirmemektedir.

Tutuklama sürelerinin arttırılması ve tutuklamanın kolaylaştırılması Lampedusa'nın ismini damgalamıştır. 2002 yılından sonra adaya ulaşan her göçmen kendi çabasıyla olmayınca diğer gemiler tarafından yardım edilerek karaya ulaşabilmiştir. 2002 yılından itibaren bölgede yürütülen faaliyetler artmıştır. (Dines vd, 2015: 433). İlerleyen yıllarda sayının artmasıyla birlikte Lampedusa daha fazla dikkat çekmeye başlamış, yasadışı göçmenleri sınırdaşı etmek için merkez olmuş ve UNHCR gibi uluslararası kuruşlar da burada kendi merkezlerini açmışlardır (Andrijasevic, 2006: 122).

Şekil 3: Lampedusa Adasının İtalya'daki Konumu
(Kaynak: www.google.com/lampedusamaps).

Lampedusa adasını Kuzey Afrika ülkelerinin siyasi durumları hakkında değerlendirecek olursak, Tunus'taki iç savaş ve Libya'daki 2011 devrimi gibi siyasi olaylar bu ülkelerden adaya yapılan göç hareketlerini hızlandırmıştır. Libya her ne kadar, diğer Afrika ülkeleri için transit geçiş ülkesi konumunda olsa da araştırmalar Libya'nın kendi göçmeninin diğer ülkelerden gelip Libya üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışan göçmenlerden fazla olduğunu göstermektedir (Andrijasevic, 2006: 122). Arap Baharı olarak isimlendirilen olayların göç hareketlerini hızlandırmasıyla birlikte, Avrupa, birlik olarak göçmen politikasını tekrar gündeme getirmiş ve daha sıkı önlemler almaya çalışmıştır. Lampedusa üzerine devam eden geçişlerin artması sonucu Şubat 2011 yılında Berlusconi hükümeti *"North Africa Emergency"* (Kuzey Afrika Krizi) ismiyle tanımlanan kanun hükmünde kararnameyle sivil savunmaya durumu yönetmesi için olağanüstü güç vermiştir (Dines vd, 2015: 433).

2011 yılında Tunus'ta ve Libya'da meydana gelen ayaklanmalar ve iki ülkenin de sınır güvenlik birimlerinin dağılmasından sonra giderek artan sayıda insanın Akdeniz üzerinden ülkelerinden kaçmaya çalışmasına neden olmuştur. Bu durum da Avrupa tarafından acil önlem almaya ve önceliklerini belirleme ihtiyacı doğurmuştur (Jeandesboz & Wilkins, 2016: 316).

İtalya son on yılda yasadışı göçten çoğunlukla Libya ve daha az olarak da Tunus'tan etkilenmiştir. Yasadışı göçmenler kendilerine yakın olması hasebiyle küçük bir ada olan Lampedusa adası yoluyla İtalya'ya geçmeyi tercih etmektedir. Lampedusa'ya yönelen göçmenler sık sık rotasını İtalya Sahil Güvenliği ve devriye uçaklarından kaçınmak için sonradan Malta'ya doğru çevirmektedir. 2000'lerin başında Malta, yasadışı göçmenler ve sığınmacılar için geçiş noktası olarak kullanılmaktaydı. Kuzey Afrika veya Asya'dan hava yoluyla Malta'ya ulaşan insanlar, buradaki kaçakçılık şebekeleriyle irtibat kurup iki saatlik deniz yolculuğuna girişerek İtalya'ya ulaşıyorlardı. Bununla birlikte 2000'lerin ortalarına doğru bu rota artık yasaklanmış ve Malta artık çıkmaz ülke haline gelmiştir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 51).

Lampedusa ciddi oranda göçmen sorunlarıyla karşılaştıkça bununla ilgili yönetim konusunda sorunlar artmış ve göçü istediği düzeyde yönetememekle beraber bazı Avrupalı devletlerin tepkisini çekmiştir. Bu durumun ardından 2011 yılının sonlarına doğru Alman Mahkemesi sığınmacıların İtalya'ya geri bırakılmalarını içeren 2003 Dublin Sözleşmesini reddetmiştir. İtalya'da olağanüstü halin sonra ermesinin ardından birçok eski Lampedusa göçmeni kendilerini yasal olarak daha rahat hissettikleri Almanya'nın çeşitli şehirlerine gitmişlerdir. Almanya'nın şehirlerinde zamanla gettolarını oluşturan bu gruplar kendilerine

"Hamburg'daki Lampedusalılar" ve *"Berlin'deki Lampedusalıar"* adını koymuşlardır (Dines vd, 2015: 434).

3.2.5. Libya'dan İtalya'ya Kaçakçılık Yolculuğu

Libya'ya ulaşan göçmenler de genellikle küçük kamyonetler veya pikaplar vasıtasıyla kalabalık koşullarda yolculuk etmektedir. Göçmenler, seyahatlerinin deniz veya kara yoluna bağlı olması ve uzunluğuyla orantılı olarak, kaçakçılık gruplarının da profesyonelliğine göre kaçakçılara farklı miktarlarda para ödemektedir. Libya'ya vardıktan sonra kuzeye başkent Trablus'a gitmektedirler. Burada yerel kaçakçılık örgütleri onları milliyetlerine göre evlere yerleştirmektedirler. Burada, kaçakçıların botlarının *"denize açılmak için hazır olduğunu"* söylemelerine kadar günler, haftalar ve hatta aylarca beklerler. Transit göçmenler beklerken, Libya polisine yakalanma korkusuyla evlerinin dışına çıkmalarına bile izin verilmemektedir. Kaçakçılar anlaşmış oldukları yüksek fiyat karşılığında onlara yiyecek, sigara ve su getirirler. Massari'ye göre 2000'lerin başında Libya sahilinden Lampedusa'ya seyahat ücreti 800$'dı fakat 2000'lerin sonunda ücret 2 000$'a kadar çıkmıştır. 2006 yazının sonunda Lampedusa'ya ulaşan Faslı göçmenlerin ifadelerine göre Fas'tan Libya ve sonrasında İtalya için ödedikleri ücret 2 000$'dır. Daha önceki çalışmalar, Fas-İspanya hattının Faslılar için 500-800 ve sahra altı ülkeler için 800$-1 200$ olduğunu ve bu fiyatların Libya-İtalya hattından oldukça farklı olduğunu göstermektedir (Massari 2010, aktaran; Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 55).

Libya'dan İtalya'ya seyahat etmeye karar verdiklerinde bunu göç teorilerinden *"Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramına"* uygun olarak karar verirler. Teori, göçmenlerin göç kararı almadan önce maliyet hesabı yaparak göç masraflarını da hesaba kattıklarını ve göç maliyetini çıkardıklarını savunur. Eğer, göç ettikten sonraki karları, göç maliyetinden fazla ise göç kararı alırlar. Dolayısıyla insanların göç kararı almaları noktasında hedef ülkenin ücretleri etkili olmaktadır. Bununla birlikte özellikle Libya'dan İtalya'ya giden göçmenler için göç teorilerinden hem *"Merkez-Çevre Kuramı"* hem de *"Göç Ağları Kuramı"* da göç kararı almalarında etkili olmaktadır.

Merkez-Çevre Kuramı, göç ilişkisi ülkelerin sömürge ilişkisiyle ilişkilendirilir. Buna göre merkez olarak adlandırılan bazı gelişmiş ülkeler, çevre olarak adlandıran bazı ülkelere önceden yerleşmişlerdir. Bunun sonucu olarak çevre olan ülkelerden merkez olan ülkelere doğal göç gerçekleşmişlerdir. İtalya'nın da Libya üzerinde Birinci Dünya Savaşından beri

bir sömürge faaliyeti olduğu düşünüldüğünde Merkez-Çevre Kuramına uygun bir göç akımı gerçekleştiği söylenebilir.

Göç Ağları Kuramına göre ise, kaynak ülke ile hedef ülke arasında kendiliğinden birtakım bağlar bulunmaktadır. Akrabalık, vatandaşlık ve dostluk gibi doğal bulunan bu ağlardan dolayı göçmenler göç kararı alırlar ve bu bağlarını göç ettikten sonra da sürdürürler (Mutluer, 2003: 21). Göç ağları teorisi, göçün nedeninin sadece bireyin ekonomik kazanımları olmadığını aynı zamanda ülkeler arasında önceden olan bağların da ciddi etkisinin bulunduğunu açıklamaktadır. Teorinin savı bizim incelemiş olduğumu Libya-İtalya örneğinde olduğu gibi önceden göç etmiş olan ve kalanların akrabaları olan bireyler, gitmiş oldukları ülkede bir ağ oluşturmuş olurlar ve diğer göçmenler de bu akrabalık ilişkilerini onların rotalarını ve göç etme tarzını kullanarak göç kararı alırlar (İçduygu, 2014: 40-43).

Bazı göçmenler kasten İtalya'yı seçmektedir çünkü köylere veya şehirlere geri dönen göçmenlerden Avrupa'nın ne kadar zengin olduğunu ve orada yaşamanın ne kadar kolay olduğunu anlatan hikâyeler duyar ve bilgi alırlar. Bununla birlikte birçoğu, İtalya'yı Avrupa ülkeleri içerisinde başka seçim şansları olmamasından dolayı tesadüfi olarak seçmektedir. Lutterbeck'e göre mülakat yaptığı Somalili göçmenler aslında İtalya'ya gitme gibi amaçlarının olmadığını fakat kendi ülkelerinde olduğu gibi savaşın olmadığı ve iş bulabilecekleri bir ülkeye gitme amaçlarının olduğunu söylemişlerdir (Lutterbeck 2010, aktaran; Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 55). Yasadışı göçmenler kaçakçıları kendi inisiyatifiyle seçmelerine rağmen seyahat durumu ile ilgili (bot türü ve güvenlik koşulları gibi) herhangi bir etkileri bulunmamaktadır ve genellikle nereye gittikleri hakkında ve yakalanma durumlarında ne yapacaklarına dair çok az bilgiye sahiptirler. Seyahatin süresiyle alakalı da herhangi bir kontrole sahip değillerdir, kaçakçılar ne zaman bot için yeteri kadar insan bulduklarında botun hazır olduğunu belirtirler ve seyahat başlar.

Massari'ye göre sahra altı ülkelerindeki kaçakçılık örgütleriyle Tunuslu kaçakçılık örgütleri birbirinden farklılık göstermektedir. Önceki durumda yerel kaçakçılık örgütlerinin hizmetlerini kullanmaya karşı ücretler kişi başı ödenmektedir. Sahra çölü yoluyla gerçekleşen bu yolculuk Çadlı, Sudanlı ve Libyalı örgütler tarafından genellikle çölün ortasına geldikleri zaman durdurulup daha fazla para isteme yoluyla gerçekleşir. Kaçakçılık grupları bu eğer fazla para ödemezlerse, çölün ortasında yalnız bırakılacaklarını ve ölüme terke edilecekleri şeklinde tehdit edilirler. Bu durumda yollarına devam edip edememek veya kaçakçılar tarafından kandırılmak tamamen göçmenlerin kaçakçılarla pazarlık gücüne bağlıdır (Massari 2010, aktaran; Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 55-56).

Lutterbeck, Libya'da birkaç olayda sınır güvenlik birimlerinin her bir göçmenden para istediğini ve göçmenlerin de güvenlik birimleriyle sürücüler arasında bir anlaşma olduğuna dair gözlemleri bulunduğunu işaret etmektedir. Lutterbeck ve birkaç STK'nın söylediğine göre kaçakçılar göçmenleri Libyalı polislere, polisler de başka kaçakçılara satmaktadır. Göçmenler sonrasında yollarına devam edebilmek için yeni kaçakçılara da para ödemek durumunda kalırlar (Lutterbeck 2010, aktaran; Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 56).

3.2.6. Tunus'tan İtalya'ya Kaçakçılık Yolculuğu

Tunus'tan İtalya'ya gerçekleştirilen kaçakçılık yolculuğu, Libya'dan gerçekleştirilen yolculuğa göre daha farklıdır. Öncelikle Tunus'taki kaçakçılığı organize eden şebekeler Libya'dakiler gibi organize değildir.

Göçmenler Trablus ve Zuvare şehrine vardıklarında, (iç savaştan önce bu şehirler önemli göçmen merkezleriydi) İtalya'ya olan yolculukları için kaçakçılarla iletişim kuran yerel aracılarla buluşurlar. Göçmenlerin arasından birisi seyahate çıkamadan önce kaçakçılar tarafından seçilir ve bot sürücüsü yapılır. Genellikle ücretsiz seyahat eder ve hatta bazı durumlarda 1 000$-2 000$ aldıkları da olmuştur. Yolculuğa çıkmayı bekleyen göçmenler Libya'da geçiş için günler, haftalar ve aylarca bekleyebilirler. Libya olayında keyfi tutuklamaların ve ırkçı saldırıların çok yoğun gerçekleştiği insan hakları örgütleri tarafından belgelenmiştir. Tunus'un olayı ise farklıdır. Göçmenler Tunus'ta ilk önce kendilerini Tunus-Libya sınırından geçirecek rehberleri bulurlar ardından Libya'daki kaçakçılık örgütleriyle irtibat kurarlar. Buradaki göçmenlerin yolculukları daha organize ve etkili olduğu için, Sahra altı Afrikalılar gibi Trablus veya Zuvare şehirlerinde uzun süreler beklemezler. 2008'li yıllarda yolculuk ücreti 1 300$ ile 2 000$ arasındadır. Ayrıca bazı Tunuslu göçmenler, Libya'daki güvenlik memurlarına rüşvet vererek vize almaya çalışmaktadırlar. Trablus'a vardıklarında kendilerini kolay bir şekilde Libyalı göçmen kaçakçılarına ulaştıran Tunuslu aracılarla irtibata geçerler (Massari 2010, aktaran; Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 56).

Kuzey Afrika'dan İtalya'ya olan göç yolculuğunda Neoklasik Ekonominin Mikro Kuralına göre maliyet hesabı yaparak göç kararı veren göçmenler olduğu gibi Neoklasik Ekonomiyi Eleştiren ve göç nedenini maliyet hesaplarının değil hane halkının ortak kararı olduğunu savunan *"Yeni Ekonomik Kuram"*a göre göç edenler de vardır (Mutluer, 2003: 19).

Sahra altı Afrikalılar ile Tunusluların göçmen kaçakçılığı şebekeleriyle bağlarındaki farklılıklara bakıldığı zaman iki tane özellik göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi

Tunuslular Libya'daki yerel kaçakçılık örgütleriyle iletişim kurmak için ulusal yardım edicilere güvenebilirler. Sahra altılılar ise ağızdan ağıza duyma yoluyla birilerini bulurlar ve kaçakçılık şebekelerine ulaşmak için bir ayrıcalıkları yoktur. İkinci faktör de ırkçılıkla ilgilidir; Afrikalılar hizmetçi gibi görülürken, hemcinsleri olan Araplar ise müşteri gibi görülmektedir. Bu ırkçılık, çalışmamızın diğer bölümünde değineceğimiz Türkiye-Yunanistan kaçakçılık hattında da kendini göstermektedir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 57).

3.2.7. Kaçakçılığı Önlemek İçin Gerçekleştirilen Operasyonlar

İtalya'da şimdiye kadar hükümet eliyle iki tane operasyon gerçekleştirilmiştir. Bunlar; 2004 yılında başlatılan Constant Vigilance operasyonu ve 2013 yılında Constant Vigilance opearasyonun daha gelişmiş hali olarak başlatılan Mare Nostrum operasyonudur. Bunun dışında da devlet ve STK'lar tarafından *"Searh and Rescue"* (Arama Kurtarma) operasyonları düzenlenmektedir.

3.2.7.1. Constant Vigilance Operasyonu

Constant Vigilance operasyonu, aşağıda göreceğimiz Mare Nostrum operasyonu gibi kapsamlı yürütülmüş bir operasyon değildir. Bununla birlikte operasyon 2004 yılında başlamış ve Akdeniz'de sınır güvenliği sağlamak amacıyla İtalyan hükümeti tarafından yürütülmüştür. Operasyon zamanla yerini daha kapsamlı olması nedeniyle Mare Nostrum'a bırakmıştır.

3.2.7.2. Mare Nostrum Operasyonu

Göç ve sınır yönetimiyle ilgili son zamanlarda insani müdahale kavramı artarak kullanılmaya devam etmektedir (Cuttita, 2018: 783). İtalya gibi ölüm oranlarının olduğu bir coğrafyada, göçmen kriziyle başa çıkmak için hem kamu hem de STK'lar çalışma yürütmek zorundadır. İtalya, hem insani müdahale olarak denizlerdeki hayatları kurtarma, hem de askeri müdahale amacıyla *"Mare Nostrum"* operasyonunu 18 Ekim 2013 yılında başlatmış ve 1 yıl gibi kısa bir süre devam edip 31 Ekim 2014 tarihinde Avrupa Birliği'nin ortak FRONTEX'e ait olan Triton operasyonunun başlamasıyla birlikte sonra ermiştir.

İtalya, teknik olarak 34 savaş gemisi ve 900 gemici personel ile Mare Nostrum operasyonuna başlamıştır fakat operasyon çok uzun ömürlü olmamıştır (Patalano, 2015: 17, aktaran Cusumano & Leiden, 2018: 3). Mare Nostrum, İtalyan Deniz Kuvvetlerinin 2004 yılından beri yürütmüş olduğu Constant Vigilance operasyonunun geliştirilmiş bir devamı niteliğindedir. Mare Nostrum operasyonunun amacı İtalya Savunma Bakanlığı tarafından iki şekilde belirtilmiştir. Bunlar:

- Denizdeki insan hayatını kurtarmak ve
- Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti yapanları adalete teslim etmektir.

Operasyon, Deniz Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri Carabinieri'den, (İtalya'ya has olan bir güvenlik birimi çeşidi) Mali Polis, (Financial Police) İçişleri Bakanlığı ve birçok resmi dairenin iş birliği içerisinde gerçekleşmiştir. Mare Nostrum, amacını tamamlamakla beraber görevini AB'nin sınır güvenliğini korumak, denizleri kontrol etmek ve denetlemek amacıyla yürüttüğü FRONTEX'e ve drone'larla görüntüleme vasıtasıyla sınır güvenliğini korumaya çalışan EUROSUR'e bırakmıştır. (Ministero Della Difenza, 2019).

EUROSUR Avrupa birliği tarafından kurulan ve göçmenleri dronelar vasıtasıyla izlemeye ve belirlemeye yarayan sınır gözetleme sistemidir. Birimin işleyişi ve çalışma şartları EUROSUR Sözleşmesi isimli sözleşmede belirtilmiştir. Sözleşmede her üye ülkenin yetkililer arasında koordinasyonu ve bilgi paylamışını sağlamak amacıyla Ulusal Koordinasyon Merkezine *(National Coordination Center)* sahip olması gerektiği belirtilmiştir (European Comission).

3.2.7.3. SAR *(Search and Rescue)* Operasyonları

SAR operasyonları, devletin ve özel kuruluşların Akdeniz havzasında boğulma tehlikesi geçiren göçmenleri kurtarmak amacıyla başlatmış oldukları operasyonlardır. Operasyonlarda İtalyan Sahil güvenliği ve Deniz Kuvvetleriyle beraber yukarıda ismini zikterriğimiz bazı sivil toplum kuruluşları da aktif olarak yer almaktadır. Mare Nostrum ve Constant Vigilance de bu operasyonların bir parçası olup süreleri bittiğinden dolayı şu anda aktif halde devam etmemektedir.

Operasyonun başlangıcı 2013 yılına dayanmaktadır. Ekim 2013 yılında Lampedusa yakınlarında iki büyük botun batması birçok göçmenin ölümüne neden olmuş ve Papa ve diğer fikir adamları SAR operasyonlarını başlatma çağrısı yapmıştır. Papa'nın İtalya içerisinde meydana gelen bunun gibi birçok göçmenlerle ilgili olaya müdahil olduğunu görmekteyiz. Papa, ayrıca son zamanlarda basında yer alan ve İtalya tarafından içeri

alınmayan 49 göçmen için İtalya hükümetine kapıları açması dileğinde bulunmuştur (L'appello di Papa Francesco/www.youtube.com).

SAR operasyonlarının yapısı, niteliği, verimliliği ve sonuçlarıyla alakalı akademik alanda fikir birliği bulunmamaktadır. Bazı akademisyenlere göre operasyonlar devlet eliyle yürütülmelidir fakat maalesef reel durumda devlet üzerinde düşeni yapmamasından dolayı bu sorunu devlet eliyle değil, STK'lar yoluyla çözmek daha insancıl olmaktadır. Cusumano ve Leiden şiddetli bir şekilde devletin SAR operasyonlarında aktif hale gelmesi gerektiği noktasında eleştirmektedir.

SAR operasyonunun hangi alanlarda gerçekleşeceği ve sınırının ne olduğu konusunda da net bir durum bulunmamaktadır. Bazı akademisyenler, ülkelerin sadece kendi sınırları içerisinde değil, aynı zamanda sınırlarına yakın noktalarda da insani müdahalede bulunmaları gerektiğini düşünmektedir. Akdeniz'de de durum farklı değildir. SAR alanı ile ilgili net sınırın olmayışı haliyle bazı kesişmelere yol açmaktadır. Örneğin İtalya'nın güneyinde bir ada olan Sicilya hem İtalya'nın hem de Malta'nın SAR operasyon alanına girmektedir (Cusumano & Leiden, 2018: 7). Birleşmiş Milletler Deniz Sözleşmesinin 98. Maddesi her kıyı sınırı olan ülkenin SAR operasyonu gerçekleştirme ihtimali bulunması gerektiği ve bunun gereklerini yerine getirmelerini belirtmiştir (UNCLOS). Dolayısıyla sözleşmenin maddesinden de anlaşıldığı üzere iki ülkenin de operasyon gerçekleştirmesinde hukuki bir engel bulunmamakta ve bu durum da ülkeler arasında zaman zaman çatışmalar olmasına yol açmaktadır.

İtalya'nın düzenlemiş olduğu SAR operasyonları özellikle Libya üzerinden gelen göçmen akımına karşı etkili olmaktadır. Bu noktada Libya, İtalya için ayrı bir önem arz etmektedir. Libya'nın SAR konusuna yaklaşımı bir yönüyle olumlu, bir yönüyle de olumsuzdur. Libya, SAR'ın düzenleniş şeklini kabul etmiştir fakat resmi olarak anlaşmaya imza atmadığı için kendisi bölgede tek başına etkili bir SAR operasyonu düzenlememektedir. Libya, (hatta Tunus da buna dâhil) büyük ölçekli SAR operasyonu gerçekleştirmede yeterli değildir. Libya'daki birimler olası kazalara ve boğulmalara karşı sürekli bilgilendirme yoluyla eğitime alınmaktadır. Libya Deniz Kuvvetleri ve Sahil Güvenliğinin AB tarafından bilgilendirmesine ve eğitilmesine rağmen SAR operasyonlarında yetersizliği devam etmektedir (Cusumano & Leiden, 2018: 7-8).

İtalya hükümetinin baskıları sonucunda 11 Ekim 2004 yılında AB, Libya üzerinde uygulamış olduğu ambargoyu kaldırmıştır. Böylelikle Libya, İtalya'dan teknolojik gözetleme ekipmanları ve hız botları satın alabilmiş ve İtalyan polisinin düzenlemiş olduğu

operasyonlara istenilen başarıyı gösterememekle birlikte katılarak destek olmuştur (Andrijasevic, 2006: 121).

AB'nin ortak sınır birliğini devam ettirmesi açısından SAR operasyonlarının yapısı ve sürdürülebilirliği belirsizliğini korumaktadır. Belirsiz olan nokta da AB'nin ortak sınır birliği sistemi olmasına rağmen bazı Avrupa ülkeleri SAR giderlerini bazı ülkelerden daha fazla ödemektedir. Örneğini İtalya, Malta ve Yunanistan gibi ülkelerin Almanya, Fransa gibi ülkelerden daha fazla SAR maliyetine katlanmaktadırlar. Bu konu ilk kısımdaki ülkeler açısından sorgulanmakta ve adil bulunmamaktadır.

AB ülkelerinin ortak sığınmacı politikası olan Dublin Sistemine göre göçmenler AB sınırlarına ayak bastıkları anda sığınmacı olarak başvuru yapabilecek konuma gelmekte ve bu da göçmenleri hayati tehlike barındırmasına rağmen göç yolculuğuna çıkmaya itmektedir. Dolayısıyla Dublin Sözleşmesi bu yönüyle göçmenleri göç etmeye çeken nedenler arasında sayılabilir. Ülkeler SAR operasyonunu yapmada yetersiz veya isteksiz olurlarsa, operasyon doğrudan uluslararası birliklere geçmektedir. İtalya üzerinden devam edecek olursak İtalya bölgede SAR operasyonlarını yürütmekte sıkıntı çekmesinden dolayı yukarıda belirtmiş olduğumuz bazı STK'lar duruma el atmak zorunda kalmışlardır fakat STK'ların el atamasıyla birlikte İtalya hükümetinin SAR operasyonları daha da azalmıştır ve tabiri caiz ise İtalya, operasyonlardan elini eteğini çekmiştir (Cusumano & Leiden, 2018: 8-10).

Hükümetler göçmen sorunu düşünüldüğü zaman önemli roller üstlenmektedir fakat güncel göç projelerinde bazı ülkeler, devletlerden ziyade STK'ların kurtarma operasyonları ve insani müdahalede daha aktif rol almaları gerektiğini savunmaktadır. Libya, hükümetlerden ziyade IOM gibi devlet dışı organların, devletleri göç alma ve göçü yönetme süreçlerinde rol almaları gerektiğini belirtmiştir. Bu durum göç hareketlerindeki yönetiminin devletlerin hâkimiyetinden zamanla sivil toplum kuruluşlarına geçmesi dönüşümü olarak düşünülebilir (Andrijasevic, 2006: 122).

SAR operasyonlarının bölgede aktif bir faaliyette bulunması, botlardaki insanların boğulmalarını engellediğinden dolayı birçok insan için teşvik edici faktör olmaktadır. Operasyonların ayrıca göçmen kaçakçıların yollarını açtığını ve insanları botlara sıkıştırıp bu faaliyetten milyonlarca Euro kazanan kaçakçılık dünyasının zamanla iş koluna dönüşmesine yardım ettiğini de düşünenler vardır (Valle, 2016: 32).

SAR operasyonları bölgede önemli bir görev üstlenmesinin yanında göçmenler açısından çekim faktörü *(pull factor)* olarak da görülebilmektedir. Bunun nedeni STK'ların

görevlerini yaparken devlet organları kadar katı davranmamaları ve insanların bir güvenlik görevlisinden ziyade STK görevlisini görmesi, caydırıcı bir etki uyandırmamaktadır.

Cusumano ve Leiden'e göre SAR operasyonlarına bakıldığında 3 önemli görüşle karşılaşılmaktadır. Bunlar:

1. SAR operasyonları yeteri kadar göçmeni kurtarmada etkili değildir. Eğer SAR operasyonları kurtarma operasyonlarında tamamen etkili olsaydı da bu istenilen bir durumu oluşturmazdı. Bunun nedeni devletlerin göçmenlere kaçak yollardan ülkelerine giriş yapmaya çalışmaları durumunda her zaman ölme risklerinin olduklarını hatırlatması ve buna cesaret etmelerinin önlenmesindendir. Böylelikle devlet kendi eliyle bir itici güç oluşturabilmekte ve göçmenleri etkileyebilmektedir.
2. Göçmenlerin göç kararı almasında SAR operasyonlarından ziyade kendi bulundukları ülkede iç savaş ve kargaşa gibi durumlar onları tehlikeli bir yolculuğa sevk etmekte ve göçmenler de ne de olsa operasyonlar olmasından dolayı bu riski göze almaktadırlar. Ayrıca bölgede devam etmekte olan operasyonların olması kurtulma ihtimallerinin olduğu görüşünü desteklemektedir.
3. Üçüncü görüşe göre SAR operasyonları ile ölüm oranları arasında gözle görülür bir etki bulunmamaktadır. Akdeniz'de meydana gelen ölüm sayısıyla SAR operasyonlarının gerçekleştirme durumlarına bakıldığında doğrudan bir ilişki durumu yoktur. SAR operasyonlarıyla ilgili karşılaşılan bir diğer durum da operasyonların kurtarma rolünden ötürü, göçmen kaçakçılarının denize çıkmaya elverişsiz botlara daha fazla insan yüklemeye teşvik ettiği görüşüdür. Kurtarma operasyonlarının aktif olarak sürdürülmesinden ötürü, göçmen kaçakçıları botun alabora olma durumunda bile birilerinin o bölgede olacaklarını bildikleri için daha fazla gelir elde etmek adına fazla kişiyi bota almaktadırlar.

3.2.8. STK'ların Kurtarma Operasyonlarındaki Yeri

İtalya'daki göçmenleri kurtarmak adına Akdeniz havzasında görev yapan STK'lar, Kurtarma operasyonlarında çok kilit rol oynamaktadır. Bu bağlamada STK'ların öncelikle dünya üzerinde gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlere sonrasında da İtalya üzerindeki faaliyetlerine ilerleyen sayfalarda değinilecektir.

3.2.9. STK'ların Dünya Üzerindeki Faaliyetleri

Akdeniz'de görev yapmakta olan birçok STK, sadece bu bölgede değil dünya üzerinde birçok bölgede de faaliyet göstermektedir. Örneğin MSF, İtalya dışında 5 kıtada 72'den fazla ülkede faaliyet göstermektedir. MOAS da aynı şekilde Ege, Akdeniz ve Endonezya yakınlarında bulunan Andaman Denizi operasyonlarını tamamlamış ve 3 Eylül 2017'den beri Bangladeş'te faaliyet göstermektedir. Genel olarak kamplarda kalan mültecilere tıbbı yardım ve temel ihtiyaçları karşılamaya çalışan MOAS bünyesinde doktor, hemşire, ebe ve diğer sağlık çalışanlarıyla birlikte her gün 300'den fazla ihtiyaç sahibi insana yardım etmektedir.

STK'ların bölgede kurtarma operasyonları gerçekleştirirken göçmenlerin yasal durumuna bakmamaları gerekmektedir. MSF gibi bazı STK'lar bu durumu insani müdahale olarak adlandırmakta ve eğer suç durumu oluşursa kurtarma sonunda adalete teslim etmektedir. Ayrıca MSF için denizde tehlikede olan *"göçmen"*, *"mülteci"* ya da *"sığınmacılar"* arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır ve hepsi de yardım edilmeyi bekleyen mağdurlardan oluşmaktadır. Bu noktada insani yardım (*humanitarian aid*) kavramına dikkat çekmektedir. MSF' göre göçmenlerin ve mültecilerin arasında herhangi bir fark gözetilmemesine rağmen hükümetler ve BM'ye ait kurumlar kategorileştirmek adına bu ayrımı yapmaktadır (Valle, 2016: 25-29).

3.2.9.1. STK'ların İtalya Üzerindeki Faaliyetleri

İtalya hükümetinin -STK'lar bağlamında- göçmen kaçakçılığının önüne geçme çalışması, 2014 yılının ağustos ayında ilk STK olarak MOAS'ın (*Migrant Offshore Aid Station*) Akdeniz kıyılarında batan teknelerden göçmenleri kurtarmaya yönelik faaliyetlerinin başlamasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. MOAS, İtalya'daki Lampedusa etrafında yüzlerce boğulma vakası ve yardıma muhtaç insanlara insani müdahalede bulunmak amacıyla Christopher ve Regina Catrambone adında girişimci çift tarafından 2013 yılının ekim ayında kurulmuştur. MOAS, kurulduktan sonra ekim ayının sonuna doğru 10 kurtarma operasyonu gerçekleştirmiş ve 3 000'den fazla insana yardımcı olmuştur. MOAS Akdeniz havzasında 2014 yılından 2017 yılına kadar toplamda 38.421 insanı kurtarmıştır (www.moas.eu).

STK'ların bölgede aktif rol almalarının nedeni, Constant Vigilance, Mare Nosrtum ve hatta FRONTEX operasyonu da belli bir amacı gerçekleştirmesine rağmen bölgede sadece

devlet eliyle yapılması nedeniyle yetersiz olmalarıdır. Bu nedenle İtalya hükümeti de bu eksikliği ve boşluğu fark etmiş ve kendi istek ve amaçlarına uymaları şartıyla birtakım STK'lara yetki vermiştir. Bu düzenlemeyle birlikte bölgede faaliyet göstermek isteyen STK'ların önü açılmıştır. Bu noktada özellikle de son yıllarda STK'ların yapmış oldukları faaliyetlerle bölgede birçok kurtarma vakası gerçekleştirilmiştir.

STK'lar bölgede güvenli bir kurtarma operasyonu gerçekleştirmek adına İtalyan yetkililerle ve özellikle de MRCC *(Maritime Rescue Coordination Center)* ile koordine halinde bulunmalıdırlar. MRCC ile koordine halinde bulunmak hem tehlike durundaki botların yerini belirlemek açısından hem de göçmenleri güvenli bir şekilde limana çıkarmak açısından zorunlu olmaktadır (Valle, 2016: 30).

Kasım 2014 yılında Mare Nostrum operasyonunun son bulmasından sonra bölgede oluşan boşluğu doldurmak adına birçok STK bölgede etkin olmaya koyulmuştur. Eğer bölgede görev yapan birçok STK olmasaydı şüphesiz ki ölüm oranları çok daha fazla olurdu. Mare Nostrum operasyonunun etkisini yitirmesiyle başlayan ve FRONTEX tarafından yürütülen Triton isimli operasyonunun İtalya açısından bölgede gereken etkiyi gösterememesi ve yeterli kaynaklara sahip olmamasından dolayı İtalyan hükümeti STK'lara daha fazla kapı açmayı yararlı görmüştür (Cusumano, 2017: 2-3).

Orta Akdeniz üzerinde gerçekleşen göçmen kaçakçılığı konusunda STK'ların göçmenleri kurtarma noktasında çok ciddi yararları olmuştur. 2014'ten beri 100.000'den fazla göçmen, bölgede görev yapan 9-10 civarında sivil toplum kuruluşu tarafından SAR Operasyonları (*Search and Rescue*) ile birlikte kurtarılmış, bölgede görev yapmakta olan STK gemileri Libya'dan İtalya'ya gerçekleşen göçmenlerin %38'ini kurtararak önemli bir görev üstlenmişlerdir. Ayrıca bölgede görev yapmakta olan STK'ların sayısı da zamanla artmaktadır. 2015 yılında 3 olan faal STK sayısı, 2016 yılında bir yıl içerisinde 9'a çıkmıştır. Bu 9 STK'ya isimleriyle birlikte bakacak olursak bunlar; *"MOAS, Save the Children, Pro-Activa, Sea-Eye, SOS-Méditerranée, MSF, Sea-Watch, Jugend Rettet ve LifeBoat"*dur (Cusumano, 2017: 2-3).

STK'ların kurtarma operasyonlarında etkin rolleri olmasının yanında STK'lar göçmen akımını arttırması nedeniyle birçok ülke tarafından eleştirilmektedir ve bu eleştirilerden ötürü devlet, STK'lara güven konusunda kararsız kalmaktadır (Cusumano & Leiden, 2018: 3). İtalya'nın STK'larla ilgili yürütmüş olduğu politika AB tarafından, çok serbest bıraktığı eleştirisine maruz kalmış, ardından İtalya'da bir kanun çıkarılmış ve STK'ların bölgedeki faaliyetlerini daha sıkı kontrol altına almak amaçlanmıştır. Bu kanunu 9 STK'dan 5'i imzalamıştır. Kanun, bölgede görev yapan STK'ların insani yardımlarına katkıda

bulunmadığı ve bölgede görev yapmalarını sınırlandırdığından dolayı ciddi olarak eleştirilmektedir (Cusumano, 2017: 3).

İtalya'daki STK'ların göçmen faaliyetleri siyasal partiler açısından bakıldığında *"Kuzey Ligi"* ve *"Beş Yıldız Hareketi"* partileri, faaliyetlerinin durması adına çağrı yapmışlardır. Politik durumunun STK'lar adına olumsuz algı uyandırmasından sonra senatoda STK'ların faaliyetlerini durdurmak için bir soruşturma başlatılmıştır. Ardından Nisan 2017'de İtalyan senatosundaki savunma kurulu, STK'ların bölgede zararlı faaliyet yürüttükleri adına herhangi bir kanıt bulunmadığı fakat aynı zamanda İtalya'nın kontrolünde olan kurallara da açık bir şekilde uymaları gerektiği şeklinde soruşturmayı bitirmiştir (Cusumano, 2017: 4).

İtalya, STK'ların faaliyetlerini belirlemek ve görevleriyle ilgili düzeni sağlamak adına bir kanun çıkarmış ve faaliyetleriyle ilgili sınırları düzenlemiştir. Bölgede görev yapan kuruluşlarla ilgili çıkarılan kanun 13 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerden her birisine ayrı ayrı değinmek yerine önemli gördüğümüz 5 tanesine ayrıntılı olarak değineceğiz.

1. *STK'lara ait gemiler herhangi bir zorunluk olmaması durumunda kesinlikle Libya karasularına girmeyeceklerdir.* (Bu durum bir yönüyle Libya'nın toprak bütünlüğünü koruması amacında olduğu için hukuki yönden uygunluk taşımakta fakat Libya Sahil Güvenlik birimi tarafından yakalanan göçmenlere insan dışı ve sert müdahale edilmesinden dolayı da onları da korumak görevi içermesi gerektiğinden dolayı insani açıdan uygunluğunu yitirmektedir.)
2. *STK gemilerinin diğer ticari gemilerle karışmaması durumunda tanınırlıklarını engellemek adına uydu takip sistemini kapatabilme izinleri vardır.*
3. *STK gemilerinde çalışan personelin, geminin ve teknik ekipmanların kurtarma operasyonu yapabilecek kapasiteye sahip olmaları gereklidir.*
4. *STK'lar, İtalya Deniz Kurtarma Koordinasyon Merkezi'ni* ***(Italy Maritime Rescue Coordination Centre)*** *bilgilendirecek, verdiği talimatlara uyacak ve de gerektiğinde birlikte çalışma yapacaklardır.*
5. *STK'lar mali şeffaflığı sağlamak adına hem bayrağını taşıdığı ülkeden hem de İtalyan hükümetinden gelen mali kaynaklarını açıklamak zorundadırlar.*

Bu maddelerin hepsi de STK'lar tarafından kabul edilmiş ve bunlara uyma konusunda sıkıntı yaşamayacaklarını bildirmişlerdir fakat bazıları kanunu imzalamayı bazıları da imzalamamayı tercih etmiştir. Kanunu *MOAS, Save the Children* ve *Pro-Activa* hemen imzalamış ve ardından da *Sea-Eye* ve *SOS-Méditerranée* de imzayı atmıştır. *MSF,*

Sea-Watch, Jugend Rettet ve *LifeBoat* ise kanunu imzalamamıştır. Kanunu imzalamayan STK'ların neden imzalamadıkları hala belirsizliğini korumaktadır. İmzalamamaları esasen bir neden barındırmamaktadır. Çünkü STK'lar göçmenleri yakalama ve karaya çıkarma durumlarında İtalyan yetkililere, karasularına ve limanlarına bağlıdır. Bu noktada zaten önceden sınırlayıcı bir neden olmasından dolayı sonraki sınırlandırıcı neden olumsuz gibi gözükmemektedir. Diğer yandan İtalya'nın da STK'ların rahat görev yapmalarıyla ilgili sıkı denetimlerde bulunma, sadece uzak limanlara izin verme ve yakıt tutarlarını yüksek tutma gibi ciddi zorlukları empoze etme gibi bir durumu olduğunu da göz ardı etmemek gereklidir Cusumano, 2017: 7-8).

Bölgede görev yapmakta olan STK'lara teknik olarak bakmakta yarar vardır. STK'lar yaygın olarak gemi ve botlar vasıtasıyla iki farklı şekilde faaliyet göstermektedir. Gemiler de kendi içerisinde;

1. *Göçmenleri boğulmaktan kurtarıp de tıbbı müdahale de yaptıktan sonra karaya çıkaran gemiler ve*
2. *Göçmenleri sadece boğulmaktan kurtaran fakat karaya çıkaracak kadar büyük olmamasından dolayı sadece tıbbı yardımlarla geçici olarak çözüm sağlayan*

Gemiler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. İkinci gruptaki gemiler daha eski ve donanım olarak daha yetersiz vaziyette olmalarına rağmen kurtarma operasyonlarında şimdiye kadar önemli görev üstlenmişlerdir (Cusumano, 2017: 6).

STK'ların aktivitelerini devletin koymuş olduğu sıkı önlemler ciddi olarak etkilemektedir. Ülkeler tarafından gereksiz yaptırımlar koymak ve insani yardımlara dair kuralları ayrıntılı bir şekilde uygulatmaya çalışmak hem STK'ların bölgedeki faaliyetlerini zorlaştırmakta hem de AB'nin Libya üzerinden gelen göçmenlere karşı uygulamış olduğu sığınmacı politikalarına uygun düşmemektedir. STK'ların göçmenler konusundaki çalışmalarına Libya tarafından bakıldığında, Libya Sahil Güvenliği, Ağustos 2017'de SAR (*Search and Rescue*) bölgesinde yetkinin kendisinde olduğunu ve STK'ların kendilerinden yetkilendirme almadan bölgede bulunmamaları gerektiğini belirtmiştir. Her ne kadar Libya'nın bölgede etkili bir SAR operasyonu yürütebilecek kapasitesinin olmaması ve STK'ların bölgeye girmelerinin yasaklanmasının kanundışı olduğu görünse de Libya, 8 Ağustos tarihinde Pro-Activa gemisine bölgede SAR faaliyeti yürütmesinden dolayı ateş açmıştır. Bu olaydan sonra da birçok STK, bölgedeki faaliyetlerini askıya almış ve AB'yi Libya Sahil Güvenliğinin saldırgan tavrına göz yummakla eleştirmiştir (Cusumano, 2017: 9).

Ülke değiştirmek için yasal olmayan yollara başvurmak ebetteki doğru olmayan bir davranıştır fakat Akdeniz'de meydana gelen olayların genel olarak gidişatına bakıldığı zaman ülkelerin uygulamış oldukları yanlış politikanın da göçmenleri kurtarmakta eksik kaldığını ve değişmesi gerektiğini belirtmek gereklidir. Bu noktada hâlihazırda bölgede görev yapmakta olan STK'lara kolaylık sağlamak ve devletin kendi yürütmüş olduğu operasyonları günlük işleyişe dönüştürmenin bölgedeki boğulma vakaları ve ölüm oranları üzerinde ciddi etkisi olacağı kanaatindeyiz.

Coğrafi şartlardaki zorluklar ve gözetleme sıkıntıları bölgede gerçekleştirilmekte olan operasyonlar bakımından engel teşkil etmemesi gereklidir fakat bu durum hiçbir şekilde ülkelerin yapmakta olduğu sorumluluktan uzak durmalarına engel olmamalıdır. Şüphesiz ki operasyonlara istenilen özen gösterilseydi, şimdi olduğundan çok daha fazla göçmen, operasyonlar sayesinde kurtarılabilirdi (Basaran, 2015: 216).

3.2.9.2. MSF'in Kurtarama Operasyonlarındaki Yeri

MSF, 22 Aralık 1971 yılında Fransa'nın başkenti Paris'te bir grup doktor ve gazeteci tarafından Nijerya'daki kıtlıkla başa çıkmak amacıyla kurulmuştur. Kurucuların amacı, acil ilk yardım ve tıbbı müdahaleyi hızlı, etkili ve tarafsız görev yapan bir bağımsız organizasyon kurmaktır. 13 kişilik kurucu doktor ve gazeteci ekibinin yanında, doktorları, hemşireleri ve diğer çalışanları içeren 300 gönüllü organizasyona katılmıştır. MSF, bütün insanların cinsiyetine, ırkına, inancına ve siyasi görüşüne bakılmaksızın ulusal ülke sınırlarına saygı çerçevesinde sağlık hizmetlerine erişebilme olanaklarına sahip olması amacıyla kurulmuştur (www. msf.org).

Yukarıdaki bölümde ismini zikrettiğimiz STK'lar içerisinde en eski ve önceden beri en aktif rol almasından dolayı, MSF *Médecins Sans Frontières* (Sınır Tanımayan Doktorlar) bu organizasyonu ve faaliyetlerini ayrıntılı bir şekilde incelemede yarar görmekteyiz.

MSF, Fransa merkezli bir arama kurtarma organizasyonu olup, mültecilere bölgesel olarak birçok ülkede yardım etmektedir. MSF'in bölgedeki mültecilere yönelik yapmış olduğu insani yardımlar için devletlerden finansal destek almaktadır. Organizasyon, yapmış olduğu hizmet karşılığında Avrupa'yı göçmen dalgasına karşı korumuş olduğunu belirtmektedir. Ayrıca organizasyon, Suriye ve Somali gibi kargaşa olan devletlerin yardım teklifini reddetmiştir (Valle, 2016: 24).

Son yıllarda Akdeniz'de meydana gelen *"kriz"* tanımı; insani yardımlar, trajedik ölüm sayılarıyla, acıyla, tıbbi yardımla, yiyecek ve barınma olanaklarının eksikliğiyle

ilişkilendirilmektedir. Akdeniz, gittikçe yaşam kadar ölümün de normal olarak anıldığı bir deniz haline gelmiştir (Perkowski, 2016: 331).

4. TÜRKİYE'DE GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI

Türkiye'deki göçmen kaçakçılığı, Türkiye'nin coğrafi yapısından dolayı önemli bir araştırma alanıdır. Çalışmanın önceki bölümlerinde değinildiği gibi Türkiye, son zamanlarda hem hedef hem kaynak hem de 3. ülkeler açısından transit geçiş ülkesidir fakat göçmen kaçakçılığı açısından transit geçiş ülkesi olması ayrı bir önem arz etmektedir. Bundan dolayı *"kaçakçılık"* kavramı sosyolojik açıdan işlenirken bu kavram etrafında bir analiz yapılmaya çalışılacak fakat ülkede meydana gelen ekonomik gelişmelere bağlı olarak hedef ülke olma özelliği de giderek arttığından dolayı bu konuya da ayrı olarak değinilecektir. Bu bağlamda konuyu daha spesifik tutmak adına, kaçakçılığı özellikle İtalya örneğinde değindiğimiz gibi deniz yoluyla yapılan kaçakçılık özeline indirgeyip Akdeniz ve kısmen de Ege havzasına çalışacağız.

Göçmen kaçakçılığı çalışırken özellikle İtalya ve Türkiye özelinde çalışmaya karar verdik. Bunun nedeni İtalya'nın son yıllarda göçmen kaçakçılığı vakasının ve ölüm oranlarının en yüksek seviyede gerçekleştiği ülke olmasından, Türkiye olmasının nedeni ise Yunanistan adalarına çok yakın olmasından dolayı kaçakçıları cezbedici konumda olmasıdır. Bununla birlikte Türkiye'yi transit geçiş ülkesi olarak kullanarak Yunanistan vasıtasıyla Avrupa'ya ulaşan göçmenler de sayısal olarak Avrupa açısından önemli bir yekûn teşkil etmektedir (İçduygu & Toktaş, 2002: 27). Bu noktada -ileriki bölümlerde rakamsal olarak daha ayrıntılı değineceğimiz üzere- Akdeniz havzasında çok yüksek oranda kaçakçılık vakaları ve buna bağlı olarak da ölüm oranları gerçekleşmektedir. Bu ölüm oranlarında da İtalya başı çekmekte ve ardından da İspanya ve Yunanistan-Türkiye hattı onu takip etmektedir.

4.1. Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı

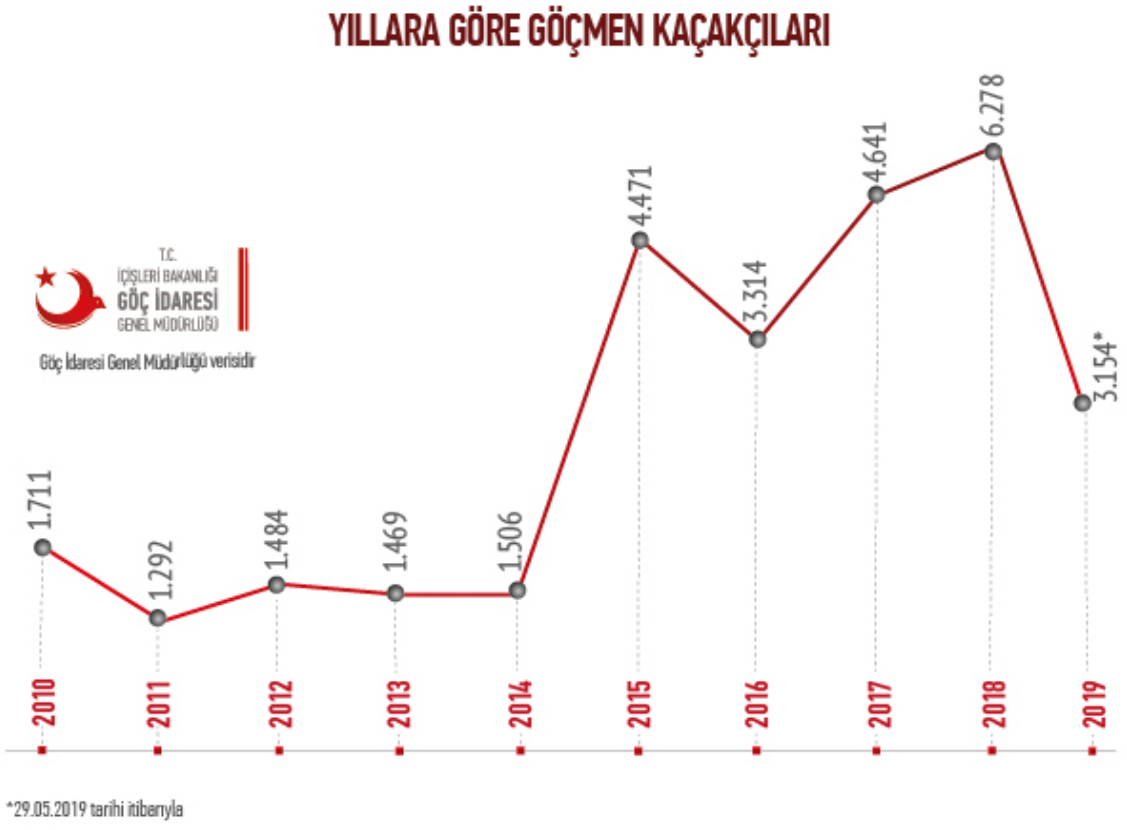
Türkiye, jeopolitik olarak Asya ve Avrupa ülkeleri arasında bulunmakta ve iki kıtayı birbirine bağlamaktadır. Ayrıca Ortadoğu gibi son zamanlarda iç savaşın olduğu ve insanların ülkelerini terk ettiği coğrafyaya da çok yakın bir konumda bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, göçmen kaçakçılarının uğrak yeri olmakta ve kaçakçıların faaliyetleriyle göçmenler Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışmaktadır.

Türkiye'yi yasa dışı göç açısından cazip ülke haline getiren nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Jeopolitik olarak Asya ve Avrupa arasında yer almakta ve Avrupa'ya geçmeye çalışan birçok göçmen açısından transit ülke konumunda bulunmasıdır.
- 3 tarafının denizlerle çevrili olması ve Ege ve Akdeniz'deki bazı Yunan adaların (Sakız adası, İleryoz, Rodos ve Istankoy gibi) AB ülkesi olan Yunanistan'dan ziyade Türkiye'ye daha yakın bulunmasıdır.
- Türkiye'nin birçok ülkeye vize konusunda kolaylık sağlaması, ülke içerisine giren göçmen grupların kalış süresini uzatmakta ve bir kısmının asıl amacı olan 3. Ülkelere geçmek konusunda teşvik etmektedir.
- Son zamanlarda Türkiye'nin Suriyeli mülteciler için başta olmak üzere İran ve Afganistan gibi diğer Ortadoğu ülkeleri için uygulamakta olduğu yumuşak kabul anlayışı, çevre ülkelerdeki göçmenleri Türkiye'ye gelmek konusunda teşvik etmektedir.

Göçmen kaçakçılığı gibi yasadışı göç kavramını araştırmanın birtakım zorlukları bulunmaktadır. Bunlar; öncelikle sağlıklı rakamlara ulaşma güçlüğü ve yetkililerin bu konularda çok fazla bilgi paylaşmama kanaatinde olmalarıdır. Bu bağlamda, Dünya Göç Örgütünün güncel olarak yayınladığı rakamları ve raporları araştırıp bu güçlüğü bir nebze aşmaya çalışılmıştır. IOM, her yıl Akdeniz üzerindeki kaçakçılık durumlarını ve kaçakçılığa bağlı ölüm oranlarını sayısal olarak açıklayıp bu alandaki istatistiksel eksikliği önemli oranda doldurmaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığına bağlı bir genel müdürlük olup Türkiye'deki göçle alakalı konularda gerekli istatistiki verileri sunmakta ve bu konuda yapılan akademik çalışmalara katkıda bulunmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) göçmen kaçakçılığı konusuna istatistiklere değinecek olursak Şekil 4, Türkiye'nin 2010 yılından 2019 yılı mayıs ayına kadar yıllara göre yakalanan göçmen kaçakçıları sayısısnı vermektedir. Tabloya göre 2010 yılında 1 711 olan göçmen kaçakçılığı mağduru sayısı, 2018 yılında 6 278'e ulaşarak yaklaşık olarak 3,5 kat artmıştır. Dolayısıyla 2018 yılında bu sayı sıçrama yaparak maksimum seviyesine ulaşmıştır.

Şekil 4: 2010-2019 Yılları Arasında Türkiye'de Göçmen Kaçakçıları Sayısı (Kaynak: www.goc.gov.tr).

Dışişleri Bakanlığının verdiği bilgilere göre 2005-2006 döneminde yakalanan düzensiz göçmen sayısı giderek artmıştır. Bu kapsamda 2015 yılında Akdeniz'de "Akdeniz Güven Harekâtı" (*Operation Safe Med*) ile Ege'de "Ege'de Umut Harekâtı" (*Operation Aegean Hope*) başlatılmıştır (www.mfa.gov.tr). Akdeniz'de güven harekâtı operasyonu ile birlikte birçok göçmen kurtarılmış ve güvenle karaya çıkarılmıştır (www.haberler.com).

Türkiye'ye gelen yasadışı göçmen grupları 3 ana kategoriden oluşmaktadır. **Birinci grup** çoğunlukla Romanya Moldova gibi Doğu Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye iş aramak amacıyla gelen yabancı göçmenleri içermektedir. Örneğin ülkenin batı bölgesinde yer alan bazı çiftçi ve sanayiciler artan bir şekilde Doğu Avrupa'dan gelen göçmen işçilere dayanarak işlerini yürütmektedir. Buna benzer şekilde orta ve üst sınıftan birçok aile, ev işlerinde yardım için genellikle Moldovyalı kadınları işe almaktadır. Bu göçmenlerin çoğu Türkiye'ye yasal olarak girmişlerdir fakat sonrasında kalış süreleri bitmesine rağmen kalmaya devam

etmişler ya da vize yenileme başvuruları başarıyla sonuçlanmamıştır. **Türkiye'ye yasadışı göçü içeren ikinci çeşidi** Ortadoğu ülkelerinden (çoğunlukla İran ve Irak) Asya ülkelerinden (başlıca Pakistan Bangladeş ve Sri Lanka) ve Afrika'dan (Nijerya, Somali ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti) gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Bu göçmenler batıdaki gelişmiş ülkelere gitmek için Türkiye'yi transit alan olarak görmektedir. Bu grup, transit amaçlı yasadışı olarak ülkeye giren ve çıkan göçmenlerle birlikte yasal olarak girip vize süresi geçmesine rağmen kalmaya devam eden göçmenlerden oluşmaktadır. **Üçüncü grup** yasadışı göçmenler de sığınmacı olarak başvuruları reddedilen ve eve dönmeye gönülsüz olan göçmenlerden oluşmaktadır. Bunlar normal olarak para kazanmak için fırsatları kollarlar ve üçüncü ülkeye göçme ihtimallerini her zaman göz önünde bulundururlar (İçduygu ve Toktaş, 2002: 31).

4.1.1. Türkiye'deki Göçmen Kaçakçılığının Tarihi

Türkiye'deki göçmen kaçakçılığı konusunu anlamak için, Türkiye'nin tarihi süreçteki eski bağlarına ve bunlarla ilişkilerine bakmak gereklidir. Göç konusuna tarihi süreç açısından bakıldığında cumhuriyetin ilk yıllarında daha çok iskâna dayalı politikalar yapıldığı bilinmektedir. Zira cumhuriyetin ilk yıllarında Türk kültürüne yakın olan grupların (Kafkas, Çerkez vb.) ülkeye göç etmeleri teşvik edilmiş ve ulus devletin inşa edilmesi amaçlanmıştır. Türk kültürüne yakın grupların ülkeye yerleştirilmelerini kolaylaştırmak amacıyla 1923 yılında *"Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti''* kurulmuş ve teşkilatlandırılmıştır ve hemen ardından 'Mübadele, İmar ve İskân Kanunu'' çıkarılmıştır. Bu kanunla beraber Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti; mübadeleye tabi olanların nakil, barınma ve beslenme gibi ihtiyaçların karşılanması ile iskân bölgelerinin belirlenmesinde yetkili kılınmıştır. Bu vekâlet, mübadele ve iskâna yönelik dolayısıyla göçle ilgili bakanlık düzeyinde örgütlenen ilk teşkilatlanmadır. Ancak iskân siyasetine yönelik bakanlık düzeyindeki ilk teşkilatlanmanın ömrü uzun olmamıştır. Mübadelenin sona erdiği Aralık 1924'te vekâlet lağvedilmiş ve görevleri Dâhiliye Vekâletine bağlı *"İskân Müdüriyeti Umumiyesine''* devredilmiştir (Alan, 2016: 62). Bununla birlikte giderek değişmekte olan nüfus şartları karşısında ülkedeki iskân politikası, gündemin başlıca maddeleri haline gelmiştir ve yeni bir kanuna ihtiyaç duyulmuştur. Sonuç olarak 31 Mart 1926 tarihli *''İskân Kanunu''* yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, o dönemde göçü düzenleyen en kapsamlı mevzuat durumundadır. 1927 yılında cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımı yapılmış ve yabancı nüfus toplamda 85.800 kişi olarak hesaplanmıştır. 85.800 kişinin 11.800'ü Afganistan,

Mısır, Irak gibi Müslüman ülkelerin vatandaşıyken 74.000'i ise gayrimüslim ülkelerin vatandaşıdır.

Ortadoğu merkezli yasadışı göç için Türkiye önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, 1990'lara kadar çoğunlukla İran ve Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden gelen yasadışı göçmelerin transit noktası değildi. Bu tarihten sonra birçoğu kaçakçılık ağları vasıtasıyla yavaş yavaş ülkeye gelmeye başladılar. Türkiye Ortadoğu'dan Avrupa'ya yüksek oranda yasadışı göçmen almasının ardından, göçü engellemek adına Avrupa örneklerine bakarak ve kaçakçılık örgütlerini araştırarak ideal durum çalışması yapmıştır. Son yıllarda gerçekleşen coğrafi faktörlerin hepsi, Türkiye ve Ortadoğu'nun göçmen kaçakçılığında kilit rol üstlenmesini etkilemiştir. Yaygın bir şekilde tartışıldığı gibi ekonomik eşitsizlik, savaşların devam etmesi, iç savaş, insan hakları ihlali ve iletişim imkanlarına ulaşım kolaylığı gibi nedenlerle son yirmi yıl içerisinde yasadışı göçün önemli bir şekilde artması Ortadoğu'dan gelen yasadışı göçmen ve sığınmacıların, Türkiye üzerinden Avrupa'ya ve diğer dünya ülkelerine hareket etme girişimlerine neden olmuştur. Türkiye ve Ortadoğu'dan gerçekleşen göçmen kaçakçılığı olayları medya tarafından bütün dünyada trajik hikayelerle birlikte her gün yer almaya başlamıştır (İçduygu ve Toktaş, 2002: 27).

Yakın zamanlara gelecek olursak, bu zamanlara kadar göçle ilgili çalışmaların eksikliğiyle beraber 1994 yılında çıkarılan Sığınma Yönetmeliği göç politikalarının konulmasında ve uygulamasında bir dönüm noktası olmuştur. Yönetmeliğin çıkarılma nedeni 1994 yılında Irak'tan ülkemize gerçekleşen toplu göçlerdir (Alan, 2016: 75).

4.1.2. Türkiye'deki Göçmen Kaçakçılığının Hukuki Durumu

Türkiye'de göçmen kaçakçılığının hukuki durumuyla ilgili en önemli iki kanun 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kurulmasıyla hayata geçirilen ve göçle ilgili en geniş mevzuat olma özelliğini gösteren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. Bu kanunların dışında Avrupa Birliği ve Türkiye arasında 16 Aralık 2013 tarihinde "Geri Kabul Anlaşması" imzalanmıştır. Anlaşmanın amacı, iki ülkenin karşılıklı mutabakat çerçevesinde yasadışı giriş yapan göçmenleri hızlı bir şekilde geldikleri ülkeye iade etmektir. Bu anlaşma daha çok Avrupa Birliğinin isteği doğrultusunda imzalanmış ve anlaşmayla birlikte birçok göçmen sınır dışı edilmiştir.

4.1.2.1. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

Göçmen kaçakçılığıyla ilgili kanunlarımızda geçen en net ifade Türk Ceza Kanunu'nda yer almaktadır. Ceza kanununda göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçları 79 ve 80. maddelerde peş peşe açıklanmış ve suçun cezası belirtilmiştir. Göçmen kaçakçılığı 79. maddede; *''Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan;*

a) *Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkân sağlayan,*
b) *Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlayan, Kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır''*

Şeklinde açıklanmıştır. Hemen akabindeki 80. maddede ise insan ticareti; zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek maksadıyla kişilerin çaresizliğinden yararlanarak ülkeye sokan veya ülke dışına çıkaran kişiler sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır şeklinde açıklanmıştır.

4.1.2.2. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 11 Nisan 2013 yılında resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, göçmenler ve yabancıların durumuyla ilgili uygulanmakta olan en kapsamlı mevzuat durumundadır. Kanunun amacı 1. maddede; *''Yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir''* şeklinde açıklanmıştır. Diğer bir ifadeyle kanunun amacı, göç ve iltica alanında görülen mevzuat ve idari dağınıklığın giderilmesi ve uygulamanın yurt sathında yeknesaklaştırılmasıdır.
Kanunun getirdiği düzenlemeler ana hatlarıyla üç grupta toplanabilir:

- Bunlardan birincisi; yabancıların giriş-çıkış, kalış, öğrenim ve çalışma gibi işlemlerini yürütmektir.
- İkincisi; yasal konumda bulunmayan yabancılarla ilgili idari gözaltı ve geri gönderme, sınır dışı veya gönüllü geri dönüş gibi iş ve işlemlerin hukuki temelde yürütülmesini sağlamaktır.

- Üçüncüsü ise ülkeye sığınma arayışıyla gelenlerin kayıt ve kabulleri, mülteci statüsü belirleme işlemi, kalış ve yeniden yerleştirilmeleri işlemleridir.

Kanunda madde 91 de geçici korumayla ilgili, *"Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir"* şeklinde tanımlama bulunmaktadır. Kanunun bu maddesine göre ülkemizde bulunan Suriyeliler, *''geçici koruma''* statüsünde bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'den Yunanistan'a yasadışı kaçakçılıkla geçmeye çalışan veya geçen Suriyeliler geri gönderme yoluyla döndüklerinde aynı statüyle devam etmektedir. Mülteci statüsü kazanmamaktadır. Kanunun 96. maddesi Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne bu rolü şu şekilde biçmiştir:

''Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir,
(2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir.
(3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır''.

4.1.3. Türkiye'deki Göçmen Kaçakçılığının Siyasi Durumu

Türkiye'den deniz yoluyla en fazla göçmen kaçakçılığı gerçekleşen ülke Yunanistan'dır. Bu çerçevede, Türkiye'deki göçmen kaçakçılığı konusunda yasadışı göç terimini kullanırken Türkiye ve Yunanistan'daki gelişmelere paralel olarak ve siyasal zemine uygun değinmeye çalışacağız ki yasadışı göç de bunlarla yakından alakalıdır. Bu iki ülkenin sınır kontrolleri açısından önemlidir çünkü iki ülke arasındaki göç hareketliliği genellikle tek yönlüdür (Türkiye'den Yunanistan'a). İki ülke arasında çok geniş bir sosyo-

ekonomik ortaklık bulunmasına rağmen zaman zaman Yunanistan'ın batısı ve Ege adaları gibi konularda siyasal tartışmalara girişilmektedir. Bununla birlikte Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler, iki ülkenin Dışişleri Bakanları (George Papandreou ve İsmail Cem) içerisinde suç, terörizm, uyuşturucu trafiği, yasadışı göç ve ikili geri kabul anlaşması gibi konuların olduğu 9 maddelik bir anlaşma imzaladıktan sonra ivme kazanmış ve ilerlemiştir. Bu ilerlemeyle beraber, Osmanlı Devleti altında senelerce barış içerisinde beraber yaşayan iki ulus, daha sonraları uzun yıllar sürecek olan anlaşmazlıklar da yaşamıştır (İçduygu, 2004: 308).

Üç temel faktör, Türkiye'nin göçmenler için transit geçiş ülkesi olmasına neden olmaktadır. **Birincisi**, Ortadoğu'daki komşu ülkelerde meydana gelen siyasi kargaşa ve anlaşmazlık, insanları daha iyi beklenti ve güvenlik arayışları için kendi ülkelerinden çıkmaya zorlamaktadır. **İkincisi**, Türkiye'nin doğu ve batı, kuzey ve güney arasında coğrafi olarak kavşak noktada bulunması ve batı ve doğu ülkelerine ulaşma amacında olan insanlar için çekici bir transit bölgesi olarak görülmesidir. **Üçüncüsü**, batılı ülkelerin sınırlarını yönetmek ve kontrol etmek amacıyla uyguladığı elektronik gözelim sistemleri, göç akım yönünü Avrupa ülkelerinden Türkiye üzerine kaydırmalarına neden olmuştur. Çünkü Türkiye'nin uygulamış olduğu sınır kontrolleri ve gözetim sistemleri, birçok Avrupa ülkesinin uygulamış olduğu kadar yoğun ve sıkı değildir. Bütün bu faktörlerin sonucu olarak Türkiye, Avrupa'nın karşılaştığı yasadışı göç konusunda iyi bir alan araştırması durumu oluşturmaktadır. 1995 yılında IOM tarafından çıkarılan transit göç çalışması, Türkiye'nin yasadışı göç hareketliliği giderek artan bir ülke konumuna geldiğini belirtmektedir. Çalışma, yasadışı transit göçmenlerin çoğunlukla İran ve Irak gibi ülkelerden kaçakçıların yardımıyla Türkiye'ye ekonomik nedenlerden ötürü geldiklerini belirtmektedir. Çalışmaya göre mülakat yapılanların sadece %8'i Türkiye'de kalabileceklerini belirtmişlerdir. Büyük çoğunluktaki göçmenlerin asıl amaçları ise kaçakçıların yardımlarını alarak en son varış amaçları olan Avrupa ülkelerine veya Avustralya, Kanada veya ABD gibi geleneksel göçmen ülkelerine ulaşmaktır (İçduygu & Toktaş, 2002: 32).

4.1.4. Kaçakçılığı Önlemek İçin Gerçekleştirilen Operasyonlar

Türkiye, çok büyük çapta olmamakla birlikte Akdeniz ve Ege'de göçmenleri kurtarmak adına Akdeniz Güven Harekâtı ve Ege'de Umut Harekâtı adında iki operasyon düzenlemiştir. Türkiye Avrupa Birliğine üye olmadığı için FRONTEX özelinde Türkiye için

herhangi bir operasyon düzenlenmemektedir fakat Avrupa, Türkiye'den Yunanistan'a (dolayısıyla da Avrupa'ya) çok yoğun bir şekilde göçmen kaçakçılığı olaylarının gerçekleştiğini bildiği için aşağıda inceleyeceğimiz Poseidon operasyonunu Yunanistan üzerinden gerçekleştirmektedir. Hâlihazırdaki durumda ise İçişleri Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığına bağlı Sahil Güvenlik ekipleri bölgede devriye olarak gezmekte ve yardıma muhtaç göçmenleri kurtarmaktadır.

FRONTEX, (*European Border and Coast Guard Agency, Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Dairesi*) Avrupa Birliği tarafından sınır güvenliklerini sağlamak ve boğulma tehlikesi geçiren veya tehlikeli durumda bulunan göçmenleri kurtarmak amacıyla kurulmuş ve birçok Avrupa ülkesinin katılımıyla faaliyet gösteren bir dairedir. FRONTEX'in Yunanistan için mevcut yürütmüş olduğu operasyon Posiedon'dur. Poseidon operasyonu FRONTEX tarafından yürütülen AB sınır güvenlik operasyonudur. 2015 yılında başlamış ve şu anda da aktif olarak devam etmektedir.

Yunanistan için başlatılmasına rağmen 2015 yılının sonunda Poseidon operasyonu sayesinde, İtalya açısından olumlu çıktılar alınmış, bu rota üzerindeki göçmenlerin sayısı azalmıştır fakat operasyonun başlamasıyla birlikte göçmenler yeni rotalar bulmaya çalışmışlardır. Göçmenler alternatif olarak Yunanistan Türkiye hattına yönelmeye başlamışlardır. Bu durum sonucunda Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçen göçmenlerin sayısında dramatik artış yaşanmıştır (Cusumano & Leiden, 2018: 4). Dolayısıyla Posiedon birkaç ülkenin katılımıyla oluşturulan operasyon olarak, İtalya özelinde faydalı sonuçlar doğurmuştur fakat Yunanistan üzerinden geçişlerin artması sonucu Avrupa açısından istenilen başarıyı gerçekleştirememiştir. Sonuç olarak AB şemsiyesi altında faaliyet gösteren bir kurum olan FRONTEX, göçmenleri kurtarma operasyonlarında istenilen başarıyı gösterememiş fakat bununla beraber faaliyetlerine devam etmektedir.

4.1.5. Doğu Sınırından Türkiye'ye Göç Serüveni

Yunanistan'a deniz yoluyla geçmeye çalışan kaçakçılar, genellikle doğu sınırından ve nispeten de güney sınırından Türkiye'ye giriş yapmaktadır. Bu noktada Yunanistan'a Türkiye üzerinden oluşan hat incelenirken, öncelikle göçmenlerin geldikleri kaynak hatta bakmakta fayda vardır.

Göçmen kaçakçılığının geliri uyuşturucu kaçakçılığı kadar olmasa da oldukça yüksektir. Kaçakçılar tarafından oluşturulan sermaye transferi sistemi, şehirleri ve bölgeleri içeren etnik mensubiyete ve bağlantılara dayalı karmaşık bir sistemdir. Mesela Iraklılar,

göçmenlerle uğraşırken üçüncü kısım (third party) kasiyerler vasıtasıyla yapmaktadırlar. Daha önce de bahsettiğimiz gibi kaçakçılarla göçmenler arasındaki kişilerarası bir güven ilişkisi bulunması, bu operasyonun gerçekleşmesi açısından kilit rol oluşturmaktadır. Göçmen gideceği yere vardığında, daha önceden anlaşmış oldukları gibi şifreli bir şekilde iletişim kurar ve diğer taraftaki kaçakçı kendisiyle irtibatı kurup kendi hissesini alır. Diğer milletlerden ve etnik gruplardan kaçakçılar ise önceden ödeme yolunu tercih etmektedir. Malları, kaçakçılar tarafından daha sonra varış noktasına kadar gereken harcamaları yapması karşılığında kaçakçılar tarafından haczedilen Afgan göçmenler ise daha farklı bir metot kullanılmaktadır. Tüm bunlarla birlikte uygulanan genel kural önceden ödeme yapılmasıdır. Genellikle yakalanma durumlarında göçmenlerin de kaçakçıların da üzerlerinde hiç para bulunmaması, para ticaretinin seyahate çıkmadan önce el değiştirdiğinin bir göstergesi olmaktadır. Eğer *"önceden ödeme"* şeklinde bir düzenleme olmasa, göçmenler bulundukları ülkede kaçakçılarla gidecekleri ülke için anlaşma yapmazlar (İçduygu ve Toktaş, 2002: 46-47).

Göçmenler genellikle yerel kaçakçılar yardımıyla sınırı geçerler ve para da sınır geçişi sonrası veya küçük miktarlar şeklinde seyahat ederken verilir. Örneğin İran'dan Türkiye'ye gelmek için 150$ ödeyen bir göçmen, Van'dan İstanbul'a geçmek için bir diğer göçmene 250-300$ arası (eğer sahte belge varsa bu rakam daha da yukarlara çıkabilmektedir) ayrı bir para öder. Eğer İstanbul'dan Avrupa'ya veya başka bir ülkeye gitmek isterse ekstra para ödenmelidir. Fakat bu ödeme metodu da başka riskleri barındırmaktadır. Mesela birçok vakada göçmenlerin üzerinde hiç para kalmayarak soyulduğu da görülmüştür. Sınır geçişlerinde kaçakçılar arasındaki anlaşmaya göre göçmene refakat eden ve bir sonraki kaçakçıya ulaştıran kaçakçı, o kaçakçının hissesini verir ve bu şekilde yollarına devam ederler. Para da göçmenle birlikte gittikleri yerlerde seyahatine devam eder (İçduygu ve Toktaş, 2002: 46-47).

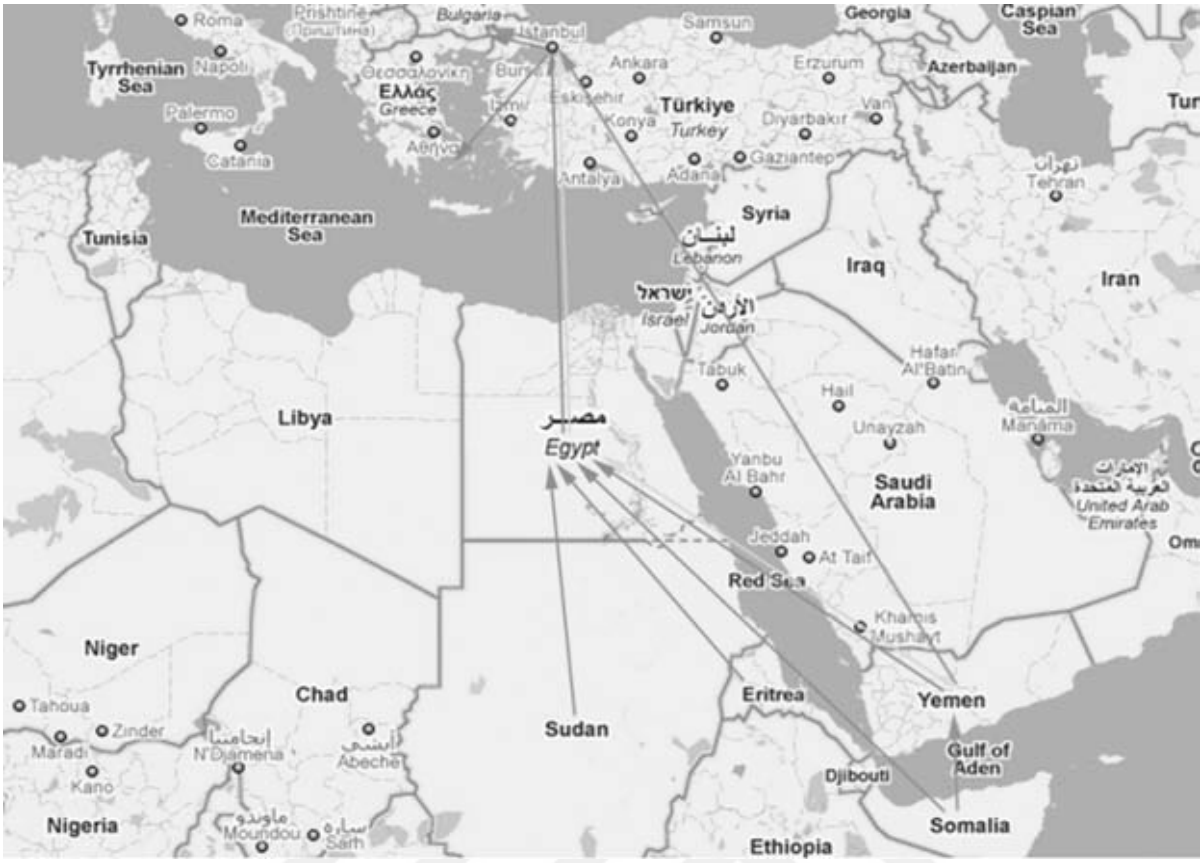
Kaçakçılara ödenen para miktarı yapılan işin çeşidine, kullanılan güzergâhlara ve ulaşım araçlarının maliyetine göre değişmektedir. Ayrıca kaçakçılık ağlarındaki her bir yerel kaçakçının da kendi kazancı işin niteliğine ve uzmanlaşma alanına göre farklılık arz etmektedir. Örneğin sadece sınır geçişi isteyen bir göçmenin ödeyeceği bir ücretle, sahte pasaport sınır geçişi ve kalacak yer isteyen göçmeninki aynı olmamaktadır. Yapılan araştırmalara göre doğu sınırından Türkiye'ye giriş yapan göçmenlerin üzerlerinde ya çok az ya da hiç para çıkmamaktadır. Bunun nedeni kaçakçıların, hırsızlık ve soygun ihtimallerine karşın göçmenlerin üzerlerinde para bulundurmamasıdır. Göçmenler göç

yolculuğuna çıkmadan önce ya havale ya da emanetçi ve değnekçiler vasıtasıyla kaçakçılara ödemelerini yapmaktadır (Kahya, 2011: 88).

4.1.6. Afrika'dan Türkiye'ye Göç Serüveni

Triandafyllidou'ya göre Türkiye üzerinden Yunanistan'a Afrika kökenli gerçekleşen göçmen kaçakçılığı için üç rota bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, merkezi Kairo olan Fas, Cezayir, Tunus ve Libya'dan gerçekleşen rotadır. Mısır (Kairo), Afrika'nın diğer ülkelerinden gelen göçmenler açısından bir merkez noktası olmaktadır. Göçmenler Kairo'ya genellikle uçakla (bazen de para biriktirmek için arabayla, kamyonla veya yayan olduğu da görülmüştür) gitmektedir. Genellikle Kairo'da birkaç gün bekletildikten sonra uçakla İzmir'e transfer olurlar. Birileri onlara Yunanistan'a gitmek üzere İzmir sahilinde hız botlarının hazır olduğu *"gidecekleri gün"* ü bildirmedikçe İzmir'de birkaç hafta veya birkaç ay beklerler. Libya'dan veya Mısır'dan bazı göçmenlerin direk İstanbul'a uçtuğu da görülmektedir. Bu durumda bu göçmenler için bekleme noktası İstanbul olmaktadır. Buradakiler de birkaç ay Yunanistan'a transfer olunacağı güne kadar beklerler. Bu durumdaki göçmenler ya karayolu ya da denizyolu vasıtasıyla Yunanistan'a götürülürler. Bu rotanın maliyeti göçmenler açsından yol üzerindeki harcamalar ve kalacak otel dahi olmak üzere 1000€'dur (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 92).

İkinci rota Doğu Afrika'dan kaynaklanan ve aynı duruş noktalarını içeren hattır. Göçmenler ilk önce uçakla Kairo'ya taşınırlar ardından tekrar uçakla İstanbul'a götürülürler. Ardından yukarıda açıkladığımız aynı şekilde hız botları Ege sahilinde hazır olana kadar İstanbul'da birkaç ay bekletilirler. Buna alternatif olarak genellikle kamyonlar veya minibüsler vasıtasıyla (nehri hız botuyla geçmeye çalışana veya nehir kenarından yürüyerek geçmeye çalışana pek rastlanmamıştır) gece vakti Meriç nehri boyunca Türkiye-Yunanistan hattını karayoluyla geçmek için bekletilirler. Bu rotanın maliyeti diğerine göre daha fazladır. Bu rota, başlangıç yerine göre değişmekle beraber ortalama 2 000€ ile 3 000€ arasında tutmaktadır. Çok nadir olmakla beraber bazı vakalarda göçmenler sahra altı ülkelerinden İstanbul'a direk uçmakta ve sonrasında Türkiye'den Yunanistan'a geçmek için de yolculuğun her ayağında kaçakçılara para ödemektedir. Üçüncü rota da Batı Afrika'dan başlamaktadır. Bu rotada transit nokta, Mısır değil Libya'dır. İnsanlar kaynak ülkelerinden (Senegal, Burkina Faso ve Fildişi Sahilleri gibi) uçakla Libya'ya, sonrasında da Türkiye'ye İzmir'e geçerler. Türkiye'ye doğrudan Gine'den uçan göçmenlerin olduğu da görülmüştür fakat bu oldukça azdır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 94).

Şekil 5: Afrika'dan Türkiye'ye Gerçekleşen Göç Rotası (Kaynak: Triandafyllidou & Maroukis).

Yunanistan'a olan göçmen kaçakçılığı rotaları oldukça çeşitlilik göstermektedir. Deniz yolundan ziyade Meriç Nehri kenarından gidenler genellikle yakalanmadan geçebilmektedir. Göçmenler botlarla geçiş yapmaya çalışırken genellikle iki şekilde yakalanmaktadır. Göçmenler ya botlar içerisinde sahile yaklaşırken ya da sahile indiklerinde bulunmaktadırlar. Bazı raporlar Yunan yetkililerin, göçmenleri tekrar Türkiye'ye dönmeleri için bota bindirmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Yakalanan göçmenler (özellikle kadınlar ve çocuklar) öncelikle ilk yardım tedavisi görürler ardından birkaç gün veya hafta için gözaltına alınırlar. Ardından 30 gün içinde ülkeyi terk etmeleri emri onlara tebliğ edilir. Çoğunluğu Yunanistan'a gelmeden önce bu 30 günlük limitten ve sınır dışı emrinden haberdar değildir. Hepsi, feribotla Atina'ya gider ve orası vasıtasıyla diğer Avrupa ülkelerine ulaşmayı veya orada bir iş bulup para kazanarak kazandıkları parayla da yolculuklarına devam etmeyi amaç edinir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 95).

4.1.7. Yunanistan'ın Göçmen Kaçakçılığı Durumu

Yunanistan'a deniz sınırı yoluyla giriş yaparken yakalanan yasadışı göçmen sayısı, 2006 yılından önce şimdi olduğu kadar yüksek değildi. 2003-2005 yılları arasında yıllık yakalanan göçmen sayısı kısmen sabit olmakla beraber ortalama 4 000 ile 6 000 kişi olmaktayken, 2006 yılında zirveye çıkarak 9 000 kişiye ulaşmıştır. Ele geçirilen başlıca etnik gruplar; Afganlar, Irak Kürtleri ve Pakistanlıları takip eden Türkiye Kürtleri, diğer Iraklılar, diğer Türklerden ve İranlılardan oluşmaktadır. Bir kısım Mısırlı ve Suriyeliler de ayrıca kayıtlara geçmiştir. Yakalanan göçmen kaçakçıları çoğunlukla Yunan ve Türk'tür. 2006 yılında Türkiye-Yunanistan hattında meydana gelen dramatik göçmen kaçakçılığı artışları, iki ülke arasında göçmen kaçakçılığı adına yeni bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Ege'de bulunan Yunan adalarının coğrafi olarak Türkiye sınırına çok yakın bulunması, (hatta bir kısmının Yunanistan'dan ziyade Türkiye'ye yakın olması) göçmen kaçakçılığı faaliyetini önlemek adına Yunanistan makamlarının EUROPOL ve AB ortak sınır birliği kurumlarıyla (FRONTEX) ortak iş birliği yapması sonucunu doğurmuştur. Yunan makamları Türkiye üzerinden gelen rotaları belirlemek ve kaçakçılık örgütlerini engellemek adına Türk polisiyle de iş birliği yapmaktadır. Diğer Güney Avrupa Birliği ülkeleriyle iş birliği ise daha sınırlı olmaktadır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 69).

2007 yılı bölge açısından oldukça hareketli olayların olduğu bir yıl olmuştur. Türkiye-Yunanistan deniz sınırı, yakalanan 16 000 göçmen sayısıyla en hareketli zamanını yaşamıştır. 2008 yılında Ege adalarındaki yakalanmalar yaklaşık ikiye katlanarak 30 000'e, 2009 yılında hemen hemen aynı sayıya 28 000'e, 2010 yılında tekrar düşerek 6 000'e ulaşmıştır. Yakalananların sayısı yalnızca yasadışı göçmen ve sığınmacı durumunu göstermekle kalmayıp aynı zamanda yetkililerin göçle ilgili yapmış oldukları uygulamaların faal olduğunu da göstermektedir. Yunanistan kaçakçılığa karşı önlem almak adına sınır kontrollerini son yıllarda güçlendirmiştir ayrıca 2007 sonbaharında Yunanistan 200 kişiyi Ege denizi etrafında görevlendirmek üzere işe almıştır. FRONTEX de 2006'dan beri bölgede ciddi bir faaliyet yürütmektedir. FRONTEX'in Yunanistan üzerinde gerçekleştirmiş olduğu Poseidon operasyonu, Akdeniz'de gerçekleştirdiği en büyük operasyondur. FRONTEX'e göre ortalama 200 kadar misafir memur ve tercüman, göçmenlerin varışını kolaylaştıran kaçakçılık ağlarıyla ilgili bilgi toplamak için devriye gezen ekibe dâhil olarak Yunan yetkililerin emri altında ülkeye gönderilmişlerdir. 2010 yılının başlarında tekrar artan

kaçakçılık vakaları, Kasım 2010'da operasyonların başlamasıyla beraber tespit edilen yasadışı göçmenlerin sayısında gözle görülür bir azalış meydana getirmiştir. Özellikle Ekim 2010 ayı 7 607 kişiyle en yüksek yakalama ayı olurken, Kasım ayı rakamları %37, Aralık rakamları da nispeten %57 oranında düşmüştür. Bununla birlikte yakalanma sayılarındaki düşüş, farklı sebeplerden kaynaklandığı için tek bir şeyle yorumlanmamaktadır. Sayının düşmesinin güvenlik önlemlerinin ötesinde bazı sosyolojik nedenleri vardır. Göçmenlerin azımsanmayacak kadarlık bir kısmı yakalanmadan ülkeyi geçebilir veya faklı rotalara kanalize edilebilirler bu durumda olaya sadece resmi rakamlar yönüyle değil, işin sosyolojik boyutunu da içeren göç serüveni şeklinde bakmak daha yararlı olmaktadır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 70).

4.1.7.1. Türkiye'den Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ana Rotalar

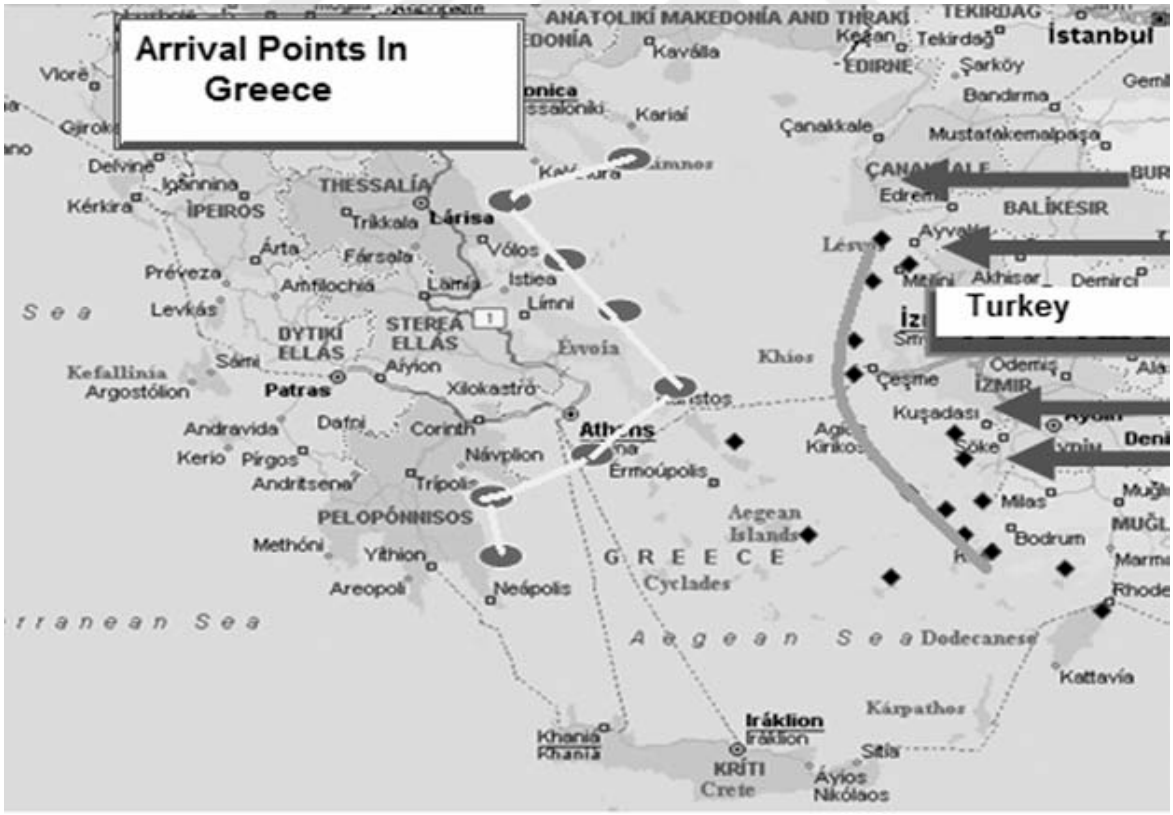
Güneydoğu Akdeniz Bölgesi, Asya ve Afrika'nın yasadışı göçü ve göçmen kaçakçılığı rotası için bir ara yol konumunu oluşturmaktadır. Bu bölümde Türkiye-Yunanistan yasadışı göç sisteminin çerçevesini ve karakteristik özelliklerini ana hatlarıyla belirlemeye çalışacağız. Türkiye'den Yunanistan'a olan yasadışı göçün büyüklüğü ve özellikleri tartışılıp bölgedeki göçmen kaçakçılığı hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

İçduygu'nun belirlemelerine göre kaçakçılığın maliyeti noktasında Türkiye'den deniz yoluyla göç için kaçakçılara ödenen miktar, Yunanistan için 850$, İtalya için ise 3 750$ olmaktadır. Kaçakçılık, yerel örgütler düzeyinde eğer kara yoluyla sınır ülkeleri üzerinden yapılıyorsa bu miktar 200$ olmaktadır. Tabi bu rakamlar da kullanılan yöntemlere ve ulaşım araçlarına göre değişiklik göstermektedir (İçduygu, 2003: 20; aktaran Kahya, 2011: 111).

Yunanistan'a yasadışı giriş için iki rota bulunmaktadır. Bunlardan ilki çoğunluğun Arnavutluk'tan geldiği kuzey rotasıdır; ikincisi ise çoğunluğun Türkiye'den olduğu doğu rotasıdır. Son yıllarda Arnavutluk'tan gelen göç akımı oldukça fazla sayıdadır fakat bununla birlikte geri kabul anlaşması ve sınır dışı işlemleri aktif olarak devam etmesi sayının düzenlenmesinde etkili olmuştur. Kuzey rotası kara yoluyla olduğu için çoğunlukla minibüs, kamyon veya yaya olarak geçmeye çalışan göçmenleri barındırırken, Türkiye üzerinden gerçekleşen doğu rotası ise iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi deniz yoluyla gerçekleşen kaçakçılık hattı, ikincisi de Meriç Nehri kıyısından olan kara yolu rotasıdır. Deniz yoluyla gerçekleşen rota, dağınık ve parçalı olup, botlar ve teknelerle gerçekleştirilmektedir. Türkiye üzerinden gerçekleştirilen bir diğer rota olan kara yolu üzerinden Meriç Nehri rotasıdır fakat biz çalışmamızda deniz yoluyla göçmen kaçakçılığı

üzerinde durduğumuz için bu rota çalışmamız dışında kalmaktadır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 66-67).

Yukarıda da denildiği gibi Türkiye'den Yunanistan'a birçok farklı şekilde taşımacılık yapılmaktadır. Göçmenlerin Türkiye'ye vardıktan sonraki tecrübeleri genellikle rastlantısal ve günübirlik olmaktadır. İstanbul veya İzmir'de otellerde kaçakçılar onları arayıp geçiş için hazır olun diyene kadar günlerce otelde beklemektedirler. Çoğu zaman *"Arap"* ve *"Zenci"* göçmenler aralarında bir kargaşa çıkmaması adına farklı otellerde yerleştirilmektedir. Yunan yetkililerin ve bazı göçmenlerin belirttiğine göre, stresten etnik farklılıktan ve kalabalıktan dolayı göçmenlerin arasında sonu kavgaya ulaşabilen şiddetli tartışmalar yaşanabilmektedir (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 99). Kaçakçılar Yunanistan'a geçiş için iki farklı yol kullanmaktadırlar. Birincisi, Meriç Nehri etrafından Yunanistan'a ulaşan karayolu, ikincisi de Ege kıyılarından Yunan adalarına geçen denizyolu güzergâhıdır. Bu çalışma spesifik olarak denizyolu kaçakçılığında tutulduğu için o hat araştırılmaktadır.

Şekil 6: Türkiye'den Yunanistan'a Gerçekleşen Göç Rotası (Kaynak: Triandafyllidou & Maroukis).

Maroufof'un görüşüne göre Türkiye'den Yunanistan'a giden yasadışı göçmenlerin karaya çıkartıldığı nokta sürekli olarak değişkenlik göstermektedir. Yunanistan'ın doğu kıyısında olan her yer muhtemel varış noktasıdır. Bununla beraber Yunanistan Deniz İşleri Bakanlığı'nın raporuna göre 2006 ve 2008 yılları arasında Türkiye'den giriş yapanların %95'i Midilli, Sakız, İleryos ve Istankoy kıyılarında yakalanmışlardır. 2009 yılında da aynı eğilim devam etmiştir. Şekil 6'da görüldüğü gibi bölgede birçok ada olması ve farklı noktalara karadan çıkarma olması, Türkiye-Yunanistan yasadışı göç sistemi açısından hem Yunanistan ve Türkiye tarafından hem de Avrupa tarafından gerçekleştirilen operasyonlarının daha aktif olması gerektiğini göstermektedir (Maroufof 2011, aktaran; Triandafyllidou ve Maroukis, 2012: 71).

Haritadan anlaşılan bir diğer nokta da Sakız, Midilli ve İleryos gibi Yunan adalarının, Türkiye'de daha yakın konumda bulunmasıdır. Bunun dışında Ege denizinde irili ufaklı birçok adanın olması bölgeyi göçmen kaçakçılarına cazip hale getirmektedir.

4.1.7.2. Türkiye'den Yunanistan'a Gerçekleştirilen Göç Serüveni

Türkiye üzerinden gerçekleşen kaçakçılık konusunda şebekeler, birçok farklı çalışma yapmakla beraber ana olarak İstanbul'u ve kısmen de İzmir'i merkez tutmaktadır. Bunlardan bir kısmı göçmenlerin yolculuklarının faklı kısımlarıyla (örneğin, Irak, Suriye ve İran üzerinden Türkiye sınırını geçme, kuzeye İstanbul'a doğru harekete geçme, Ege sahiline ulaşma ve sonrasında sınırı geçip Yunanistan'a ulaşma) ilgili sorumlu olup küçük takımlar halinde çalışan *"rehber"* lerden oluşur. Diğerleri, transit geçişin her aşamasında ayrı temasları olan ve kaçakçılık yolculuğunu itinayla planlayan Mafya tarzı organizasyonlardır. Bazı vakalarda göçmenlerin yolculuğunu sadece Yunanistan için değil, daha kuzeye İtalya için de satın aldıkları görülmüştür. İtalya'ya kaçakçılık yukarıda rakamsal olarak değindiğimiz gibi, mesafesi uzak olması nedeniyle Yunanistan'a göre daha pahalıdır. İtalya'daki en son varış noktaları Bari ve Ancona limanları olmaktadır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 73).

2006 yılına kadar Türkiye'ye vizesiz giren Fas, Tunus ve Cezayir vatandaşları, kendi ülkelerinden deniz yoluyla İtalya ve Yunanistan'a geçmektense Türkiye üzerindeki rotayı kullanıp geçmeyi tercih etmektedirler. Türkiye'nin vize rejimi Faslılara, Tunuslulara ve Suriyelilere 90 güne kadar vizesiz seyahat imkânı sunarak oldukça liberal yapıdadır. 2005

yılına kadar Türkiye'nin sahra altı ülkelere uygulamış olduğu vize rejimi de birçok sahra altı vatandaşın hava yoluyla veya Suriye üzerinden kara yoluyla Türkiye'ye yasal giriş yapmasıyla sonuçlanarak oldukça liberal özellik taşımaktadır. Türkiye'nin vize rejimi değişene kadar Nijerya, Senegal ve Ganalı bavul ticareti yapan kişiler düzenli olarak Türkiye'ye giriş çıkış yapmaktaydılar. Bugün artık zorlaşan vize rejimine göre, Batı ve Doğu Afrika ülkelerindeki vatandaşlar turist vizesi almak için, kaldıkları her gün harcayabilmeleri adına hesaplarında 50$ olduğuna dair belge sunmak zorundalardır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 73).

Kaçakçılık grupları, yerel örgütlerle ve onlardan daha büyük olan uluslararası mafya örgütleriyle birlikte iş yapmakta ve bunu yaparken de diğer suç örgütleriyle de sıkı bir iletişim halinde olmaktadır. Bu yönüyle ikisi de madalyonun iki yüzüne benzetilmektedir. Türkiye için durum ise genellikle büyük çaplı mafya organizasyonlarından ziyade küçük ve esnek örgütler vasıtasıyla olmaktadır. Yüz yüze görüşülen ve polise vermiş oldukları ifadelerine ulaşılan insanlar, yasadışı göçün birbirinden farklı ve çeşitli aşamaları olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'de merkezi komutanın olduğu ve tek bir yerden emir sağlanan mafya tarzı organizasyonlar bulunmamakta, ondan ziyade birbirinden bağımsız yüzlerce küçük yönlendirme şebekeleri vasıtasıyla olmaktadır. Bu gruplar esneklik ve uyumluluk şeklinde faaliyet göstermektedirler ki herhangi bir zincirin kopma durumunda hemen müdahale edilerek olayın bütününü etkilemesini önlemeye çalışmaktadır (İçduygu ve Toktaş, 2002: 45-46). Bazı akademik çalışmalarda İstanbul'un göçmen kaçakçıları için merkez hükmünde olduğu ve burada toplatılan göçmenlerin gidecekleri yere göre tasnif edilip, ağırlıklı olarak İtalya ve Yunanistan'a dağıtıldıkları ileri sürülmektedir (Kahya, 2012: 105). Bu noktada İstanbul'dan dağıtılan göçmenler genellikle deniz yoluyla Yunanistan'a götürülmek üzere İzmir' götürülmektedir.

Yunan sahil güvenliğinin verdiği bilgilere göre Ege'den Yunanistan'a gerçekleşen kaçakçılıkta, hız botları, yelkenli botlar, motor yatlar, şişme botlar ve ahşap balıkçı botları olmak üzere birçok farklı kategoride deniz taşıtı kullanılmaktadır. Kaçakçılar, şişme botlar ve ahşap balıkçı botları hariç hepsinde taşıtta bulunmaktadırlar. Denizi geçmenin maliyeti deniz taşıtlarına göre değişmekle beraber hız botları ortalama 1500$, motor yatlar ise 2000$ civarındadır. Şişme botlar ise içerisinde kaçakçılar bulunmadan ve İstanbul'dan Ege sahiline transfer ücreti dahil olmak üzere 400-500$'dır. Denizden geçiş ilk aşamada Kuzey Afrika ve Sahra Altı Afrika ülkelerine karışık olarak 30-40 kişilik gruplarla ayrılır. Ardından Türk kaçakçılar bu göçmenleri *"Arap"* ve *"Zenci"* olarak ikiye ayırır. Bununla birlikte görüşülen birçok göçmen bu gruplar arasında tartışma ve kavga çıktığını bildirmiştir. Ayrılan grupların

bota binme sırası yeterli sayıya ulaşarak hazır olma durumuna göre olmaktadır. Fakat mesela 20 tane Sahra Altı Afrikalı botta varken ve 5 kişiye daha ihtiyaç duyulurken, bu beş kişi Kuzey Afrika ülkelerinden gelenlerle doldurulur (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 100-101).

Göçmen kaçakçılığına atılmanın göçmenler açısından birçok farklı sebebi olabildiği gibi bir sebebi de vizeli başvuru imkânı bulamadığından dolayı bu yola başvurmalarıdır. Bu noktada bu organizasyonlar hem sahte belge düzenleme hem de sınırı geçme konusunda göçmenlerin isteklerini illegal olarak yerine getirmektedir. Göçmenler de kaçakçılık kararı almadan önce kar-zarar ilişkisine göre karar verirler. Şöyle ki eğer varacakları ülkedeki refah seviyesi ve faydası, gidecekleri devletin uyguladığı sert politikaların önüne geçerse göç kararı alırlar. Göç yolculuğuna çıkmak isteyen göçmenlerin, göçmen kaçakçılarına olan talebi giderek artmakta ve bu durumun sonucu olarak da göçmen kaçakçıları zamanla daha profesyonelleşme ve uzmanlaşma yolunda gitmektedir. Dolayısıyla göçmen kaçakçılığı da zamanla profesyonel suç örgütleri içerisinde geliri yüksek miktarlı örgüt haline gelmiştir (Kahya, 2011: 63).

Genel olarak, yasadışı göçmenler şehirden şehre veya ülkeden ülkeye *"elden ele"* veya bir diğer adıyla *"kaçakçıdan kaçakçıya"* yaklaşımıyla götürülürler. Yasadışı sınırı geçen göçmen, ülke içerisinde başka rotaya devam etme amacıyla başka bir kaçakçıya teslim edilir. Birkaç dil konuşan ve bazen de birkaç vatandaşlığı olan kaçakçı, göçmenlere bir veya birkaç ülke için refakat eder. Çünkü rota üzerindeki çok sayıda kaçakçı, varış ülkesindeki ve başlangıç ülkesindeki kaçakçıları tanımamaktadırlar. Daha önce belirtildiği gibi bahsi geçen küçük kaçakçılık örgütleri arasında çoğunlukla ulusal, etnik ve akraba ilişkilerine dayanan bir ilişki mevcuttur. Bu şekilde kaçakçılar da kime refakat edeceklerinden ve kime teslim edeceklerinden haberdarlardır. Uzun kaçakçılık zincirinin parçası olan diğer kaçakçı bağlantılarıyla buluşma imkânları yoktur. Böyle bir girişim, zincirin bir anlık dağılmasına neden olabilir fakat eksik olan bağlantı çok çabuk bir şekilde eski yerine getirilebilir. Ayrıca öndeki ve arkadaki bağlantılar da polis tarafından yakalanma durumlarında diğerlerini riske atmama amacıyla genellikle birbirlerini tanımazlar. Bu bağlantılar ilerleyen seyahat süresince, durum gereklerine ve değişikliklerine çok kolay bir şekilde uyum sağlarlar. Türkiye'nin batı kıyısında (İstanbul, İzmir ve Çanakkale gibi) çalışan bu yerel organize ağlar, sahte pasaport ve vize basımı gibi kaçakçılığın belirli süreçlerinde uzmanlaşmıştır. Onlar kaçaklık sürecini daha pürüzsüz geçirmek adına göçmenler için geçici kalacak yer ayarlayan kişileri, gereken nakliye türlerini veya rüşvet almaya müsait memurları bilmektedir. Onlar durmadan genişleyen ve ilerleyen kaçakçılık süreci boyunca birçok çeşitli

aşamalarla ilişki halindedirler. Onlar faaliyetlerini büyük merkezi bir yasadışı organizasyon için değil, geniş bir zincirin küçük bir kısmı olan küçük parçası için yapmaktadır (İçduygu ve Toktaş, 2002: 46-47).

Triandafyllidou ve Maroukis'in alan araştırmasına göre görüşülen göçmenlerden bir kısmı da balıkçı tekneleri veya şişme botlarla geçtiklerini söylemişlerdir. Hepsinin belirttiğine göre kendileriyle beraber kaçakçı gelmemiştir. Bunun yerine içlerinden bir veya iki kişiye geçiş için kaptan olup olmayacağı yolculuktan önce sorulmuştur. Kabul edenlere botun nasıl sürüldüğü ve hangi yöne doğru gidecekleri öğretilmiştir. Eğitimleri birkaç saat sürmektedir ve takip eden gün grup yola çıkmaya hazırdır. Daha önce ömürlerinde birbirlerini hiç görmemiş insanlar, beraber yolculuk etmeye hazırdır. Yunanistan sahil güvenliğinin verdiği bilgilere göre Türkiye ve adalar arasında kaçakçılar 18 yaşının altındaki kişileri botlara kaptan olarak kullanmışlardır. Kaçakçıların 18 yaşının altındaki insanları kullanma nedeni, bu kişilerin Yunan polisi tarafından yakalanma durumlarında, reşit olmadıkları için tutuklanamamalarıdır. Yunanistan'daki savcı, onların Türkiye'ye sınır dışı edilmesi emrini vermektedir. Bununla birlikte Yunanistan kanunlarında 2009 yılında yapılan değişikliklerle, artık reşit olmayan kaçakçıların da tutuklanmalarının önü açılmış böylelikle bu uygulama terk edilmeye başlanmıştır (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 101).

Avrupa'ya geçmek amacıyla Türkiye'yi transit ülke olarak kullanan göçmenler çoğunlukla kendilerine haber gelene kadar ucuz barınma yerlerinde kalarak vakit geçirirler. Kaçakçılık organizatörlerinin kendilerine haber verdiği süreye kadar birkaç günden birkaç haftaya kadar bu vakit uzayabilmektedir. Türkiye'yi hedef ülke olarak belirleyen göçmenlerin ise çoğunlukla İstanbul ve İzmir gibi anakent illerde kalmayı tercih ettikleri görülmektedir (Kahya, 2011: 104).

Cep telefonları ve kontör kartları vasıtasıyla modern iletişim teknolojileri, göçmen kaçakçılığı ve ticaretini kaçakçılarla kaçakçılar arasında ve kaçakçılarla göçmenler arasında daha uzun mesafeleri yapmak amacıyla ciddi kolaylıklar sağlamıştır. Bu uluslararası iletişim bağlantıları sayesinde bu ağların olduğu çeşitli yerler nerede olursa olsunlar plan ve stratejilerini ve bilgi paylaşımlarını yapabilecek durum bulurlar. Bu durumu açıklayan bir vaka şu şekilde olmuştur. 2001 Haziran ayı sonlarında Marmara Denizi sahilinde bulunan Marmara Ereğlisi'nde gözaltında tutulan Eritre'den iki kadınla görüşülmüştür. İki hafta sonra mülakatı yapan kişilere bu iki kadının normalde İtalya'ya gidecekleri söylenmiştir. Tutuklamadan sonra ülkeden uzaklaştırılmak için bir otobüse bindirilmişlerdir. Bu iki kadının da içerisinde bulunduğu toplamda 42 kişinin yer aldığı otobüs, boğaz köprüsünü geçtikten sonra bu iki kadın kaçmayı başarmıştır. Üzerlerinde hiç para olmadığı gerçeğine

karşın, iki hafta içerisinde gemiye bindirilip İtalya'ya götürülmüşlerdir. Bu, yasadışı göçmenler tarafından gidilecek ülke yolunda karşılaşılan *"mesleki kaza"* durumu olarak görülmekte ve kaçakçıların yapmış oldukları *"sigorta"* garantili durumun bir sonucu olmaktadır (İçduygu ve Toktaş, 2002: 47).

4.1.7.3. Ölüm Denizine Yolculuk

İzmir sahili ile Yunan adaları arasını denizden geçen göçmenler, yolculuğu genellikle dramatik ve ölüm vakalarıyla dolu olan ve botun çok küçük ve fazla sayıda insanla doldurulmuş olmasından dolayı öleceklerini zannettiklerini belirtmişlerdir. Çoğu vakada maalesef ölen göçmenlerin birçoğu çocuklardır. Yolculuk boyunca hem kalabalıktan hem de güçsüz olmalarından dolayı çok fazla önemsenmeyen çocuk göçmenler, öldükleri zaman kıymete binmekte ve onlar üzerine yazılar yazılmaktadır. Kendileriyle mülakat yapılan bir göçmen yolculukla ve ölüm vakalarıyla ilgili dikkat çekici bilgiler vermiştir:

Göçmen X: Yunanistan'a botla geçtiğimiz zamana kadar altı kişinin ölümüne şahit oldum.

Görüşmeci: Altı mı? Hava koşulları, soğuk veya açlıktan dolayı mıydı?

Göçmen X: Sadece o değil, psikolojik sebepler de vardı. İlk önce bir bebek boğuldu. Annesi buna dayanamadı. Peşi sıra suya atladı.

Görüşmeci: Diğerleri nasıl tepki verdi?

Göçmen X: Herkes şok oldu ve herkesin nutku tutuldu. Günlerce Midilli polis karakolunda tutulduk. Günlerce yiyecek bir şey bulamadım. Şimdi de aynı. Hala günlerdir bir şey yiyemedim.

Göçmen Y: Yunanistan'a ulaşmadan önce ölen insanları hayatım boyunca unutamayacağım. Psikoloji miydi soğuktan mı kaynaklandı bilmiyorum. Seyahat sürecince tek düşündüğünüz şey hayatta kalmak oluyor.

Yunanistan yolunda herkesin ortak belirlemeleri gibi genç insanlar bile aşırı soğuktan ve yorgunluktan acı çektiklerini belirtmişlerdir:

Göçmen A: Çok soğuktu. Aşırı soğuk ve yorucuydu. İnsanlar toplanana kadar saatlerce sahilde beklemek zorunda kaldık. Özellikle de çocuklar için çok zordu. Yunanistan yönüne gitmesini umduğumuz küçük bir botu işaret ettiler. Bot oldukça kalabalıktı ve içerisinde yaklaşık olarak 45 kişi vardı.

Göçmen B: Sahile götürüldük. Eski bir bota konulduk. Öleceğimiz belliydi. Fakat ben korkmadım. Kur'an okumaya başladım Sonunda hiçbir şey olmadı.

Göçmen C: Botla Yunanistan'a geçmeye çalışıyorduk. Çocuk ve kadınları barındıran 35-40 kişiydik. Özellikle kadınlar çok korkmuştu. Karanlık ve soğuktu. Soğuk ve karanlık olmasından dolayı çocukları için endişelendiklerini tahmin ediyorum (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 97).

Kaçakçılar, çoğunlukla karayoluyla olan durumlarda daha az da denizyoluyla olan durumlarda özellikle 2009'dan sonra göçmenlere eşlik etmektedirler. Yunan yetkililer, çalınmış bir botun Yunan sahil güvenliği tarafından yakalanma durumunda bottaki göçmenler, yetkililer tekrar Türkiye sularına göndermesin diye botu parçaladıklarını belirtmişlerdir. Göçmenler, böylelikle sahil güvenliğin yapmış olduğu *"tutukla ve geri gönder"* operasyonunun *"arama kurtarma"* operasyonuna dönüşmesini ki bu durum da sahil güvenlik birimlerinin tamamen farklı bir yapıya dönüşmesini sağlamaktadır. Görüşülen yetkililer, gece vaktinde kendilerini suyun üzerinde tutmaya yetmeyen eski can yelekleriyle denize atlayan göçmenleri kurtarmanın oldukça zor bir durum olduğunu rapor etmişlerdir. Yunan sahil güvenliği yetkilileri, bu küçük ve fazla sayıda insan yüklenen botların ani bir hareketle devrildiğini ve insanların birden kendilerini denizin ortasında bulduğunu belirtmişlerdir. Böyle durumlarda ilk kurbanlar genellikle çocuklar olmaktadır. Hem göçmenlerin hem de yetkililerin belirttiğine göre göçmenleri tekrar denize gönderme olayları 2009'dan önce meydana gelmekteydi. Yetkililer bu durumu Türkiye ile iletişim olmadan yapmaktadır. Göçmenler bu durumun yalnızca tehlikeli olduğunu değil aynı zamanda planlarına da oldukça zararlı olduğunu şu şekilde belirtmektedir:

Göçmen D: Botta toplamda ne kadar kadın ve çocuk olduğunu hatırlamıyorum. Fakat yolculukta denize düşüp boğulan bebeği unutamıyorum.

Görüşmeci: Nasıl oldu?

Göçmen: Annesinin elinden düştü. Saat gece 3'te Yunan sahil güvenliği tarafından Sisam adasına birkaç mil kala durdurulduk. Onlar adaya yaklaşmamıza izin vermediler ve bulunduğumuz noktada Türk sahil güvenliği gelip bizi kurtarana kadar yedi saat beklettiler. Bütün yedi saat berbattı, Yunan yetkililer bize bağırıyor çekiştiriyorlardı ve bu olaylar sırasında bebek annesinin elinden denize düştü.

Görüşmeci: Sonra ne oldu?

Göçmen: İki gün hapishanede geçireceğimiz Türkiye'ye dönmek zorunda bırakıldık. Sonrasında gördüğünüz gibi ben yoluma devam etmeye çabaladım ve sonucunda Sisam adasına ulaştım. Sisam'da çok yorulmuştum yardım çağrısı yaptım. Ardından üç gün karakolda geçirdim ve Atina'ya götürüldüm (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 98).

Göçmenlerin karşılaşmış oldukları bir diğer önemli risk de kararlaştırılan yer yerine başka bir yere götürülmeleri ve paralarının, pasaportlarının ve üzerlerindeki eşyaların çalınmasıdır. Yetkililerin de doğruladığı gibi bazen göçmenler İtalya veya Yunanistan'a vardıkları söylenerek Türkiye'ye getirilmişlerdir. Fakat bu durum çok sık olmamakta göçmenler bundan ziyade yol koşulları, soğuk ve hırsızlık gibi olaylardan mustarip olmaktadır. Yetkililer aksini söylese de son ulaşılacak nokta, yolculuğa çıkamadan önce karar verilir. Fransa ve İsveç gibi ülkelere geçmeye çalışan göçmenler öncelikle Yunanistan ve İtalya ardından bu ülkelere gitme amacı taşır. Göçmenler genellikle önceden ne tür bir taşımacılıkla götürüleceklerini bilemezler. Göçmenlerden yollarına devam etmeleri için bazı durumlarda ekstra para istendiği de olmuştur fakat göçmenler genellikle kaçakçıların ekstra istediği bu parayı ödemeyi reddetmektedirler. Ödemelerin hem kaçakçıların hem de göçmenlerin para için güvendikleri kişi olan kasiyer vasıtasıyla ödemeler riskleri azaltmak adına seyahate sonrası yapılması planlanır. Fakat bölgede karşılaşılan göçmenlerin hepsi önceden ödeme yaptıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte kaçakçılar genellikle güven ilkesine göre hareket ederler ve eğer vermiş oldukları sözlerde herhangi bir aksama veya kopma olması, kaçakçıların gelecek günlerde müşteri kaybı yaşayacaklarına işaret eder. Bu onları orijinal plana sadık kalmaları için teşvik edici bir unsur olmaktadır. Sahil güvenlik görevlileri kaynak ülkelerdeki bağlantılar yoluyla parayı "havale" yapma işleminin farkındadırlar fakat genellikle göçmenleri yakaladıkları zaman bu olay çoktan bitmiş olduğundan dolayı bu konuya müdahale edememektedirler (Triandafyllidou & Maroukis, 2012: 98-99).

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Birleşmiş Milletlerin raporuna göre uluslararası göçmen sayısı son yıllarda hiç olmadığı kadar artmıştır. Uluslararası göçün bu kadar artmış olması hem göç veren hem de göç alan ülkelerin politikalarında değişiklik yapma gereğini doğurmuştur. Bu noktada göç noktasında genellikle göç alan ülke konumunda olan Avrupa ülkeleri gelen göçmenleri engellemek adına, göç kavramını insani yardım ekseninden güvenlik eksenine doğru geçiş yapmaya uygun politikalar uygulamaya başlamıştır. Güvenlik eksenli göç politikalarıyla insani yardım eksenindeki göç politikaları birbirinden oldukça farklıdır. Zira güvenlik eksenli politikalar göçmenleri illegal kişi ve nüfus unsurunu bozan unsur olarak görmekteyken insani yardım bağlamında göçmenler ise birtakım nedenlerle kendi ülkelerinden kaçıp başka ülkelere gitmeye çalışan kurbanlar olarak görülmektedir.

Avrupa ülkeleri açısından göçmen konusu son yıllarda gündemdeki konulardan olmaktadır. Özellikle 2015 yılı Avrupa için göç krizleriyle anılan bir yıl olarak geçmiştir. Bunun nedenlerinden biri Suriye'deki iç savaşın artık 5. Yılına girmesiyle beraber orada yaşayan insanların mağduriyetlerinin artması sonucu kendi ülkelerini terk etmeleridir. Bir diğer neden ise DAEŞ terör örgütünün sadece Ortadoğu'da değil artık diğer ülkelerde de faaliyet göstererek Avrupa için bir tehdit unsuru oluşturmasıdır. Ayrıca 2 Eylül 2015 tarihinde şişme botla birlikte Türkiye'den Yunanistan'a geçmeye çalışırken boğulan *"Aylan Bebek"* olayı gerçekleşmiş ve bu olay Avrupa ve dünya medyasında geniş yankı uyandırmış ve bu olay sonunda 29 Kasım 2015'te düzenlenen Türkiye-AB zirvesinde Avrupa Türkiye'ye, Suriyelilere yardım etmesi amacıyla 3 Milyar Euro ödemeyi taahhüt etmiştir.

Avrupa'da göçmenlerle ilgili iki temel görüş hâkimdir. Bunlardan birincisi göçü bir sınır tehdidi olarak gören ve göçmenleri engelleyici bir politika güden anlayıştır. İkincisi ise Avrupa Birliğinin kuruluş amacına uygun olan diğer ülkelerle etkileşimini yararlı bir hareket olarak gören ve göçmenlere olumlu bakan anlayıştır. Son zamanlarda meydana gelen Macaristan'ın yaptığı jiletli tel örgü ve İtalya ve Çekya gibi ülkelerde göçmen karşıtı partilerin parlamentoda ağırlığının artması gibi gelişmelere bakıldığında birinci görüşün çok ağır bastığı ve ikinci görüşün giderek kaybolmaya başladığı görülmektedir.

Avrupa'da deniz yoluyla gerçekleşen göçmen kaçakçılığında 1 Ocak 2018 ile 22 Aralık 2018 tarihleri arasında IOM'un verilerine göre toplam 113 145 varış ve 2 242 ölüm vakası gerçekleşmiştir. Bu varış ve ölüm oranlarının da en yüksek sayıda gerçekleştiği 3 ülke

İspanya, İtalya ve Yunanistan'dır. Bu üç ülkenin içerisinde de en fazla varış sayısına İspanya sahipken; varan sayısı/ölen kişi sayısı şeklinde bir oranlama yapıldığında ise en fazla ölüm oranı İspanya'dan yaklaşık olarak 4, Yunanistan'dan da 10 kat fazla oranlamayla İtalya'dadır.

İtalya, göçmen kaçakçılığı noktasında en fazla sorunla karşılaşan ve diğer ülkeler tarafından en fazla eleştirilen ülke konumundadır. Göçmen kaçakçılığı noktasında sorunla karşılaşmasının nedeni jeopolitik olarak Kuzey Afrika ülkeleriyle yakın bulunmasındandır. Zira İtalya'nın güneyinde yer alan Lampedusa adası, İtalya'dan ziyade Tunus'a yakın bulunmaktadır. Bu durum da Kuzey Afrika'da yer alan göçmenleri, Lampedusa üzerinden İtalya'ya geçmeye cezbetmektedir. İtalya'nın diğer Avrupa ülkeleri tarafından eleştirilmesinin nedeni ise hem bölgede yeterli derecede operasyon yapmadığından dolayı göçmen kaçakçılığını engelleyememesi noktasında hem de yakaladıkları göçmenlere uygulanan yaptırımların çok sert ve katı olmasındandır. Fakat bu noktada mevcut İtalya hükümeti söylenenlere kulak tıkamakta ve göçmenlere yönelik sert yaptırımlarını sürdürmektedir. AB ülkeleri İtalya'yı bu konuda eleştirirken bir yandan da kendi sınır güvenliklerini korumak adına İtalya'ya FRONTEX operasyonlarıyla destek çıkmaktadır.

İtalya'ya yasa dışı girmeye çalışan 2000'li yıllardaki göçmen profiliyle bugünkü göçmen profili birbirinden farklı olduğu görülür. Bunun nedeni gelişen imkân ve teknolojiyle birlikte Kuzey Afrika ülkelerine jeopolitik olarak da yakın olan İtalya'ya daha fazla göçmenin deniz yoluyla geçmeye çalıştığı görülmüştür. İtalya 2000'li yıllarda göçmen akımını engellemek amacıyla öncelikle Tunus ardından da Libya ve diğer ülkelerle ikili anlaşmalar imzalamıştır fakat anlaşmalara rağmen göç akımı azalmamış aksine artarak devam etmiştir. Çalışmadan elde ettiğimiz sonuca göre İtalya, bazı ülkelerle geri kabul anlaşmasını imzalamasına rağmen geri kabul kurallarına da tamamıyla uymamıştır. Örneğin Libya ile 2003 yılında imzalanan geri kabul anlaşmasından sonra İtalya'ya giriş yapan ve içlerinde sığınmacı başvurusu olan 5 688 göçmeni toplu olarak uçaklarla sınır dışı etmiştir. Bu durum, 1951 Cenevre Sözleşmesine saygı gösterilmediği gerekçesiyle birçok uluslararası kuruluş tarafından eleştirilmiş ve bu konuda rapor yazmışlardır. İtalya'daki göçmen kaçakçılığı siyasi açıdan da çok farklı parametreleri barındırmaktadır. Ülkede yer alan siyasi partiler göçmen yanlısı ve göçmen karşıtı olarak ikiye ayrılmakta ve bölgede aktif olarak faaliyet gösteren STK'lara karşı iki farkı tavır sergilemektedir. Son yıllardaki hükümetin siyasi politikasında ise göçmen karşıtlığı giderek artmakta ve STK'ların faaliyetleri zorlaştırılmaktadır.

Çalışmanın diğer ülkesi olan Türkiye'de ise, ülkeye gelen yasadışı göçmenler; Doğu Avrupa'dan (Romanya ve Moldova gibi) gelen ve ev işleri ve sanayi işçiliği gibi iş kollarında çalışan göçmenler, Irak ve İran gibi ülkelerinden gelen ve çoğunlukla Türkiye'yi 3. Ülkelere geçmek amacıyla transit amaçlı kullanan Ortadoğu kökenli göçmenler ve yasadışı olarak gelip sığınmacı başvuruları reddedilenler olmak üzere üç grupta toplanmıştır. Türkiye'nin göçmen kaçakçılığı tarihi incelendiğinde 1990'lı yıllara kadar çok fazla bir faaliyetin olmadığı ortaya çıkmaktadır. 1990'lı yıllardan sonra Türkiye, özellikle Avrupa'ya geçmeye çalışan Ortadoğu kökenli ülkelerden gelen göçmenlerin uğrak yeri olmuş ve bu hareketlilik sonrası göçü engellemek adına bir durum çalışması yapmış ve 1994 yılında ilk olarak Sığınma Yönetmeliği çıkarılmıştır. Araştırmamız kapsamında Türkiye'deki göçmen kaçakçılığı hukuki açıdan incelendiğinde en önemli iki kanun 5237 Sayılı ceza kanunu ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunudur. Ceza kanunun 79. Maddesi göçmen kaçakçılarının tanımını yapmakta ve 3 yıldan 8 yıla kadar para cezasıyla cezalandırılacağını vurgulamaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ise Türkiye'deki göçmenlerle ilgili en kapsamlı mevzuat konumundadır. Kanun, yabancıların giriş-çıkış, kalış, çalışma ve sınır dışı gibi birçok konuyu düzenlemektedir.

Çalışmamızda Türkiye'deki göçmen kaçakçılığı kavramına siyasi açıdan Yunanistan'la Türkiye'deki siyasi gelişmeler bağlamında değinilmiştir çünkü Türkiye'den deniz yoluyla göçmen kaçakçılığının gerçekleştiği en yoğun ülke Yunanistan'dır. Türkiye'den Yunanistan'a göç ilişkisi genellikle tek yönlüdür. Bu noktada Yunanistan açısından geri kabul anlaşmalarının ve sınır güvenlik politikalarının çok büyük önemi vardır. Yunanistan, Türkiye deniz sınırından gelen göçmenleri engellemek adına hem Avrupa Birliği ile hem de kendi içerisinde operasyonlar düzenlemektedir. Avrupa Birliği'nin FRONTEX aracılığıyla İtalya ve İspanya'nın da dâhil olduğu fakat en başta Yunanistan'ı düşünerek başlatmış olduğu operasyon Poseidon operasyonudur. Poseidon operasyonu, FRONTEX'in göçmen kaçakçılarını engellemek adına gerçekleştirdiği en kapsamlı operasyon olma özelliğini taşımaktadır. Bununla beraber göçmenleri beklenen düzeyde engelleyememesi göz önüne alındığında operasyonun istenilen başarıyı gerçekleştiremediği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye, göçmen kaçakçılığını engellemek ve göçmenleri kurtarmak adına Akdeniz'de, Akdeniz Güven Harekâtı; Ege'de de Ege'de Umut Harekâtı adında iki operasyon düzenlemiştir. Bunların dışında Türkiye tarafından herhangi bir operasyon düzenlenmemiş fakat Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı Sahil Güvenlik Ekipleri sürekli bölgede faaliyet göstermektedir. Türkiye'den Yunanistan'a göçmen kaçakçılığı

gerçekleşmeden önce Türkiye'ye gelen göçmenler, doğu sınırından (özellikle İran'dan) ve Afrika'dan olmak üzere temel olarak iki rota üzerinden ülkeye giriş yapmaktadır. Her iki rota için de İstanbul öncelikle merkez olarak kullanılmakta ve göçmenler burada yeteri kadar vakit geçirildikten sonra botları hazır olduklarında Ege sahiline taşınmaktadır. Çalışmadan elde ettiğimiz verilere göre doğu sınırındaki hat, kara yoluyla gerçekleşip tek olmakla birlikte, Afrika üzerinden gerçekleşen hatta ise üç farklı rota bulunmakta ve bu üç hattın da maliyeti kalacak yer durumuna, yol üzerindeki harcamalara göre 1 000€ ile 3 000€ arasında değişebilmektedir.

Türkiye'den Yunanistan'a gerçekleşen göçmen kaçakçılığı 2006'lı yıllara kadar senelik ortalama 4 000-6 000 kişi şeklinde belirli bir düzeyde devam ederken özellikle 2006 yılında ve bu yıldan sonra dramatik bir şekilde artmıştır. 2006 yılında sayı 9 000'leri bulmuştur. Bu yıldan sonra artışlar devam etmiş ve 2008 yılında 30 000'i bularak maksimum seviyeye ulaşmıştır. 2009 yılında sayı yakın olmakla beraber kısmen düşmüş fakat asıl düşüş 2010 yılında operasyonların başlamasıyla olmuştur. Gelen göçmen grupları daha çok Irak, İran ve Afganistan asıllı göçmenlerden oluşmaktadır. Göçmen kaçakçıları ise çoğunlukla Türklerin ve Yunanlıların elindedir. FRONTEX'in Poseidon operasyonunu başlatması, Yunan makamların Türkiye üzerinden gerçekleşen göçmen kaçakçılığını engellemek adına Avrupa Birliği'nden talep etmesiyle olmuştur. Bunun dışında Yunan makamları kaçakçılığı engellemek ve sınır güvenliğini sağlamak adına Türk makamlarla da iş birliği içerisinde bulunmaktadır.

Türkiye'den Yunanistan'a yasa dışı göç için iki rota bulunmaktadır. Birincisi Meriç nehri etrafından kara yoluyla ulaşan rota, ikincisi de Ege sahilinden deniz yoluyla Yunan adalarına giden rotadır. Ege kıyılarındaki irili ufaklı birçok Yunan adası bulunmaktadır. Bu adaların dağınık, parça parça oluşu ve Türkiye'ye çok yakın noktada bulunması güvenlik ekseninde korunmasını zorlaştırmakta ve göçmen kaçakçıları açısından bu rotayı kullanmak cazip hale gelmektedir. Türkiye'den gerçekleşen göçmen kaçakçılığında genellikle İstanbul ve İzmir merkez olarak kullanılmakla beraber, kaçakçılığın birçok farklı aşaması vardır. Kaçakçılık serüveni Türkiye sınırını geçme, İstanbul'a getirilme, Ege sahiline varış ve sahilden deniz yoluyla Yunanistan'a ulaşma şeklinde cereyan eder. Kaçakçılar, bölgedeki birçok adayı kullanmaktadırlar fakat Yunanistan Deniz İşleri Bakanlığı'na göre 2006-2008 yılları arasında yakalanan göçmenlerin %95 i Midilli, Sakız, İleryoz ve Istankoy olmak üzere 4 adayı kullanmıştır.

Çalışmadan elde edilen veriler kapsamında İtalya'da da Türkiye'de de son 2015'ten sonra düzenlenen operasyonlar olmasına rağmen veriler ışığında anlaşılmakladır ki göçmen

kaçakçılığı vakalarında bir azalma görülmemiştir. Ayrıca bazı akademisyenlere göre bölgede operasyonların düzenlenmesi göçmen kaçakçılığı olaylarını arttırır görüşü de rakamlara bakıldığında olası görülmemektedir. Çünkü İtalya'da da Türkiye'de de operasyon sonrası göçmenlerin sayısında gözle görülür bir azalma veya artış göze çarpmamıştır. Operasyonların göçmenleri rotalarına ya da kaçakçılık maliyetlerine de etkisi olmamıştır. Bu noktada İtalya'ya halen en yaygın olarak Kuzey Afrika ülkelerinden, Yunanistan'a da Ege adaları üzerinden Türkiye'den göçmen kaçakçılığı devam etmektedir.

Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç, kaçakçılık gruplarının işlerini kolaylaştırmak adına birçok yerel ve uluslararası işbirlikçileriyle ve hatta diğer suç örgütleriyle bile etkileşimli hareket etmeleridir. Türkiye'de durum daha çok yerel ve küçük çaplı mafya örgütleri şeklindedir. Türkiye'de kaçakçılık grupları merkezi komutanın olmadığı küçük ve esnek gruplar şeklinde faaliyet göstermektedir. Gruplar, yakalanma ihtimaline karşın genellikle birbirlerini tanımazlar ve akraba ilişkileri ve etnik yakınlık gibi sistematik bir yapı kurulmuştur ki tanımalarına gerek de kalmaz. Türkiye'nin batı bölgelerinde çalışan bu kaçakçılar vize basımı ve sahte pasaport gibi konularda da uzmanlaşmışlardır. Kaçakçılar deniz aracı olarak; hız botları, yelkenli botlar, yatlar, şişme botlar ve balıkçı botları gibi birbirinden farklı deniz taşıtları kullanmaktadır. Kaçakçılar, balıkçı botları ve şişme botlarda taşıtta bulunmamakta ve durumu göçmenlere bırakmaktadır. Göçmenlerin ödedikleri miktar, deniz taşıtının durumuna göre 400$- 2 000$ arasında değişmektedir. Göçmen kaçakçılığına başvuran göçmen sayısının zamanla artmasıyla göçmen kaçakçıları da kendi işleyişini değiştirmiş ve daha profesyonel örgüt haline gelmişlerdir.

5.2. Öneriler

Çalışmada verilen istatistiklere bakıldığı zaman İtalya, göçmen kaçakçılığı noktasında en büyük ölüm oranlarına sahip olan ülke konumundadır. Bölgede devlet tarafından yapılan arama kurtarma faaliyetleri yeterli olmayıp, devlet dışında hem AB ülkeleri FRONTEX operasyonuyla hem de bazı STK'lar da kendi faaliyetleriyle aktif bulunmaktadır fakat İtalya hükümetinin son zamanlarda STK'lara karşı sert tutumu STK'ların görevlerini yapmasını zorlaştırmakta ve bölgede meydana gelen ölüm oranlarını arttırmaktadır. Bu noktada etkin bir arama kurtarma operasyonlarıyla, STK'ların faaliyetlerine esneklik tanımanın bölgede daha fazla göçmenin hayatını kurtaracağı düşünülmektedir. Bu noktada politika yapıcılara tavsiyemiz, İtalya'da STK'lara yapılan uygulamaların hukuksal olarak rahatlatılmasıdır. Uygulayıcılara önerimiz, bölgede mağdur olan göçmenleri kurtarmak adına yeni

operasyonların düzenlenmesi ve yakalanan göçmenlere uygulanan sert müdahaleden vazgeçilip, daha insancıl müdahale yapılmaya çalışılmasıdır. Çalışmamız, göçmen kaçakçılığının İtalya ve Türkiye özelinde sosyolojik olarak incelenmesi noktasında araştırmacılara rehberlik etmeye çalışmaktadır. Bu noktada göçmen kaçakçılığının gerçekleşmiş olduğu diğer Avrupa ülkeleri olan İspanya özelinde bir çalışma yapılması, bu alanda oluşacak boşluğu doldurmakla beraber, bilim dünyası olarak faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Türkiye, jeopolitik olarak Asya ve Avrupa kıtasını ayıran ve hem doğu-batı hem de kuzey-güney geçiş güzergâhları açısından kavşak noktasında bulunmaktadır. Türkiye, göçmen kaçakçılığı noktasında Avrupalı devletler kadar uzun bir geçmişe sahip değildir. Özellikle de 2008'li yıllardan sonra çok yoğun kaçakçılık olaylarıyla karşılaşmıştır. 2011 yılından sonra ise Suriye'de meydana gelen iç savaş sonrası birçok göçmen Türkiye'yi hem hedef hem de transit geçiş ülkesi olarak kullanmıştır. Bu durum da kaçakçılar vasıtasıyla Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışan göçmenlerin sayısını arttırmıştır. Türkiye'de göçmen kaçakçılığıyla ilgili sadece eliyle (Sahil Güvenlik Ekipleri) etkin olarak kaçakçılığı önleme faaliyet yürütmekte ve STK'lar aktif konumda bulunmamaktadır. Bununla birlikte iki tane devlet eliyle operasyon düzenlenmiş ve onlar da faaliyetini tamamlamıştır. Türkiye'den Yunanistan'a geçerken ölen göçmenlerin sayısı İtalya kadar yüksek olmasa da yürek burkmaktadır. Bu noktada STK faaliyetlerinin kurtarma operasyonlarında çok önemli olduğu ve STK'ların bölgedeki faaliyetlerde eksik kaldığı ve daha aktif rol alması gerektiği düşünülmektedir.

6. KAYNAKÇA

1951 Refugee Convention.

Akdeniz'de Güven Harekatı', <https://www.haberler.com/akdeniz-de-guven-harekati-7277702-haberi> s.e.t. 31.01.2019.

Alan, Berlan Pars (2016) 'Türkiye'nin Göç Yönetimine Yaklaşımı: Mevzuat ve Uygulama' (Yüksek Lisans), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Andersson, Ruben (2016) 'Europe's Failed 'Fight' Against Irregular Migration: Ethnographic Notes on a Counterproductive Industry' Journal of Ethnic and Migration Studies, C:42, S:7, s.1055-1075.

Andrijasevic, Rutvica (2006) 'Lampedusa in Focus: Migrants Caught Between the Libyan Desert and the Deep Sea' Feminist Review, C:82, S:1, s.120-125.

Atabay, Mithat (2012) 20'nci Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar (Savaş, Barış, Göç ve Dramın Tarihi).

Aylan Kürdi Ölmeseydi…, <https://www.cnnturk.com/turkiye/aylan-kurdi-olmeseydi?page=2> s.e.t. 01.03.2019.

Basaran, Tuğba (2015) 'The Saved And The Drowned: Governing İndifference in the Name of Security' Security Dialogue, C:46, S:3, s.205-220.

Cusumano, Eugenio (2019) 'Straightjacketing Migrant Rescuers? The Code of Conduct on Maritime NGOs' Mediterranean Politics, C:24, S:1, s.106-114.

Cusumano, Eugenio / Pattison, James (2018) 'The Non-Governmental Provision of Search and Rescue in the Mediterranean and the Abdication of State Responsibility' Cambridge Review of International Affairs, C:31, S:1, s.1-23.

Cuttitta, Paolo (2018) 'Delocalization, Humanitarianism, and Human Rights: The Mediterranean Border Between Exclusion and Inclusion' Antipode, C:50, S:3, s.783-803.

Çiçekçi, Bülent (2009) Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.

Demirkan Tarık, Orta Avrupa'da 'göçmen karşıtı cephe' güçleniyor, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41863361> s.e.t. 06.02.2019.

Dines, Nick / Montagna, Nicola / Ruggiero, Vincenzo (2015) 'Thinking Lampedusa: Border Construction, the Spectacle of Bare Life and the Productivity of Migrants' Ethnic and Racial Studies, C:38, S:3, s.430-445.

European Comission, Eurosur, <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/border-crossing/eurosur_en> s.e.t. 01.02.2019.

Göçmenleri İtalya'ya Getiren STK'lara Para Cezası, <https://theworldnews.net/tr-news/italya-dan-gocmen-kurtaran-stk-lara-para-cezasi> s.e.t 22.05.2019.

İçduygu, Ahmet / Toktaş, Şule (2002) 'How Do Smuggling and Trafficking Operate via Irregular Border Crossings in the Middle East? Evidence from Fieldwork in Turkey' International Migration, C:40, S:6, s.25-54.

Irrera, Daniela (2016) 'Migrants, the EU and NGOs: The Practice of Non-Governmental SAR Operation' Romanian Journal of European Affairs, C:16, S:3, s.20-35.

İçduygu, Ahmet (1998) Türkiye'de İçgöç, Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı.

İçduygu, Ahmet (2004) 'Transborder Crime Between Turkey and Greece: Human Smuggling and its Regional Consequences' Southeast European and Black Sea Studies, C:4, S:2, s.294-314.

İçduygu, Ahmet (2010) Türkiye'de Uluslararası Göçün Siyasal Arka Planı: Küreselleşen Dünyada Ulus Devlet İnşa Etmek ve Korumak. Türkiye'ye Uluslararası Göç' s.17-40.

İçduygu, Ahmet / Erder, Sema / Gençkaya, Ömer Faruk (2014) 'Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere' MiReKoc Araştırma Raporları, 1, 2014.

Jeandesboz, Julien / Pallister-Wilkins, Polly (2016) 'Crisis, Routine, Consolidation: The Politics of the Mediterranean Migration Crisis' Mediterranean Politics, C:21, S:2, s.316-320.

Kâhya, Yavuz (2012) 'Sınır Aşan Organize Suç Tipi Olarak Göçmen Kaçakçılığı Türkiye"deki Kaçakçı Profili ve Organizasyonları' (Doktora), Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

Kayaalp, Mustafa (2010) 'Türk Hukukunda Göçmen Kaçakçılığı Suçu' (Yüksek Lisans), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

L'appello di Papa Francesco: "Aprite i Porti ai 49 Migranti in Mare sulla Sea Watch", <https://www.youtube.com/watch?v=RgAIsWMtV8k> s.e.t. 08.01.2019.

Macaristan, Sırbistan Sınırına 'Akıllı Tel Örgü' Çekti, <https://tr.euronews.com/2017/04/28/macaristan-sirbistan-sinirina-akilli-tel-orgu-cekti> s.e.t. 06.02.2019.

Maio, Alessandro, Solving Migration with Countries of Origin and Transit?, <http://www.comece.eu/solving-migration-with-countries-of-origin-and-transit> s.e.t. 06.02.2019.

MOAS, Moas in Central Mediterranean, <https://www.moas.eu/central-mediterranean> s.e.t. 18.01.2019.

Mutluer, Mümtaz (2003) Uluslararası Göçler ve Türkiye, Çantay Kitabevi, İstanbul.

MSF, We are Médecins Sans Frontières, <https://www.msf.org/who-we-are> s.e.t. 27.02.2019.

Özcan, Yusuf Ziya (1998) 'İç Göçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar Türkiye'de İç Göç'.

Öztan, Ece 'Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: "Çokkültürcü Cennet"ten "Çokkültürcü Drama"ya – Hollanda ve Göçmenleri' : Öner, Ihamur Gülfer / Öner, Aslı Şirin (Editörler) (2012) Küreselleşme Çağında Göç, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Özyakışır, Deniz (2013) 'Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama' Nobel.

Pallister-Wilkins, Polly (2016) 'Interrogating the Mediterranean 'Migration Crisis'' Mediterranean Politics, C:21, S:2, s.311-315.

Perkowski, Nina (2016) 'Deaths, Interventions, Humanitarianism and Human Rights in the Mediterranean 'Migration Crisis'' Mediterranean Politics, C:21, S:2, s.331-335.

Tekeli, İlhan (1998) 'Türkiye'de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi. Türkiye'de İçgöç' Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, s.7-21.

Tekeli, İlhan (2007) 'Türkiye'nin Göç Tarihindeki Değişik Kategoriler' A. Kaya ve B. Şahin (der.), Kökler ve Güzergahlar. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Triandafyllidou, Anna / Maroukis, Thanos (2012) 'Migrant Smuggling: Irregular Migration from Asia and Africa to Europe' Springer.

Ultan, Mehlika Özlem (2016) 'Avrupa Birliğinde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları' Ankara, Nobel Yayınları.

United Nations, Convention on the Law of the Sea.

United Nations, (2017) 'Department of Economic and Social Affairs' Population Division.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Yusuf Halit ÇAYKARA
Doğum tarihi	: 05.11.1991
Doğum yeri	: ALTINDAĞ/ANKARA
Medeni hali	: Bekar
Uyruğu	: Türk
Adres	: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü, Göç Politikaları ve Araştırmaları Anabilim Dalı, Ankara
E-mail	: yhcaykara@gmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Seyhan Cengiz Turhan Anadolu Lisesi / 2009
Lisans	: Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / 2014
İŞ TECRÜBESİ: Milletvekili Danışmanlığı 2018-Devam	
YABANCI DİLLER: İngilizce (Çok İyi), Arapça (Orta), İtalyanca (Orta), Fransızca(Giriş)	
YAYINLAR: Yiğittepe, L , Çaykara, Y . (2019). Göç ve Göçmen Kaçakçılığı Suçları: Türkiye ve İtalya Örneği. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 22 (1), 83-92. DOI: 10.29249/selcuksbmyd.523310.	